

DAN I JOŠ JEDAN

NENAD RIZVANOVIĆ

d:p:k:m

SADRŽAJ

---

1. poglavlje	1
2. poglavlje	12
3. poglavlje	18
4. poglavlje	26
5. poglavlje	31
6. poglavlje	39
7. poglavlje	45
8. poglavlje	55
9. poglavlje	61
10. poglavlje	68
11. poglavlje	76
12. poglavlje	84
O autoru	94
Impresum	95

1.

MIRIS PALJEVINE ŠIRI se njenim nosnicama dok promatra isprekidanu putanju već pomalo izbljedjele trake na asfaltu. Čak i ta traka je iscrpljuje. O svemu što se dogodilo i što se zbiva opsativno razmišlja. Ali misli je uz nemiruju, ne dopuštajući joj da se sabere. Kad bi barem mogla malo zastati, tek da vidi gdje to sve ide i kako će završiti. Ona poznaje unutarnji život tih događaja. I to je ono što je muči, ti unutarnji glasovi pokraj kojih je njen posve utišan. Zašto dolaze baš onako kako dolaze? Zašto ih ne uspijeva zaustaviti ili promijeniti? Ili barem, kasnije, izbrisati. No ona zna da sve i dalje postoji, da se događaji stalno roje ponad nje. Ništa nikada ne nestaje, ništa čak i ne umire! Opet je nešto šušnulo iza nje u hladnjači. Nije se okrenula, a lako ih je mogla zamisliti da tamo sjede. A opet, u istom času se može zamisliti s Robertom. Robert! U crkvi se sinoć ustao i rekao: *Nemojmo se više zavaravati, danas moramo biti hrabri da bismo rekli istinu o Isusovoj smrti.*

Dok je vozila prema granici, Klaudija je slušala glasove koji bi joj već idućeg trenutka osvetnički izmicali. Nikako nije više nazivala, te davne likove iz prošlosti. Ovako, bez imena, mogla se upitati postoje li uopće, no kad bi, opet, imena nesmotreno navrla u sjećanje, nervozno bi se, ne bez ljutnje, upitala što su uopće ikada značila. Pred tunelom, pomislila je da čuje šuštanje Robertovih hlača, a ona imena su se vraćala kao da nisu nikad nigdje ni odlazila. Moraju li ljudska imena biti uvijek ista? Mogu li se ljudi zvati nekako drugčije? Što bi se dogodilo da nju netko sad nazove nekim drugim imenom, a ona ga prepozna kao svoje? Doista, što bi se tada dogodilo? Možda bi se sve u njoj pomiješalo?

U automobilu bi bili jako mirni. Obično bi se počeli meškoljiti tek prije meksičke granice. Jasno ih je čula kako se meškolje. Meškoljili su se i meškoljili, poput disk džokeja u svjetlucavoj odjeći sa šarenim frizurama kad žele biti primijećeni. Istina je da ih se već nekako željela riješiti. Da, ali kako? Izašla je ispred diskovo kluba za koji je znala da je nekada bio striptiz-bar. Nešto žarko protrne u njoj, šibice su se već žarile u džepu. Zapljusnuo ju je val osvetničke pravde. Kurve su odvedene u nepoznatom pravcu, no njihov miris i dalje lebdi s nevidljivih fotelja i kauča i prelazi na tinejdžere, čineći ih odraslijim i privlačnijim. Nekada davno voljela je stajati ispred klubova, promatraljući plešući niz neonu. Unutra je uvijek prevruće a i često puštaju nesnosnu glazbu. Vrati se u automobil. Previše je ljudi oko nje. Autostrada ju je opet pozivala na dugo putovanje. Pred jutro se odluči vratiti u sjemenište. U sobi je dočeka razvaljeni kauč, poznati crvotočni namještaj i lavabo ispresijecan svijetlim žutim trakama.

KONAČNO JE PUTOVAO pretvorivši se sav u oko. Oko nas samo vodi, ono je najvažnije. Prostor je jači od vremena. Pravo putovanje, misli, odvija se jedino tamo gdje se nikada nisi kretao. Tamo gdje si već bio, to može biti samo nekakvo ne-putovanje, jer vidiš samo već tisuću puta viđeno, i ništa drugo. Doduše, uvijek se potajno nadaš da ti je nešto promaknulo, neka značajna sitnica, ona koja će nam omogućiti da sve promotriš na nov i drukčiji način. No u stvari ne vjeruješ da se tako nešto može uistinu i dogoditi, jer sve je izjedeno pogledima i odavno shvaćeno i još samo moć mašte može nadomještati ograničenja oka. Onaj grad koji ponajbolje poznajemo, ili barem mislimo da ga poznajemo, jer smo tamo odrastali, jednom bi mogao biti neobičan i tajnovit. Uskoro shvaćamo da je to samo naša projekcija, da samo umišljamo da je on tako lako vidljiv i proziran. I maštamo o tome kako se njegova prava lica moraju nalaziti negdje dalje, daleko i dalje.

Nestrpljiv, kao i obično, nagnje se nad mali avionski prozorčić: na pisti, kao u nekom futurističkom zoološkom vrtu, spušteni prema dolje, osunčani avionski kljunovi prelijevaju se u nizu. Sviđa mu se tumarati po aerodromima, čistim i urednim, prelijetati velike udaljenosti između američkih gradova ne dojade mu čak ni kad zbog iznenadnog pljuska kruže iznad ulica nepoznatog grada.

Zabavlja ga pomisao da već ima što ispričati s tog putovanja. U Gracelandu mu se nasmiješila neka vrlo mlada crnkinja. Na povratku iz Memphisa trudnica, također vrlo mlada, kad je shvatila da će baš on sjesti kraj nje, rekla mu je: *Hej, ti ćeš dakle biti kraj mene!*

Na memfiškom aerodromu uzrujano promatra neke muškarce kako urlaju u improviziranom baru. To mu se čini neumjesnim jer smatra da su aerodromi najbliži srodnici bolnica: mali okruglasti sendvići i vodenasta filter kava, misli, pripadaju istom, svima poznatom tipu hrane. Slično medicinskim sestrama i stjuardese se lijeno vuku po hodnicima. Piloti užurbano stupaju, jedino što nisu obukli bijele kute. Njegova avio-avantura započinje u New Yorku gdje ga izdvajaju na pregledu putovnica. To je i očekivao s obzirom na nove političke okolnosti u ovoj zemlji. Odvode ga u malu pokrajnju prostoriju gdje ga pažljivo prepipavaju dvije policajke-crnkinje. Mršavi policajac-crncac nezainteresirano je stajao na drugoj strani sobe. Njegova prva asocijacija je sistematski pregled, što nikada nije smatral ugodnim iskustvom. Mora skinuti cipele i jaknu, ali kad je počeo skidati hlače, viša i privlačnija

crnkinja mu veli: *Hej, sir, to neće biti potrebno*. Primjećuje kako svo troje odvraćaju poglede od njegovih cipela, prelijepih po njegovom mišljenju, ali očito dotrajalih.

Otputovao je u Ameriku uvjeren da neće ništa važno vidjeti ako ne bude hodao. Ali nekoliko dana nakon dolaska morao je shvatiti kako je bilo iluzorno očekivati da ga tamo prije ili kasnije neće strpati u neki automobil. Ipak, privremeno se izborio za pravo da hoda. Klaudija nije ništa rekla, ona jedva da je išta govorila. Njemu je to savršeno odgovaralo, to je bilo točno ono što je priželjkivao da se dogodi. Nije ga napuštala ideja da pokuša prepješaćiti Ameriku, tim podvigom se zanosio još u djetinjstvu. To, naravno, nije značilo da bi baš cijelu Ameriku trebao uzduž prehodati ili zaći baš u svako mjesto. Sve je više zamišljao metaforički, sviđalo mu se na taj način poigravati mislima. No što bi o takvoj zamisli rekao neki putnik, doista pravi putnik?

No, povremeno se u Americi ipak morao voziti u automobilu. To je svakako bilo neizbjegljivo. A jednom kad bi sjeo u automobil, Amerika bi mu se činila poznatom, potpuno istom kakvu je video na televiziji ili filmovima. Policijske stanice, zalogajnice, rock klubovi, shoping malovi, parkovi, sve već viđeno. Amerika je, eto, odavno snimljena iz vozila, možda su im baš zato automobili tako važni. Ali, jedino dok hodaš, nemaš osjećaj da je sve oko tebe postavljeno i napravljeno, sve, uključujući čak i one beskućnike na stanicu Five Little Point.

Kad je prvi put izašao iz podzemne stanice na američku ulicu, i to u samom centru grada, nije video nikoga. Šokantno, kao u nekom niskobudžetnom znanstveno-fantastičnom filmu. Posumnjao je u ono što je video. Kasnije mu se događalo da vidi nešto razrušeno i raspadnuto, a onda bi slika jednostavno sjela na svoje mjesto. I doista, uskoro su se pojavili ljudi: čuvari, raznosači hrane, portiri; dva bloka dalje video je radnike kako krpaju neku cestu. Začudio se da još uopće postoje i kolnici.

Hodao bi i hodao, a kad bi video nešto zanimljivo, zastao bi i gledao. Kupio je plan grada da bi barem otprilike znao u kojem smjeru se nalazi knjižara koju je tražio. Pješačeći shvatio je da ovdje nitko zaista ne hoda ulicama i da se svi na njima zadržavaju samo onoliko koliko moraju. Tako je, međutim, bilo sve dok nije zašao u siromašniji dio grada u kojem žive Meksikanci i Portorikanci, i kad je ulica provrila.

ČITAV TJEDAN sipi kišica, a onda u nedjeljno jutro osvane sunce. U dijelovima stana još

neizloženim sunčevim zrakama naslage hladnog zraka tope se u dodiru s naletom preuranjene vrućine. Tibor, dakako, uživa u tim promjenama. Posebno rado pretrčava u hladniji dio stana, što dodatno razdražuje majku i oca, obuzete užurbanim spremanjem za odlazak u bolnicu gdje bi napokon trebali, nakon nekoliko uzastopnih odgoda, posjetiti didu. Izlazak iz kuće za njih je uvijek teška i komplikirana operacija koja započinje ritualnim svađuckanjem, a najčešće završava, kako bi rekli nogometni komentatori, koškanjem. To, međutim, uopće ne znači da se u samo nekoliko sekundi između njih ne može rasplamsati istinski sukob. Njemu bi uvijek izmaknuo onaj trenutak kad bi se otela neka zapaljiva riječ i kad bi nastao metež. Nikad ne bi uspijevao korak po korak rekonstruirati čitav događaj. Svejedno, činilo mu se da uvijek sve počinje iz provjerrenog dara njegova oca za iracionalno, koji ga odvodi u otvoreni rat čak i kad mu to, zapravo, nije u interesu. To kao da je, naprosto, jače od njega. Tibor je poprilično uvjeren u to da otac uopće ne koristi vlastiti mozak ili bar da uključuje samo povremeno, i to po pravilu, što je baš žalosno, onda kad bi bila riječ baš o Tiboru. Tu otac pokazuje izvanredne sposobnosti. Tibor mu za to odaje priznanje. Iako se to nije očekivalo od njega, otac je iznimno dobro razumijevao nečije slabosti. To Tibora s pravom brine.

Zasad, da bi pokazao neutralnost u mogućem okršaju, što je u biti dokazivanje jedino samome sebi, jer su njih dvoje sasvim neosjetljivi za tako sofisticirane signale, mirno sjedi na sofi promatrajući što se zbiva. Još od ranog jutra na nahtkaslu, pripremljene za bolnicu, važne stvari su izložene za primjer, i kao takve samo rasplamsavaju nervozu tijekom još jedne, u njihovoj kući sasvim uobičajene potrage za Tiborovim stvarima. A stvari su opet stale iščezavati. Najgore je to što se ne može predvidjeti kad će i kako opet nestati. Predobro on zna kako to ide: još koji tren ranije, koji u sebi računa kao nekakvo *sada*, bile su tu, na jednom mjestu, a onda ih, odjednom, više nije bilo. Ono najstrašnije događalo se u trenutku kad bi shvatio da ih nema više tamo gdje bi trebale biti, da su zaista nestale.

Postoje nekoliko verzija kako se to zbiva, no kako god da ih ispriča, čine se banalnima. Ključevi rado ispadaju iz džepova, i padaju na mjesta gdje ih više nitko ne može pronaći. Naočale, osim što se razbijaju neviđenom lakoćom, također se mogu zagubiti.

Takvi događaji nose sa sobom i neke neočekivane spoznaje. Stvari se mogu nalaziti bilo gdje, neovisno o tvojoj volji, pa čak i o tome gdje si ih bio odložio, što je u biti poučak iz teorije relativnosti. Istodobno, to znači i to da ga roditelji promatraju samo u određenim vremenskim intervalima. Taj zaključak je odlučio zapamtiti jer u nekim drugim okolnostima može donijeti nova područja slobode. Kao i to da im je njegovo kretanje, komplikirano i

snovito, očito neshvatljivo. S vremenom je uspio smisliti taktiku po kojoj kad uoči da stvari zaista nema, vježba ideju da ih ne traži istog trena. Već od ranije shvatio je kakvu zamku nosi pokušaj brze i efikasne potrage, no problem nije bio u nekoj njegovoj tajanstvenoj nemogućnosti, već u panici koja ga u tom momentu obuzima i zbog koje ne uspijeva pronaći izgubljenu stvar čak i ako ona стоји na najvidljivijem mjestu. I da traži, mislio je, ništa ne bi pronašao. Stvari će se ionako same pojaviti, tješio se, on će ih već nekako uočiti.

Majka i otac nikako se nisu mogli pomiriti s činjenicom da moraju tragati za njegovim stvarima. Ključevi i naočale bili su na vrhu njihove Neprikosnovene Važne Liste Opomena. *Stvari treba čuvati!* Uvijek iznova slušao je iste pouke, općenite i stereotipne, što je napisljeku zvučalo kao da su naučili napamet neke rečenice i sada ih po prilici samo ponavljaju. On je pak mislio da ništa nije tako jednostavno.

Sada, u rano nedjeljno jutro, izbor je u nekoj nervoznoj cikličkoj vrtnji pao na ključeve. Naočale su još bile na nosu (zanimljivo da nikad, baš nikad, nije izgubio jednu i drugu stvar istodobno). Ponovno je roditeljima morao priznavati da ne može ni izbliza rekonstruirati kud se sve kretao tokom jutra, što mu je padalo posebno teško jer nije bio naučio rečenice kojima bi se opravdavao, nego je mucajući uvijek iznova morao tražiti nove.

Istodobno, nije se mogao sjetiti što je sve radio. Sigurno je bio u špajzi i promatrao predmete na najvišoj stelaži do kojih nije mogao doprijeti čak ni ako bi stao na kuhinjsku stolicu. Jasno se sjećao jedino toga kako su ga natjerali da izravnava odvratne antipatične duguljaste rojte na tepihu, koje su po nekom imbecilnom kućnom pravilu trebale ležati izravnate, premda je njihova prirodna težnja da budu savinute i ispremiješane bila sasvim očita. To je ujedno bio jasan dokaz da su njegovi roditelji nerazumna bića, što bi se možda i moglo tolerirati u rano nedjeljno jutro da posao oko rojti nije tako dugotrajan i mučan ili da ga se bar moglo brzo zaboraviti.

Bilo je to stvarno sve čega se sjećao. Sve ostalo kao da se razmazalo u crnoj vremenskoj rupi. Sve ostalo je bilo tajanstveni bijeg predmeta i njihovo iščezavanje iz njegova sjećanja. Nakon što je novonastala situacija primijećena roditelji su mu održali brzu prošku tražeći da se odmah, istog časa, promijeni, a zatim, shvaćajući valjda ludost svog zahtjeva, da barem pokuša voditi računa o tome što radi i kuda se kreće. On bi im zauzvrat ispričao da je opet promatrao kako sunčeve zrake padaju nadomak špajze, ali da niti jednoj ne uspijeva prijeći prag. Neka ranija iskustva upozoravala su ga da nije najpametnije govoriti o takvim stvarima. Da im to ispriča, tek bi tada zabrinuto vrtjeli glavama i govorili da *nije dobro, nije dobro*, očekujući da toj smušenosti već jednom, nekako dođe kraj.

Trudio se da se čitava situacija ne zaoštari previše jer jednom izbezumljeni izmicali bi njegovojoj kontroli i odmah bi ga, ne znajući za drukčije načine, rutinski istukli, premda su pretpostavljali koliko je osjetljiv, te da ih možda čak u sebi proklinje i prijeti im kako će pobjeći od kuće. Takav razvoj događaja zasada je izgledao otpadao, premda je još možda mogao bio izvediv u obratima meandara dugog nedjeljnog popodneva. Zasad su se samo dobrano razdraženi muvali oko ormara i stolica i u nekom smiješnom, polu sagnutom položaju pozivali ga da im se pridruži. Zamišljao ih je ovako smiješne, da negdje drugdje, u šumi naravno, traže vrganje umjesto njegovih ključeva, koje majka upravo pronalazi i slavodobitno podiže iznad WC školjke.

Odlazak u bolnicu isplaniran je nekoliko dana ranije. Njegovi roditelji su, po običaju, čitavu operaciju dugo i pažljivo planirali. U raspodjeli zadataka njemu su, očekivano, na brigu pale bajadere i naranče – još jedan u nizu besmislenih zadataka. Zašto baš uvijek mora nositi iste predmete bolesnicima, kad ih ovi ionako uopće ne primjećuju. Iz vlastitog iskustva već je znao da se bolesnici ne obaziru na bajadere i naranče, a sve mu se čini da se od njih i ne očekuje da ih jedu.

Odšetali su do tramvajske stanice i ušli u crveni gradski tramvaj. To je bio jedini slučaj kada njih troje, čitava obitelj, zajedno ulaze u tramvaj. Inače, zbog nekog misterioznog razloga baš nikada u bolnicu ne idu automobilom. Danas, što je još neobičnije, nisu krenuli prema donjogradskoj bolnici, kamo bi se odlazilo nekom u posjet, već u sasvim drugom smjeru, prema Retfali, jer dida ne leži u velikoj i tajanstvenoj građevini preko puta donjogradske kasarne nego u jednoj manjoj, gotovo pokraj rijeke Drave.

- Baš im je lijepo ovdje - reče njegova mama promatrajući egzotično grmlje u vrtu bolnice.

No, da je netko njega pitao, rekao bi istog trena da je to bolnica, usprkos vrtu, Dravi, bolničkom zidu po kojem se pentraju alpinisti, koje je, doduše, naročito zabavno promatrati kako se penju po zidu ili vise na špagama.

Na ulazu u bolnicu Tibor odluči najprije pogledati leže li u krevetima isti oni bolesnici koje je zamijetio prošle nedjelje. Jer više je puta primijetio da neki bolesnici ne leže u krevetima u kojima su ležali za vrijeme ranijeg posjeta. Konačno ulazi, ali slika je potpuno poremećena, kao da je netko nespretan posvuda prosuo jarke lego kockice. Mnoštvo je načičkano oko kreveta. Odmah uočava da su neki odložili cvijeće na bolničke krevete. I oko njegovog dide pravi je metež i jedino što pokušava vidjeti je li netko i na njegov krevet stavio cvijeće. U sobi je vruće i zagušljivo, hvata ga nesvjestica. To je ono čega se njegovi roditelji

pribojavaju. Zato ga izvode na bolnički hodnik, sve do prozora gdje dugo promatra sumorno unutrašnje dvorište.

Na odlasku liječnik govori da dida može kući. Tibor je već u zraku, sretan, jer to znači da je dida ozdravio. Ali još dok mlatara nogama pripremajući se za doskok, krajičkom oka primjećuje kako mama pada na oca i užasno rida.

ZATIM VIŠE NIJE ZNAO što bi rekao, samo je kršio ruke i otpuhivao dim pa ponovno kršio ruke. Kamera zuji, a on nije smislio čak ni onu prvu rečenicu kojom bi započeo, rečenicu koja bi zazvala sve one rečenice koje su čekale da budu izgovorene. Shvaća da je pogrešno to što odmah nije priznao da u njegovom slučaju liječnici, od kojih mu je jedan čak i dobar prijatelj, sumnjaju na bolest koju bi najjednostavnije bilo opisati kao blaži oblik amnezije. Iako ni sam nije bio siguran u to, katkada mu se činilo prirodnim da se nečega sjeća, a nečega ne. No da je bio iskreniji prema sebi, znao bi da to govori samo da utješi sebe. Ipak, tu i tamo bi se nečeg sjetio. U glavi kao da mu je povremeno - glupo, zar ne? - nešto bilo blokirano. Događaji u tami čekaju da budu iznova otkriveni. Čudnovato, ali i oni događaji kojih se živo sjeća, kad o njima razmišlja čine mu se kao da ih je doživio i zapamtio netko drugi, ne on, kao da mu ih je netko drugi ispričao, a on ih takve zapamtio. Sjedio je dakle za šankom u Valentinu, dok su iza njega zujale kamere, poželio je naručiti još jednu votku, iako je znao da je alkohol bezvezna supstancija. Te ga kamere zbilja nerviraju. Postaje razdražljiv kad postave objektiv ispred njega, očekujući valjda, da u njega on melje rečenice i rečenice. Neobično je bilo i to što ga je baš ona o svemu ispitivala. Sad se predstavljalala kao novinarka. Spremno je prihvatio tu igru. Nakon toliko vremena ponovno ju je mogao promatrati iz blizine. Još uvijek je nestvarno lijepa. Koža joj je otmjeno osunčana. Pitao se je li na plaži nosila bikini. Na potamnjelom, širokom ovalnom licu poznate sitne sive pjegice, prosute kao na božićnom kolaču, bile su jedva vidljive. Problijedi shvaćajući da je možda stvarno nosila bikini. Za njega je najuzbudljivije na ženskom tijelu kad nakon dugotrajnog sunčanja najzamamniji dijelovi ostanu djevičanski snježnobijeli.

Dok je postavljala pitanje, nasmijavala su ga nespretnosti njenih formulacija, njena svjesna namjera da ih učini nespretnim. Govorila je promatrajući ga onim tamnoljubičastim očima. On bi rekao neku riječ, bilo koju, a ona bi se, kao u starim vremenima, odmah zvonko nasmijala, kao da je baš to najsmješnija stvar koju je ikada čula. U jednom trenutku rekao joj

je: *oprostite, mogu li na klozet*, a ona se opet nasmiješila. Bio je to još uvijek onaj isti, nestvarni osmijeh.

- Ma nije to ono što mislite, doista - nastavio je - dugo imam taj problem, zdravstveni problem, s prostatom, doista, gospodice, doduše, ide mi na živce ta odurna tehnika oko vas, ta atmosfera oko snimanja me uzrujava, ljudi koji drže kamere, svjetla i mikrofone umišljeni su - bio se baš raspričao - kao da im tehnika daje neku posebnu moć, i to, zamislite, duhovnu moć! Sad dok sjedimo baš ovdje u Valentinu i pokušavamo snimiti taj vaš dokumentarni film o rock grupi, izgleda kao da su oni protagonisti a ne ja.

Dok se vraćao iz zahoda, iznenada mu se zamuti. Sve se najednom izmiješa u istom prostoru. Ona je bila još tamo, i dalje se smijala, ali on je više nije mogao čuti. Preplavi ga čudnovat val uzbudjenja. Ponavljao je sam sebi dva, tri njena pitanja. Možda joj je ipak trebao reći? Sad je već kasno. Počeo je govoriti ignorirajući kamere, koje možda i nisu bile isključene. Riječi su se ipak bile nekako otngle od njega i dok ih je izgovarao, a izgovarao ih je načinom koji dotad nije poznavao, kao da ih je netko drugi govorio, ne on, prišao je tamo gdje se, po njegovoј procjeni, trebala nalaziti.

- Ipak ču govoriti za tu vašu emisiju. Ovdje vam se zbivalo nešto sasvim posebno, morali biste jednom sve odstajati u Valentinu - bilo je smiješno to govoriti baš njoj - dok su iz zvučnika pljuštali hitovi The Clash-a i Stranglersa. Plavičasti dim omatao bi se oko stopala. Iznad je sjala zelenasta svjetlost boje metilnog alkohola. Moglo bi vam se učiniti da ste u skafanderu. Plutali bi ste i plutali oko zvučnika i polupraznih pivskih boca, čaša, duguljastih, naopako okrenutih bokova boca s alkoholom te biste lebdjeli, nezaustavljivo lebdjeli.

Dok je to izgovarao, kamera mu je izgledala sve neobičnije, poput opasne mehaničke životinje iz jednog filma Stephena Kinga. U jednom trenutku, s već jasnom mišlju o bijegu, kao da je i sam lebdio oko Valentina. Sve postaje tako sićušno. Sad se čini još čudnijim da se četrdesetak ljudi tu znalo nabiti oko šanka.

- Zidove prekrivaju ogledala. Niste sigurno vidjeli nikad takva ogledala - rekao je onoj opasnoj mašini - jer sve je izgledalo drukčije i bolje nego što je vjerojatno bilo, kao da se u tim ogledalima vrtio neki film. Svi bi se stalno u njima ogledali. Sa stropa su se izvijali neobični lukovi, a na njih su, kao i ispod šanca, utisnuta kvadratna debela stakla u kojima je svjetlucalo fantastično plavičasto svjetlo. Lako je bilo zamisliti se u vremenskoj kapsuli, kao da je cilj čitavog projekta da i Valentino jednog dana sam od sebe poleti u svemir.

Opet prestane govoriti. Priđe joj. U ruci više nije imala mikrofon. Zagrlji je obamrvši od uzbuđenja. Tijelo joj je bilo još uvijek iznenađujuće čvrsto, istodobno i mrtvački hladno. Odmakne ruku. Takvo tijelo ispunjeno je očekivanjima. Rekao joj je da ne zna kako bi joj mogao pomoći. Iskreno, više nije znao kako je i kad prvi put došao u Valentino. Nekih se stvari možda ipak sjećao. Primjerice, prošle su godine i godine otkad se tamo usudio doći. A svi su već bili u Valentinu i čekali da ih upozna: Horvat Bela, Bišop, Crveni Virag, Henrik Bilgbauer. Naposljetku, ovdje je upoznao i nju, odnosno, pogledao je još jednom prema njenim tamno ljubičastim očima i prošaptao – tebe.

Svi su u ono vrijeme tvrdili da se njihovi životi promijenili otkad su počeli dolaziti u Valentino. To je bilo sljedeće što je rekao.

- Ovo je više bio amfiteatar – rekao je.

Takve stvari inače ne govori. Učini mu se da vidi sasvim laki trzaj u uglu njena oka. Rekao joj je da pamti samo događaje tako sitne i nevažne da misli da su ih svi drugi zaboravili, jer su se činili sasvim nebitnim. Recimo, Crveni Virag i on stajali su s nekim ženskama (godina 1986.), jer oko Crvenog Viraga uvijek se motaju nekakve ženske. Ove i nisu bile baš neke: jedna pankerica, ali samo naizgled, glazba ju ne zanima, zapravo ništa osim filma *Mi-djeca-s-kolodvora-Zoo*. Druga, kad govori o sebi, koristi muški rod. Crveni Virag se opet bio vratio s nekog putovanja. Smucao se po čudnovatim krajevima: indijama, pakistanima i cejlonom. Tko zna gdje sve nije bio! A kad bi se vratio, ostajao je nepromijenjen, što je Tibor stvarno poštovao. Nikada nije sam pričao o onome što je vidio. Nikada nije spominjao religiju ili tomu slično. Možda je samo jednom rekao da voli putovati i da želi vidjeti nešto drugčije od onog što mu je već poznato.

Crveni Virag i on su čekali Bišopa i Bilgbauera. Ženske su se povukle u kut. Njih dvojica stajali su ispod zvučnika s bocama piva u ruci. Samo su se smješkali. Kao da val nepoznatog razumijevanja plovi među njima. Kao da su stigli tamo gdje više nisu trebale riječi. Samo nekoliko taktova neke poznate melodije.

Ali, sve se mijenja kad ulazi Bilgbauer. On drži novine ispod miške. Već s vrata počinje govoriti. One ženske nestaju. Tibor kao da se otapa. Nije to prvi put da iskušava takav osjećaj. Bilgbauer govori o svojoj neobjavljenoj knjizi pjesama, čini to po n-ti put. Tibor gotovo da može vidjeti kako se nervosa uvlači među njih, neka napetost koja sve neumitno urušava.

Premda ga fiksiraju pogledom, Bilgbauer se ne obazire. Ta usta moraju govoriti. Pitanje je samo kome govore. Bilgbauer je suhonjav, njegove oči su iskolačene. Želi se uživjeti u ulogu pjesnika. Želi izgledati kao da je isplivao iz rijeke. Želi ispasti smiješan i lud u dugom crnom kaputu, uzetom iz didina ormara. Nije to bio jedini takav odjevni predmet. Nosi također očevu crnu dolčevitu i crne hlače. Noseći njihovu odjeću, osjećajući njihove mirise, kao da na neki način nosi i njih. Tako su mu uvijek blizu. Naposljetku, na taj način osjeća se ravnopravnim s njima, didom i tatom. Ali ponečeg nije svjestan. Svima dosađuje pričom kako ima dovoljno pjesama za knjigu. Svi koji su ih čitali, smatraju da su odlične.

Bišop na sastanke dolazi na prastarom, velikom motoru. Bišop radi na tome da svi misle da je vođa rock grupe. Činjenice govore da nema sluha niti svira ijedan instrument. No muzika nije jedina stvar o kojoj govori. Tvrdi da je spremam za političku akciju. Obrazlaže svoju opsjednutost zapatistima, Che Guevarom, Kastrom i RAF-om. Kratko otpijajući gutljaje priča o strategiji *el foco*. O nekoliko minuta panike u kojima padaju vlade i mijenja se svijet. Takve stvari njega privlače. Pjesme njegovog rock banda trebale bi biti tomu slične. Činjenice govore da je član Saveza komunista, također da nikad nije razumio niti jednu knjigu ni Marxa ni Engelsa ni Lenjina. Točnije, pokušao je, ali nije uspio. U krevetu, dok čita takve knjige, ne shvaća o čemu oni dovragna to pišu. Ne vjeruje da u Jugoslaviji vlada sistem samoupravljanja. Njegov otac radi u tvornici. Nakon posla samo se izvali ispred televizora. Bišopa živcira takvo ponašanje. Njegov otac – NJEGOV! – morao bi se drukčije ponašati! Nekoliko puta pokušao je utjecati na njegovu revolucionarnu svijest, no otac ga izbacuje iz sobe. Majka misli da radnici zloporabljaju svoja prava. Vode o tome duge rasprave. Majka omalovažava sve što on izgovori. Tvrdi je da je samoupravljanje samo izgovor za nerad, da radnici samo smišljaju načine da bi što manje radili, da se samoupravljanje svodi na to da im nitko ništa ne može.

Tibor Bišopa nikako ne može podnijeti. Ne podnosi njegovu prljavu pojavu. Često u sebi više na njega, dovikuje mu sve ono što se u stvarnosti ne usuđuje. Najviše ga ljuti to preseravanje o zapatistima, ta jeftina izlika za članstvo u SKJ. Ipak, čudi se koliko zna o stvarima o kojima on sam ne zna mnogo. Gdje je samo čuo za sve to? Bišopov susjed, profesor filozofije, možda latentni homoseksualac, još od njegova puberteta nastoji privući Bišopovu pažnju. Bišopova rock grupa neće biti samo rock grupa, nego i direktna politička akcija. Profesor mu posuđuje knjige. Bišop ima sjajno pamćenje. Pred Valentinom ponavlja sve što mu je profesor kazao. I sam se čudi svojoj sposobnosti da zapamti sve što netko kaže. Krije da ga pomalo plasi profesorov fanatizam. Bišop uspješno nagovara četvero ljudi da sviraju u rock grupi. Trebaju mu gitarist, basist, bubnjari i pjevačica. U prvi mah misli da će rock grupa imati više članova

nego što je uobičajeno. Bilgbauer piše tekstove za grupu, ali ni on nema sluha. Bišop zna da će mu Bilgbauer dati tekstove besplatno samo ako bude proglašen pravim članom grupe. Bišop planira da nauči svirati trubu. Miles Davis svira trubu. To je razlog zašto odabire baš trubu. Čak ju je i kupio od nekog oboljelog muzičara iz vatrogasnog orkestra. Za početak mogao je odsvirati nekoliko krištavih taktova. Ustvari, muzičarev sin mu ju je prodao. Prije smrti muzičar moli sina da mu još jednom donese instrument. Sin laže da ga ne uspijeva pronaći.

Tibora ljuti to što Bišop zna i ono što ne bi morao znati, recimo da je Tibor išao u muzičku školu. Ne zna kako je to uopće saznao. U sakupljanju informacija očigledno je spretan. Tibor primjećuje da ih čuva do trenutka kad postaju važne. Nekada mu se čini da bi Bišop mogao stvarno dignuti revoluciju. Za sada ga nagovara da svira bas gitaru u njegovoj rock grupi. Ne posustaje ni pred kakvim isprikama, pogotovo ne pred tako frivilnim da nikada nije svirao bas gitaru. Crvenog Viraga nagovara na sviranje bubnjeva, što je, ispostavlja se, također utemeljeno na informacijama: Crveni Virag ne samo da zna svirati bubnjeve, već je čak svirao u jednom bandu.

- Kako se zvao taj band?

- To ti je već prava pišurija - Bišop je urlao - zvali su se Nehajni skakači, svirali su ska.

Crveni Virag opet ne govori ništa, barem dok ga tkogod nešto ne upita. Jednostavno je takva osoba.

Od Tibora se očekuje da priča uvijek isto, o njujorškom klubu CBGB's. Postoji nekoliko različitih verzija onoga što govori o CBGB-u. Svi bi ih već trebali znati napamet. Uvijek ga iznova maltretiraju da po milijunti put ponovi jedno te isto, idiotski:

CBGB's je običan zahod.

CBGB's je mali klub sagrađen tamo gdje se ni taksisti ne žele zaustavljati.

Zna li netko ovdje što znači CBGB's? (TOČAN ODGOVOR: skraćenica od Country, Bluegrass i Blues)

Možemo li, možemo li zamisliti taj mali njujorški klub u kojem su tek zbog zabave razbijali zidove i pišali po čoškovima.

Koliko je ljudi najviše moglo stati u CBGB's? (TOČAN ODGOVOR: 350).

2.

KAO DA JE NEŠTO blinknulo i nestalo, uskočilo među trepavice i zatim iščezlo. Neki bljesak? Možda je to bio bljesak reklame? Ovdje ionako ih ima isuviše nevidljivih. U sparno jutro dok hoda ulicama, njegovo izgladnjelo oko opet traži nešto nesvakidašnje, poput sićušnih ribarskih brodica kakve su se sinoć veselo ljujuškale u jednoj lučici, koju je, sad je to shvaćao, prebrzo napustio bez pravog razloga, ne uspijevajući se nasititi te sličice, neodgonetljive u svojoj jednostavnosti, i to samo zato što je brzoplet i sasvim neorganiziran, uopće vrlo loš i nesnalažljiv turist.

Jednom kad se konačno bio dokopao tog grada koji se zove Memphis, učini mu se da ne može pronaći baš ništa što želi. Primjerice, tamo gdje bi se po njegovom turističkom vodiču treba nalaziti restoran Isaaca Hayesa, on vidi neku običnu zgradu. Oduvijek nesklon tome da zaustavlja ljude na ulici i pita gdje se što nalazi, nastavlja nervoznim korakom udarati po asfaltu neke uličice sve dok ne ugleda hotel.

Netko se nasmije iz rupe prošlosti.

Hej kud' ćeš ti, srebrna lijo, to je bila točno ona replika.

Okrene se, ali nije bilo nikoga tko bi mogao išta reći. Hotel se nije zvao Arcadija, kao u filmu, no svejedno odluči, u napadu iznenadnog samopouzdanja, iznajmiti sobu. Barem je bio podjednako otrcan kao onaj u Jarmuschevu filmu, možda je to i bio taj isti hotel, samo što mu je Jim izmislio ime A-R-C-A-D-I-A. To svakako ne bi bilo neobično. U svakom slučaju, ugodno je zamišljati da se ovdje može susreti osoba poput Screamin' Jay Hawkinsa.

Dovuče se stepenicama do sredine hodnika i zaustavi se siguran da je čuo njezin glas. Zastao je ponovno, brzo se okrenuvši. Opet nije bilo nikoga tko bi mogao išta reći. Hodnik je bio posve pust, nije bilo nikakvih soba ni vrata, jedino pločica na kojoj je velikim štampanim slovima pisalo MEZANIN.

I tada, što je valjda bila slučajna podudarnost, prisjeti se s kakvim su uzbudjenjem čekali *Mystery Train*. Neki njihovi prijatelji putovali su zbog tog filma čak u Njemačku, očekujući ga kao nijednog do tada, kao nešto spektakularno i neviđeno. Sjeti se i jedne druge slike - ovo je izgleda postajao dan za sjećanje. Ležali su u krevetu pred upaljenim televizorom i čvrsto se držali za ruke upijajući svaki kadar. Ali koji je to bio film? *Dekameron?* *Zla krv?*

Stanje stvari? Uzeo je sobu pravdajući se u sebi da će njegov boravak u Americi biti ionako kraći nego što je mislio.

U sobi samo brzo odbaci stvari. Zaključa vrata i odmah se stane spuštati prema prizemlju ubrzavajući sve nervoznije. Hotel se činio otmjenijim nego maločas, konstruiran tako da se spuštajući stepeništem lako moglo pratiti što se zbiva u prizemlju. Već na neki način izmiješan s gungulom u prizemlju hotela, koja je rasla iz sekunde u sekundu, čuo je kako dolje u prolazu liftboj nekome objašnjava da se Beale Street nalazi odmah iza ugla. Odahne, jer sada više ne može promašiti.

Liftboj je i dalje govorio dok su u prizemlju liftovi zvonili, a fotoaparati opasno njihali lijevo, desno. Netko se prepirao s recepcionerom, a jedno staračko lice u tenu je problijedilo nakon što je u prodavaonici suvenira na pod ispuštena imitacija kineskog porculana!

Mahne liftboju, a ruka u uniformi se podigne naučenim, premda možda ipak pomalo umornim pokretom.

I evo ga na vrhu ulice. Ne shvaća kako ranije nije video bluz klub B. B. Kinga i odmah nasuprot *Elvis Presley's Memphis Restaurant*.

Na svim razglednicama i fotografijama Beale Street blješti noću u žarkim neonima. Vjerovatno nitko ne želi vidjeti kakav je Beale Street ujutro pod sunčevim svjetлом, nakon što skine blještavu odjeću za noćni izlazak. No i takav, njemu izgleda impresivno, kao da nešto bubri iz tih zgrada, klubova, prodavaonica. Neka električna aura? Hoda sunčanom stranom ulice, zaviruje u prodavaonice i barove: u jednom visoki stari crnac u crvenoj kariranoj košulji sporo pere pod. Vani uz vrata stoji čelavi nabijenko i pažljivo čita tekstove s reklama koje nude govedinu, pivo, bluz i striptizete. Pred koji dan u novinama je čitao o tome kako lopovi na Beale Street vješto pljačkaju turiste. Ovdje na ulici ne vidi nikoga tko bi mogao učiniti takvo što. Jedino što primjećuje da je čitav grad izljepljen plakatima za boks meč Lenox Lewis - Tyson. Kasnije će saznati da su boksači sletjeli u Memphis istog dana, no na aerodromu nije video nikakve užurbanosti. Naprotiv, tu i tamo se tek pokoji putnik lijeno vukao s jedne strane zgrade na drugu. Nikako nije pronalazio stajalište autobusa, ne shvaćajući da stajališta ne postoje tamo gdje ih je tražio jer autobusi uopće ne voze. Čak ni obični taksiji nisu se kretali, samo shutlovi koji su dolazili ako bi ih slali službenici hotela u kojem je soba rezervirana. Nikako drukčije. Bez rezervirane sobe, nikako dakle ne možeš doći do centra grada. Zapravo nikamo. Vozačici-crnkinji objašnjava svoju situaciju, a ona samo ponavlja da nitko ne dolazi u Memphis samo na jedan dan - čovječe - i da se toliko

toga tu ima vidjeti, ne ostaje se ovdje samo jedan dan. Možda su ono dvoje Japanaca u Jarmuschevu filmu bili bolje informirani te stoga izabrali vlak za dolazak Memphis. Japanci su proračunati čak i kad su onako mladi. Pjesma u organiziranju njihovih života ne igra nikakvu ulogu. Vozačici mu se nije dalo objašnjavati da ne želi vidjeti sve i da se užasava cjeline. Ustvari, ne postoji riječi kojima bi joj mogao to objasniti. Još bi teže pronašao riječi kojima bi opisao vlastitu nestrpljivost za hitnim injekcijama vizualnog adrenalina, što je možda posljedica predugog gledanja videospotova, premda su mu još u djetinjstvu spočitavali da ni za što nema strpljenja, da se hvata za milijun stvari i da ih odmah nestrpljivo ispušta. Što je drugo mogao nego da to naposljetku prihvati kao vlastiti životni princip.

Sunce je visoko odskočilo i stvorilo vrućinu kakvu nikad nije iskusio. Jedva se dovuče do hotela i odmah baci na udoban krevet u sobi. Prije toga navukao je zastore. Činilo mu se da će odmah zaspasti. Vrućina hlapi iz njegova tijela. U susjednoj sobi netko je tiho jaukao. Taj zvuk kao da se približavao. Nešto je u blizini šušnulo.

Naglo se pridigne i ugleda didinu siluetu. Sasvim jasno video ga je kako stoji ispred prozora. Ovdje ga zaista nije očekivao.

ZAUŠTAVILA JE AUTOMOBIL ispred hotela prvi put zamišljajući kako spavaju zagrljeni. Što li sad Robert radi? Baci se na kauč. Televizor je uključen. Izmjenjuju se sport, filmovi i vijesti u kratkim rezovima. Skaču s kanala na kanal takvom brzinom da ne može ništa vidjeti, ništa osim zida na kojem bljeska plavičasta televizijska boja. Nije u stanju ništa poduzeti u vezi s tim. Da nije ipak ušla u pogrešnu sobu? Uvijek taj isti strah. Iznenada, na trenutak, bljesnu njegove gole noge. Time je, pomisli, provocira. On zna da je ona netko koga se može isprovocirati, tko se lako i nepovratno uzruja i zbog najmanje sitnice. Užurbano izlazi iz sobe. Želi pronaći hotelski bar. Ta pomisao je ohrabruje. Dok pažljivo prekoračuje prag sobe, učini joj se da negdje iz nezamislive daljine neki glas nešto govori. Ali što?

Svejedno. Bar se nalazio sasvim na drugom kraju. Zamišlja da je negdje drugdje, recimo u sablasnom, starinski uređenom dvorcu. U jednoj prostoriji ugleda veliki klavir. Bio je to najveći klavir koji je ikada vidjela, sve je na njemu bilo preveliko, kao da ga je netko napuhnuo. Na zidovima druge prostorije načičkano je mnoštvo slika. Neoprezno ulazi i začas

biva okružena mrtvim glavama iskolačenih očiju. Brzo zatvara vrata, a s kvake pada brdo prašine. Sad shvaća da je hotel zapušten i prljav. Netko bi ga morao pažljivo očistiti. Smeće raste iz svakog ugla kao u starim filmovima. Prolazi i mimo kuhinje prepune nemogućih otpadaka. Bar je prazan, potpuno napušten. Ispod lavaboa pronalazi samo stvrdnutu i posivjelu kutiju u kojoj je sok u prahu. Plastična čaša je, međutim, posve prazna. Odvrće naglo ventil na pipi i snažni mlaz odbija se od stvrdnutih, jedva vidljivih grumenčića. Topla voda pretvara se u sivo narančastu.

Vraća se s plastičnom čašom. Dok ulazi u sobu, uočava da daljinski nije tamo gdje je ostavljen. Netko stavlja ruku na njenu sisu. Ona ga silovito odgurne, ali gubi tlo pod nogama. Pri padu žestoko udari glavom o rub stola, a krv ju oblije istoga trenutka. Zadnje što vidi je to da će pasti i čaša sa stola. Jedna ruka je na čaši. Onako krvava halapljivo primiče čašu ustima. Polu svjesna, sve ispljune. To je jedan od onih prskajućih mlazova koji se šire u svim smjerovima. Povraća svuda oko sebe.

ŠUNJAO SE ULICOM visokih kitnjastih zgrada prekrivenim bršljanovim lišćem. Ili je to možda bilo lišće nekih drugih puzavaca? Ponekad ih vješto dodirne u prolazu, ne zastajući, siguran da mu se smiješe prijateljski.

Tek je izšao iz kuće. Sam izlazak još uvijek nosi sa sobom dašak avanturističkog. Na ulici je konačno sam, na neki način oslobođen, uvučen u nešto što nikome ne mora objašnjavati. U svijet koji je, na kraju krajeva, njegova tajna, nešto samo njegovo, makar sastavljen samo od reklama, neona, izblijedjelih natpisa ili crteža, među kojima se kreće svakog dana, ili ih susreće, poput onog debeluškastog brkatog kuhara na Bulevaru iznad kojeg piše *27 juli* i odakle uvijek nešto kulja i puši se. Natpisa ima svakavih i posvuda, malih, velikih i kvrgavih. Jedan od njemu najmilijih svakako je *Šimecki*. Neobično je da se netko doista tako zove, pa bila to i cipela, što znači da se tako može zvati i kaput ili šešir, možda baš šešir. Njega privlače prodavaonice šešira. U toj ulici ima ih mnogo, a iznad jedne je nacrtana velika reklama za *Cocktu*. Često стоји ispred nje i promatra djevojčicu sa slamčicom u ustima. Gleda u njene oči iznad poluspuštenih naočala. To lice je privlačno, zaključuje. Ove žarko crvene usne su također privlačne. Mogao je tamo dugo stajati, čak i ako je pržilo sunce. Tada se čitav prizor čini još čudnijim. Na drugoj kući, na drugoj strani ulice, plavkastim slovima piše *Kovačević*. Nitko ne zna tko je taj Kovačević. Odnosno, misli da u

tim starim zgradama ne žive ljudi već duhovi. Duhovi u prozorima svake noći pale svijeće. Ne sijalice, to bi morale biti svijeće. Tako slabo svjetlo u visokim prozorima ne mogu stvarati električne sijalice. Te zgrade uvijek stoje izdvojene. Čak i kad je gorio *Supermarket*, kad su svi bili dotrčali, on je znao da je to idealan trenutak. I provjerio je. Duhovima je taj događaj bio posve nebitan.

UVIJEK IZNOVA revno pretražuje središte kuhinjskog svijeta: kredenc. Njegov sadržaj se nažalost mijenja rijetko ili nikako: špil karata "mađarica", štrik, nož na preklapanje, papirići, nešto sitniša i velik kartonski natpis na kojem piše *Prodajemo piliće*. Sustavno pretražuje ladice nadajući se da je nešto previdio ili da se, u međuvremenu, pojavio neki novi predmet. Sve drugo u kuhinji, uključujući i špajzu, jedva da može zadržati njegovu pažnju. Nasuprot kredencu nalazi se mala slika na kojoj neki nemoguće velik čovjek, velikih očiju i velikih ruku nevjerojatno lakim korakom prekoračuje sasvim malu, nemoguće malu rijeku. Malo iznad slike visi Isus, uvijek isti, razapet i nezainteresiran za sve oko sebe. Jedini predmet još donekle zanimljiv je bijeli okrugli luster iznad stola, s dvije tanke zelene crte po sredini. Te crte su izvedene s nekom naročitom elegancijom, pa čitava staklena lopta izgleda vrlo lijepo. Voli promatrati sve te stvari jer ga smiruju – kredenc, luster i onu čudnovatu sliku. Odrasli, zabrinuti što uvijek tako dugo čuči u kuhinji, samo traže priliku da ga potjeraju "na svjež zrak", odnosno na dvorište dužine gotovo pola nogometnog igrališta. Tako barem on misli – gdje god da se nađe, u bilo kakvoj prostoriji, odmah zamišlja da je na nogometnom igralištu. Sposoban je smjestiti nogometno igralište u bilo koju prostoriju, a sjeća se da je zamišljajući korner zastavice naučio razlikovati lijevu i desnu stranu. Nije mu teško u hipu zamisliti igralište, okvire golova, šesnaesterac, aut liniju. Dovoljno je samo nekoliko sekundi i već je okružen drugim igračima koji ga napadaju čim primi loptu. Na terenu je sasvim drukčije nego gledano s tribina, na terenu se zbiva čisti kaos.

Dvorište se prostire uz jednu drugu kuću, u kojoj živi njemu vrlo važan dječak. Odavno je utvrdio da je to dvorište duže nego što izgleda, sigurno duže od nogometnog igrališta! Ona završava u visokoj travi iza svinjca i stare višnje, u nejasno isprepletnoj živici, gdje uvijek nešto čuči i krije se. On sam nije neki ljubitelj višanja – čudno je da ih netko uopće voli onako trpkе i kiselkaste. Jedva ih guta čak i kad su uvaljane u piksu sa šećerom, što je uvijek rizična operacija jer višnje u tom sitnom slatkastom šljunku ostavljaju izdajnički tamnocrveni trag. Okomito, na dvorišnu zgradu pruža se skromnija kuća u kojoj više nitko ne živi, a

nekad su živjeli mamin brat i njegova žena. Uz tu dvorišnu zgradu poredane su tegle s cvijećem, sasvim nezanimljive dok ne budu pogodene nogometnom loptom. Pogodjene, lete bolje od probušene lopte kad ju napucaš u zrak. Samo dvorište nalikuje kružnom toku: u sredini veliki, blatnjav i raskvašen komad zemlje. Tiboru je tamo zabranjeno prilaziti jer je prljavština u njihovoj obitelji grijeh koji se oštro kažnjava. Ali baš to raskošno blato, ograđeno s četiri vitka počasna stupa povezana žicom, izgleda kao središte nekog važnog svijeta! Uz žicu se penje vinska loza, posađena ovdje više kao ukras jer donosi samo malo bobica od kojih se usta skupljaju čak i nakon što bude ispljunuta sva slina. Nasuprot ulaznim vratima dvorišne zgrade nalazi se zahrdala česma s limenim lavorom. Svako otvaranje pipe posebno je veseo trenutak, jer voda iz pipe proizvodi avionsku buku. No, i samo puštanje vode komplikirano je i zahtjeva snagu jer jednom rukom treba pumpati, a drugom držati lavor uz pipu te hvatati ledenu vodu. Moguće su i druge kombinacije, za koje je potrebna vratolomnija spretnost: ako silovito ispumpaš vodu s obje ruke, moraš biti strašno hitar da bi uhvatio barem malo vode. Sasvim na drugoj strani nalazila se didina radionica. Jednom ju je netko pedantno ofarbao u bijelo, no to se očigledno zabilo davno jer su površine zidova, pogotovo one ispod malih prozorčića te ispod samog krova, sad već sasvim ispucale. Sama radionica njemu je za razliku od ostale djece, potpuno nezanimljiva: mnoštvo različita alata i poneka zalijepljena duplerica iz Starta. Uz radionicu i bunar nalazi se tavan na kojem se čuva kukuruz, posut nekim smrdljivim zaštitnim sredstvom. I na samom kraju dvorišta, veliki bunar u koji uskaču mačke ako dokraja ne spustite žičanu zaštitu. Dovoljan je trenutak nemarnosti i već će neka mačka-samoubojica naći prostor, skočiti i utopiti se. Zašto se to stalno događa? Zar su mačke u ovom dvorištu zaista tako nesretne?

NA PRVOJ FOTOGRAFIJI trepti ulično svjetlo. Vlakovi tutnje ispod njegova prozora. Dolje na ulici neki visok i mršav tip s kockastim naočalama, u sivom odijelu i sivoj kravati, mete uvenulo lišće s bicklističke staze ispred hotela. Poslije će ga opet vidjeti kako žustro okreće pedale na Šetalištu Veljka Vlahovića, zaobilazeći brokat razapet između drveća. Tada u cijelu gradu nije bilo više nikoga. Jedino su na Radio Osijeku još puštali pjesme Shakina Stevensa.

3.

SVI NJENI POKRETI, čak i oni najjednostavniji, čitava putanja tog tijela od trenutka kad se pojavilo u toj prostoriji, kao da odašilju šifrirano blistavo značenje svjetu oko sebe, i to tako brižno da mu se čini kako prisustvuje nekoj veličanstvenoj i dotad nepoznatoj objavi. On bi u svakom trenutku mogao detaljno rekonstruirati pokrete tog tijela, svaki pregib, uključujući i jedno sasvim dramatično poravnavanje mini-suknje. Nekada, u osnovnoj školi, djevojčice su im znale bez nekog shvatljivog razloga sjesti u krilo, a oni, dječaci, naprezali su se da nitko ne vidi na kako preteška iskušenja su stavljeni. Možda to prisjećanje pokreće lavinu događaja. Tada bljesne komadić njena vrata i pramen kose povrh njega. Pomici kako će zaista sjesti na njegova koljena, no već čuju buku koja prodire nemilosrdno poput ratničke konjice. Čučne ispod njegovih koljena i dugim prstima prekrije svoje usnice. Sobna vrata su otvorena i prostački se smijući ulazi golemi tip s brčinama i kožnatim prslukom. Ona se u zadnjem trenutku lakim pokretom premjestila u drugu stolicu.

Uključuju kamere.

- Možemo li?

- Može.

Bilgbauer dugo nije izlazio iz vlastite sobe, odlučan pokazati svima svoju volju i izdržljivost. Metoda koju je izabrao bila je spora, ali je i kao takva vrednija nego da promatra ljude koji, dok im on govori, zijevaju ili čačkaju nos ili gledaju nešto sasvim drugo. Držao je to drskošću koju valja kazniti. Zato je bio tako odlučan u samoizolaciji koja je trebala trajati sve dok ne procijeni kako je postao netko sasvim drugi. No, u sobi je bilo dosadno, a nije mogao čitavo vrijeme slušati ploče ili gledati televiziju ili buljiti u plakate *Conan Barbaran, Apokalipsa sada, Dan velikih valova* na zidu. Jer još, nažalost, ne posjeduje videorekorder.

Knjige su mu naporne ili nerazumljive. Svejedno, nadao se da će već jednom naći nešto što će mu se dopasti. Nekakva mu je logika govorila da među svim tim knjigama koje je viđao po knjižarama i knjižnicama, a koje bi najčešće samo otvorio i vratio na policu, mora postojati ona koja će mu postati bliska. Za sada je otvarao samo one koje su mu se činile spore ili su razočaravajuće petljale o nečemu nebitnom. Nakon dugog traganja, napokon je jednu našao. Takvu još nije bio pročitao. Živčanu, na određen način napisanu nemilosrdno. Govorila je o osobi koja ljutito hoda ulicama i koju uzrujava sve na što nađe. Knjiga je imala i sjajno ime:

Trenutak pravog osjećaja. Tako je to počelo. Od tada mu se sve više knjiga sviđalo, premda nijednu nije pročitao s onim intenzitetom kao *Trenutak pravog osjećaja*. Čitao ih je sve više dok jednog dana nije napisao pjesmu. Zvučala mu je dobro pa ih je napisao još nekoliko. Zatim je, pun samopouzdanja, ponovno mogao izaći na ulicu i među ljude.

Ljudi su bili iznenađeni kad su ga nakon dugog vremena ponovno ugledali. Odmah je primijetio da ga nekako drukčije promatraju. Zapanjeni su stvarima o kojima govori. Upoznaje tada mnogo ljudi. Pozivaju ga da postane član jednog rock banda. Jedan od njih, zvao se Bišop, zapanjeno ga sluša, poluotvorenih usta. Taj ne gubi vrijeme, prepričava modificirajući sve ono što je od njega čuo. Znatiželjan je: zanimaju ga književnost, muzika, kazalište. Sve sluša i sve pamti. Ne zaboravlja ništa što je netko drugi rekao, a svaku uočenu kontradikciju slavi kao vlastitu pobjedu. Silno je elokventan, koliko samo može pričati! To nije sve: njegovu šarmu teško se oduprijeti.

Bilgabuer voli razgovarati s Bišopom. Bišop mu laska. Bilgbauer zamišlja što će se sve dogoditi kad knjiga bude izašla i kad bude razgovarao s onima s kojima stvarno želi razgovarati, pravim književnim kritičarima te piscima. Za sada su mu pjesme samo kružile okolo. S vremena na vrijeme morao je reći što je netko rekao o njegovim pjesmama, tek da nahrani samopouzdanje. Svaki put kad to ispriča, to ispadne još zvučniji kompliment.

Tibor pristaje da svira u bandu nakon što shvaća da su Bilgbauer i Crveni Virag već članovi grupe. Najprije je bio siguran da Bišop laže, ali bio mu je dovoljan samo jedan pogled na Crvenog, na njegovo lice koje postaje neprepoznatljivo. Ne stiže ništa reći jer se pojavljuje visoka i mršava Klaudija. Dok hoda svaki njezin pokret je posebno naglašen, svaki pomak rukom, uskim kukovima, dugim mršavim trupom, čistim bijelim vratom. Gotovo da se može opipati poremećaj koji unosi. Bišop je grli i nepristojno pipka po vitkom vratu i skladnim leđima. Bilgbauer u transu recitira stihove - prilično emotivne, što inače nije njegov običaj. Tibor pokušava ignorirati taj eterični šarm, što jedva da je moguće jer ona nekim sitnim filigranskim potezima privlači njihovu bespomoćnu pažnju.

Samo što se svi ne izgrle u zajedničkom erotskom transu koji narušava Tibor posljednjim atomima prisebnosti. Pita ju zna li da su upravo osnovali band. Večeras izgleda da nema kraja iznenađenjima.

- A ha ha - Bišop urla - on ne zna, ne zna! Pa ona će pjevat' u našem bandu! Svi se idiotski smiju, osim Tibora koji je pak bijesan.

- OK, ja sviram bas gitaru, Bilgbauer je tekstopisac, no tko će svirati gitaru, skladati pjesme, i šta ćeš, dovraga, ti raditi u tom bandu!?

- Uhu hu - on se i dalje smije kao kreten, kao da je upravo izrekao najveću idiotariju. Šta to kažeš, šta ćeš ja raditi u bandu, uhu ah hah, pa vidjet ćeš već, a gitarista ćeš upoznati uskoro, to ti obećajem.

NA PRAGU CD SHOPA ili knjižare, čak i kada su pripadale velikom lancu knjižara poput Barnes & Noble, kao po pravilu bi ga dočekivali zvuci albuma *Yankee Foxtrot Hotel* Jeffa Tweedyja i njegove grupe Wilco. Slušao ga je tako često po dućanima da je ta muzika već na neki način postajala lajt-motivom njegova boravka u Americi. U nekom besplatnom muzičkom magazinu pročitao je da se album brzo uspinje na ljestvicama popularnosti, što je, prema tvrdnjama novinara, iznenadivo čak i samog Tweedyja. Album se tako dobro prodavao da je već postao najprodavaniji album grupe uopće. Ploča je bila tek izašla, premda se po prvotnom planu trebala pojaviti još prošle jeseni. Stopirao ju je neki urednik u diskografskoj kući optužujući grupu, koja je već bila prihvaćana kao srednjostrujska, za "preeksperimentalnost" i "prehermetičnost". Te optužbe su, naravno, bile besmislene, jer je grupa od samog početka rado eksperimentirala. Zanimljivo je bilo uočiti da volja za eksperimentom i na početku 21. stoljeća može ugroziti autorsku karijeru, čak i ako ste među najboljima u onome što radite. Koliko je mogao u hodu čuti, melodije na novom albumu bile su još ljepše i lepršavije, ali i isprekidane pucketavim zujanjem ili sitnim elektroničkim grgljanjem, da bi povremeno završavale čak i otvorenom bukom. Sasvim novo bilo je to kako se ugodni i lepršavi tonovi mogu začas, muzički logično, pretvoriti u disonanciju. Poput nježnosti u nesanicu ili noćnu moru. *Yankee Foxtrot Hotel*, pomisli, očito je savršeni soundtrack ove, predapokaliptične Amerike. Ali glazba grupe Wilco se, začudo, nije uklapala u njegovu noviju mrzovolju prema rock glazbi, koja mu se već dulje gadila. Nije, opet, mogao tu vidjeti ništa osim kreveljenja i banalnosti, nije mu se dalo tragati za mrvicama talenta ili slučajnim kolopletima zvukova. Nervirali su ga klišeji i šablone, i sve češće je kupovao i slušao diskove džez autora, pa čak i poneki primjerak iz ECM nove serije, uživajući u apstraktijim, atmosferičnjim i čudnovatijim zvukovima. Stoga je gotovo povikao pročitavši da Tweedy najradije sluša snimke nekakvog kratkovalnog zujanja. Wilco su bili valjda posljednji rock band koji je zavolio odmah čim se pojavio – nastali su kao posljedica raspada prethodne grupe u kojoj je Tweedy svirao – grupa se zvala Uncle Tupelo – i Tiboru se

također dopadala. Kad god bi ušao u knjižaru, dovoljno je bilo samo nekoliko sekundi da shvati koliko mu je glazba te grupe nestvarno bliska, možda čak i jedna od najbliskijih stvari uopće u umjetnosti. Iza te glazbe i tih riječi nalazilo se nešto beskrajno slično njemu te je možda baš zato u zadnje vrijeme slušao njihovu glazbu i rjeđe i opreznije. No njihov nenadani uspjeh nije mogao a da ne shvati kao svoju, osobnu pobjedu. Nije također mogao a da ne razmišlja o tome kako je čitav slučaj oko novog albuma grupe Wilco eksplodirao baš u tjednu kad je on došao prvi put u Ameriku – bilo je to krajem svibnja – dakle izvan svake diskografske logike. Svakako je bilo neobično da ga u Americi prati nešto tako blisko i poznato. Kupio je CD i slušao ga gdje god je mogao. Na određen način uopće se nije mogao osjećati strancem dok bi slušao tu ploču vozeći se s kroz američkim predgradima, gledajući kroz automobilski prozor.

Možda su ljudi, pa i kulture, sličnije nego što je slutio.

Možda se razlike stoga samo napuhuju.

U onom besplatnom magazinu pročitao je kako je *Yankee Foxtrot Hotel* zapravo ime radiopostaje u vlasništvu izraelskog Mossada, koja emitira svoj “program” na kratkim valovima. Takav tip kratkovalnih radiostanica odigrao je važnu ulogu nakon Drugog svjetskog rata dopuštajući tajnim službama, ne samo Mossadu, da komunicira sa svojim agentima emitirajući jednosmjerne poruke, uobičajeno identificirane kao “taktički” pozivi poput Charlie India Oscar ili Echo Zulu India. Ili *Yankee Hotel Foxtrot!* Kako se tehnika razvijala emitirani glas, uvijek ženski, nadograđivan je osobinama govornog sintisajzera ili automatske mašine, koja je neprestano ponavljalala uvijek iste poruke.

TU LONGPLEJKU pronašao je za dugotrajnog školskog sata ispod prastare, izrezane klupe u redu pokraj prozora. Sjedenje pokraj prozora bila je sretna okolnost jer je s vremena na vrijeme mogao upućivati kratke i čeznutljive poglede preko drveća i školskog dvorišta na ulicu gdje je vladala neviđena vreva: automobili i crveni gradski autobusi brujali su u kolopletu privlačnih zvukova, ljudi su odlazili na tržnicu ili su se vraćali ili s nje lizali bijelo-crveni sladoled, dobro mu poznat, jer ga je i sam često kupovao kod Ise na kiosku. Dolje iz dvorišta čuo se zvuk nabijanja lopte o zid.

Taj vinil bio je pravo iznenađenje. Nije ga srećom otkrio odmah na početku sata, nego tek

kasnije, kad se školski sat gubio u meandrima uobičajene pospanosti. Dok se vrtio na stolici, napiao ga je najprije trbuhom. Bilo je to veliko otkriće. Prvi put je našao tako nešto ispod klupe, gdje je inače pronalazio samo gumice i šljila, u boljem slučaju papiriće i komadiće voća. No najčešće se ispod stola nalazio spektar prljavštine i masnoće, što je bilo vrlo neugodno, pa je izbjegavao gurati tamo ruke. Ali taj put nije bilo nikakvih otpadaka, nego baš vinil. Doista iznenađujuće, pravi vinil, koji je mogla zaboraviti samo ona djevojčica iz višeg razreda koja je sjedila na istom mjestu kao i on.

Poznavao ju je. Izgledala je kao da nema lica, samo dva oka, nos i usta, bez ikakvih prepoznatljivih obilježja, kao da joj je navučena maska umjesto lica. Ponekad se osjećao kao da se kreće njenim tragom. Znao je točno što je mogla ostaviti ispod stola: zgužvane vlažne maramice ili istrgane kockaste listove iz bilježnice na kojima je beskonačno puta ispisivala svoje ime, kao da je nekoga, možda baš njega, željela uvjeriti da doista postoji. Poželio joj je odmah vratiti vinil. Možda je već negdje očajavala? Možda su se suze već kotrljale njenim bezličnim licem, kojem se opet morao čuditi, premda mu je pritom bilo neugodno? Takve su stvari uvijek neugodne.

Sve se to događalo na satima matematike, koju je predavao čelavi profesor kojeg su učenici zvali Kokica i koji se stalno smijuljio. Tibor je virkao u omot na kojem su bila prikazana četiri našminkana lica od kojih je jedno možda bilo muško. Bio je to vrlo neobičan omot. Četiri našminkana lica bila su izrezana u pravokutnike i nalijepljena na bijelu podlogu. Čim je zazvonilo dao se u potragu za onom djevojčicom. Ona je, zajedno s nekom drugom djevojčicom, stvarno stajala ispred samog ulaza u zgradu OŠ Braće Ribar. Pogledala ga je onim svojim bezličnim pogledom dok joj je pružao omotnicu s ona četiri našminkana lica od kojih su možda čak dva bila muška. Još je jednom video taj prazan, bezličan pogled. Shvaćao je, bio je to pogled bez ikakvog osjećaja.

SJEDI I DALJE, ali ne na kauču. Sad se ljulja na stolici gledajući ravno u zid. Nitko više ne pomiče daljinski, nikog više nema u ovoj kući. Pokušava se slušati kako govori. To zvuči kao da je na natjecanju u brzom govoru. Kad bi govorila, ljudi su vrlo rijetko shvaćali što govori, kao da su riječi i rečenice same od sebe izlazile. U trenu "izlaska" dobivale su neku sasvim novu formu. Poput zvučne kocke ispunjene slovima, tako je govorila i mislila. Gdje je ona to sad? Uvijek je morala nešto misliti. Kad bi barem mogla znati odakle dolaze takva pitanja.

Možda doista pripada tipu ljudi koji moraju uvijek nešto razmišljati i pretresati. Što je najgore, čini joj se da se sve odvija u krugu jedne te iste misli. Točno zna kako sve počinje i kako završava, kao u luna parku primjerice. Samo ovo što se njoj događa nije zabavno!

Ljudi i trgovine, seksi šopovi, sve što je vidjela na Zapadu nije srušilo njene predodžbe. Postoji milijuni sitnih finesa. Ljudi svašta prezive. Ona je prihvatile posao u mesnici kod nekog Meksikanca. To se dogodilo slučajno. Mogla je prihvatići i neki drugi posao. No odmah je odbacila pomisao da to nije za nju ili da je to nešto privremeno ili ponižavajuće; ako tako razmišljaš, ako misliš da je nešto ponižavajuće za tebe, već si u zamci i misliš da si bolja nego što jesi, spremna nasjedati svakavim zahtjevima koji sigurno nisu tvoji. Željela je taj posao, premda nije bio ni lijep ni ugodan. Ni rezanje ni čišćenje ni klanje, ništa od toga nije ugodno. Zamahneš satarom i slušaš lomljenje kostiju. Ili samo nožem prođeš kroz slezenu i osjetiš da postoji nešto mekano, jako mekano. Meso je čudo. Gledaš ga i znaš da je meso i vidiš da je meso, ali zapravo ne shvaćaš da je to meso nekad stvarno bilo životinja, da je ta životinja doista hodala i trčala. Možda je i bolje da je tako osjećala, možda drugima nije tako pa udaraju po mesu čitav život. Tu na Zapadu brzo shvatiš da su svi koji se žele ovdje obogatiti banditi, i da ako se želiš obogatiti moraš drukčije funkcioniрати. Njoj je tada bilo svejedno, ali jednog je jutra ustala i više joj se nije vraćalo u mesnicu samo tako, bez nekog pravog razloga. Povremeno bi zamišljala što bi bilo da je ostala parati goveđe kosti i vaditi svinjske slezene. Ipak, ostala je u biznisu. NA neki način. Sada je vozila hladnjaču s mesom. Kada bi u hladnjači došlo nešto ilegalno, Meksikanac bi prekrižio dva prsta u slovo X.

ROĐEN JE PREKASNO, samo jedan dan prekrasno, dan nakon Dana republike te slavne godine 1968. Ohhoho, govorili su kao da nisu dobro čuli što je rekao, koje je to godine rođen? Nije shvaćao zašto je to svima tako čudno, zašto značajno dižu obrve i posprdno viču *eh heh eej, moj mali, pa i ti si šezdesetosmaš aha hah aj*, no vremenom se bio navikao i na to kao i na sve drugo. Bilo je lakše kad je primijetio da mu više ne namiguju ili ne tresu glavom. Kad je konačno shvatio po čemu je ta ah-ha-ha godina 1968. važna, bilo je kasno, nije bilo nikoga tko bi dizao obrve ili sumnjičavio vrtio glavom. Dotada je svaki njegov rođendan, dan nakon euforične proslave, vatrometa i velikih riječi, te rjeđe parade tenkova, na njegovu žalost, bio nekako tužan. Dan poslije sve je bilo tiho i pretihi na ulicama: obično bi padala kiša ili susnježica, trobojnica bi tužno lelujala, već pomalo zaboravljena.

Zar se doista nije mogao roditi samo dan ranije!? Ili samo nekoliko sati ranije!? O okolnostima tog događaja ispitivao je mamu, doduše ne prečesto, već u razumnim vremenskim razmacima, po njegovom mišljenju. Koliko god želio poboljšati ili čak ispraviti činjenice, odgovor je ostajao isti: 30.11.1968. u 13 i 30. Pitao bi roditelje nisu li možda pobrkali dane? Nisu. Nije li možda rođen u pola dva u noći, što bi ga itekako primaklo željenom cilju. Ne, ne i ne, u 13 i 30. Možda su zbog tako traljavog početka i traljavog kašnjenja proizašle sve njegove konfuzije i kasniji nesporazumi, možda je zato bio tako brižan u rekonstrukciji neprijateljskih ofenziva iz vremena Drugog svjetskog rata. Drug Tito nikada nije saznao kakvog je vjernog poklonika ratnih taktika imao u Tiboru. Možda bi se i on sam mogao i zamisliti onako u njegovom stilu, da je samo imao uvid u širinu tog poznavanja materije, koje je bilo tako detaljno da su ga jednom poslali na tada uobičajeno školsko natjecanje o povijesti NOB-a. Tako je po prvi puta u životu otputovao u Skoplje.

Na početku se činilo da će sve biti lako, pitanja su bila smiješno jednostavna, no jedan je dečko odbio odgovarati na svima poznatom, zajedničkom jeziku. Ni uz najbolju volju ne uspijeva shvatiti zašto to čini. Uz njega nema nikoga tko bi mu razjasnio što se događa. Gotovo je, uhvaćen je u mrežu panike. I prije je osjećao da mu nešto prešućuju, s rubova nekih slučajno uhvaćenih razgovora shvaćao je da postoje stvari o kojima on ne zna ništa. O kojima se pred njim govori nekim šifriranim jezikom. Eto dokle je to došlo, sad će i njemu postaviti neko pitanje. I doista su ga postavili. On, bijesan zbog svega, također šuti. Svi postaju strašno živčani, viču da samo kaže zna ili ne zna, ostalo nije važno.

- Reci barem nešto, bilo što! - derao se na njega neki kvadratni debeljko s pravokutnim naočalamama.

Prijetio je prvaklasni skandal, no kao i obično u takvim slučajevima, on zna da neće izdržati, na kraju će ipak nešto promucati, i tako će ovo poglavljje biti završeno

Njegovu, Titovu, smrt podnijet će stoički, bez suza. No, kad o tome kasnije razmišlja, baš to ga zbumjuje i plaši. Zašto se nije rasplakao? Ni na to pitanje nije želio znati odgovor.

Paralelno s društveno-političkom karijerom u osnovnoj školi vodi intenzivnu sportsko-nogometnu. Krah obje zbiva se nekako u isto vrijeme. Iako je bio spretno lijevo krilo, problemi su bili, da tako kažemo, u voluminoznosti, koja će ga pratiti čitav život. Te godine neuspjesima nije bilo kraja: nakon sporta i politike, uslijedila je i umjetnost: uljudno su ga zamolili da napusti muzičkoj školu, zbog, kako je glasilo službeno školsko objašnjenje, "razigranosti i nedostatka sluha". Doduše, muzička škola bila je grozna gnjavaža, no

zanimljivo da se unatoč tom poniženju roditelji nisu dali smesti pa je još tri godine pod prisilom čucao u nekom komornom školskom gitarističkom kvartetu.

Godina njegovih velikih neuspjeha bila je 1980. U Moskvi je održana 22. Olimpijada na koju nisu došli Amerikanci. U Pekingu su sudili nekakvoj četveročlanoj bandi. Nekadašnji glumac Ronald Reagan postao je novi predsjednik SAD. Đorđe Balašević otišao je u vojsku i snimio *Računajte na nas!* Merima Isaković doživjet će tešku automobilsku nesreću, a moskovski profesor Jumašev tvrdi da će je izlječiti. U Jugoslaviji je sve popularnija iscijeliteljica Džuna. Rat u Afganistanu sve se žešće rasplamsavao; čulo se nešto i o vojnem udaru u Turskoj, te o pokretu Solidarnost iz Gdanska koji se nalazi u Poljskoj. Crveni Kmeri u Kambodži opet su pravili rusvaj.

A u Đakovu je umirao njegov dida.

4.

OSJETI PRAVU PRISNOST promatrajući je kako se češlja pred ogledalom.

- Molim te, nemoj me samo sad dodirivati - rekla je spuštajući četkom niz duge pramenove.

U toj zagušljivoj sobi nije se moglo ugodno živjeti među glomaznim namještajem, s velikim okruglim stolom nasred sobe i načičkanim teškim goblenima na zidovima. Za koji trenutak, nakon što bude ustala, u prolazu će ga snažno uhvatiti za rame.

- I što je bilo dalje? - upitala je.

Iznuren je ovom igrom.

U početku je sve izgledalo samo kao Bišopova šala. Svirati u bandu? Pa tko se nije barem jednom zamišljao u rock grupi? Tko nije skakao po sobi zamišljajući sebe ispred publike? Već se mogao zamisliti kako vrat bas gitare visoko uzdignut, iako mu je Paul Simonon bio uzor - on je svoj bas držao skroz nisko - no svejedno se uspijeva ugledati ispred mikrofona kako urliče

refren te ustalasano mnoštvo za njim. Uskoro je grupi pronađeno ime. Vibra Junkers, sasvim prigodno za pankerski band. Smislio ga je Bišop. Ali prije nego što je band i dobio ime, svatko je navlačio na svoju stranu. Prvi zaključak bio je punk. Ali, kao što su svi znali punk je već bio nestao. Ili uopće nije bio nestao? Čak ni oko toga se nisu mogli složiti. Pljuštali su prijedlozi što bi trebali svirati: garažni punk, alter-rock, power-pop, hard pop, psychobilly. Javili su se i problemi s terminologijom, no to je bilo najmanje što ih je mučilo.

SUN STUDIO, smješten u nevelikoj i jedva primjetnoj dvokatnici, nalazi se na istoj adresi kao i do prvog i jedinog preseljenja 1958., na 706 Union Avenue. Obilazak samog studija-muzeja odvija se svakih četrdeset i pet minuta. Publika je toga dana ista kao i svugdje: turistička grupa koju čine debeli Amerikanaci jedva određljivog spola, zatim Japanci ili Kinezi, vjerojatnije Japanci, iako je u novinama pročitao da Kinezi postaju sve značajnija turistička sila, te određeni broj osoba koje su mogle doći od bilo kuda. I, u slučaju ove

turističke grupe, jedan uznemiren latino-tip, možda Španjolac, odnjegovanog macho izgleda. Svi skupa čekaju isti termin. Da bi nekako potrošili vrijeme, babci pobožno razgledavaju suvenire, Japanci-Kinezi preglasno brbljavu, gotovo urliču, a Latino pomalo izbezumljeno hoda govoreći sam sa sobom. Negdje je zaprlja, a mjestimično i razderao svoje skupocjeno safari odijelo, kao da se doista upravo vratio iz džungle. Možda je to dio nekog posebno luksuznog turističkog aranžmana DŽUNGLA – MEMPHIS? Ne postoji li već ionako jungle rock? RUNINIG THROUGH JUNGLE? Možda je demolirao Elvisov JUNGLE ROOM u Gracelandu. Možda je Latino religijski fanatik? Tim prije što se na njega nitko posebno ne osvrće, takve tipove nitko ne želi dulje promatrati.

Sjedne za stol izmoren ovim, u biti dosadnim prizorom. Uzme prelistavati već prilično raskupusani USA Today. Naslovna priča govori o slučaju svećenika – pedofila. Čita tekst bezvoljno, primjećuje da je napisan suzdržano, premda novina slovi kao senzacionalistička. Svećenika novinar opisuje kao kriminalca koji je godinama uspješno izmicao kazni zbog nedostatka dokaza. Pročita još dva stupca i čitava mu priča dojadi. Već zijevojajući uoči da je svećeniku bilo svejedno jesu li posrijedi dječaci ili djevojčice. Je li to i inače kod pedofila tako ili se i oni dijele na one koji vole curice i one koji preferiraju dječake? Nikada o tome nije razmišljaо. Nadalje, postoje li odrasle žene pedofili? Zašto se nikada nije više informirao o toj temi? Možda stoga što su mu se još u pubertetu sviđale odrasle žene. Možda je to dokaz njegove intelektualne skučenosti, nevoljkosti da razmišlja o bilo čemu drugom osim o sebi!? Zatim prijeđe na veliki tekst o povratku country super-grupe Flatlanders. Oni su postali veliki tek nakon što se raspali. Činilo mu se da je jednom bio preslušao neki njihov album i da je ploča bila neobična. Na posljednjoj stranici pronalazi tekst o hapšenju nekog Roberta Foxa, 68-godišnjeg farmera optuženog za ubojstvo 4000 hrtova. I to na osnovi satelitskih snimaka!

- Bio je to bizaran prizor - izjavio je novinaru veterinar David Whetstone - Foxova farma je pravi pseći Dachau! Na farmi smo pronašli čak 40 svježih leševa, što je opovrglo Foxovu prvu izjavu da je "posao" davno napustio. Fox nije poricao da su na njegovu zemljištu zakopane tisuće psećih leševa.
- Uradio sam to sam i nikoga drugog ne krivim - rekao je optuženi novinarima dodavši da se kune Biblijom kako nije želio da ti psi pate.

No autopsija je pokazala da od četiri ekshumirana psa čak trima nije bilo pucano kroz usta, što je jedini dokaz trenutačne smrti tih životinja, već u vrat ili drugdje, što znači da su sigurno patili prije nego što su umrli.

- Mi ne možemo znati koliko dugo su patili, nismo čak sigurni jesu li ti psi bili živi ili mrtvi dok su zakapani. Teško da ćemo to otkriti - nastavio je šerif Heuy Mack jr. dodavši da je Robert Fox optužen zbog okrutnosti prema životinjama. Fox je priznao da je povremeno bio plaćan 10 dolara po psu, od čega - napomenuo je šerif - valja oduzeti troškove iznajmljivanja traktora za iskapanje masovne grobnice. Šerif je primijetio da eutanazija u veterinarskoj klinici stoji dvadeset dolara. Prije nego što je otpušten, Fox je radio kao čuvar na psećem trkalištu. Godišnje se u Americi održava na tisuće utrka pasa hrtova koji se mogu natjecati najviše tri sezone. Više od trideset tisuća hrtova svake godine ostavljeno je ili napušteno. Dvadeset tisuća zdravih hrtova godišnje bude ubijeno diljem SAD, od čega pet tisuća štenadi prije nego što uopće dobiju šansu za utrku. Dok je promatrao lice Roberta Foxa, a bilo je to lice holivudske zvijezde, dodirne ga mlada prodavačica i on se trgne tako snažno da se i ona preplaši.

- Oprostite - rekla je - ali ako ne želite čekati još četrdeset i pet minuta, morate sad kupiti kartu. Obilazak samo što nije počeo.

- Svakako, hvala vam - odgovorio je.

Ispostavilo se da će ih baš djevojka za koju je pomislio da je prodavačica, i koja je izgledala kao sestra Buddyja Hollyja, voditi kroz muzej.

Sun studio skromno je sastavljen od tri sasvim obične prostorije. "Muzej", smješten u zasebnoj sobi, prepun je rariteta: prvi singlovi, plakati, fotografije, Elvisova svjedodžba o završenoj gimnaziji, plastična Elvisova bista, stroj koji funkcionira kao kućica za ekspres fotografije - vi snimite neku pjesmu, a mašina vam odmah izbací singl ploču; ako ne valja, bacate singlicu i snimate ponovno. Kuću je 1958. godine preuzeo neki brijač i na tom istom mjestu dvadeset i pet godina držao svoju radnju ne promijenivši je. Zato u Sun studiju, koji i danas "radi", možete snimati u potpuno istoj atmosferi kao i Johnny Cash, Perkins, Roy Orbison, Jerry Lee Lewis. Sam studio smješten je u sobu veliku poput dnevne sobe, osim miks pulta smještenog u manju, susjednu prostoriju, sličnu šupi. Instrumenti su također iz onog vremena - možete ih slobodno dodirivati, uključujući i najdragocjeniju stvarčicu, Elvisov mikrofon.

- Sigurno vam je teško zamisliti da su sve one pjesme snimljene u ovako skučenom prostoru - reče voditeljica.

Babci su vrištali od ushićenja. Kinezi, očarani, nisu mrdali. Latino je svetački mirno buljio u

pomalo grotesknu plastičnu Elvisovu statuu.

- Ima li pitanja? - sestra Buddyja Hollyja se smješkala.

Znao je da to nije pravo mjesto, ali nije mogao izdržati a da ne upita: *Je li Elvis imao psa?* Nije bio siguran da li se išta čulo od onoga što je rekao. Latino je izabrao baš taj trenutak da ispali čitav šaržer u plastičnog Elvisa.

NJEGOVA STARACKA BOLEST sve je mijenjala u njihovim životima. Ljudi oko njega kao da su počeli hodati sporije, teže i pogrbljenije. Tibor je roditelje tih dana jedva viđao, naročito mamu koja je sve dulje ostajala u krevetu zaključavajući se u spavaćoj sobi. I on je svaki dan sve dulje ostajao u krevetu gledajući u strop i razmišljajući o svemu što se događa. To što je vidoj iz kreveta na stropu bile su sjenke automobila. Mislio je, tamo dolje na ulici zuje fantastične životinje ili svemirski brodovi ili trolejbusi. Lovio je trenutak kad bi se raspao neki bljesak na atome ili na auto-atome valjda, zum-zum-zum, i u jednom trenutku bi se nešto odlijepilo točno ispod njegova prozora, tamo gdje se sinoć samotno ljuljaо semafor na oštrom vjetru. Ispod semafora danju je prolazilo mnoštvo. Njegova je obitelj stanovaла u jednoj od najprometnijih gradskih ulica – noću je bilo prilično teško dočarati zvukove pucketavog hodanja i kretanja, koji iz kreveta zvuče drukčije nego kad sam hoda ulicom, besmislenije i odijeljeno od onoga što se doista zbiva, ili barem izgleda da se zbiva. To ju je brinulo: čak i ono što je čuo iz kreveta u kojem je ležao nije isto što bi čuo dok je prilazio prozoru. Iz kreveta su se vidjeli samo krovovi, vrlo stari krovovi. Zapravo, vidoj je samo dva krova – jedan smeđi, drugi crveni. Točno nasuprot krevetu nalazila se višekatnica. Na prvom katu bio je neki ured. On bi se probudio a mršava plavuša i visoki sjedi muškarac već su bili na svojim mjestima. Fascinirala ga je njihova mirnoća. Nisu urlali kao da su zatvoreni u kavezu. Dapače izgledali su vrlo mirno. On ne bi niti jedan tren izdržao na takvom mjestu. Sjedili bi za stolom i nešto pisali i pisali. Pitao se hoće li tako izgledati i njegov život i hoće li i on jednom sjediti za takvim stolom već rano ujutro, i nešto pisati?

NA DRUGOJ FOTOGRAFIJI zaprašena palma ljulja se ispod zrcala. Sol je u tanjurima. Na

drugoj strani ulice stajala je potleušica, kao iz starosvijeta. U drugoj zgradi, prljavoj, s druge strane ulice svjetlozeleno neonsko svjetlo titra u nekom uredu. Jedna vrata su otvorena a druga zatvorena. Sve je drukčije nego u svescima *Svijet oko nas*.

KRENUO JE PREMA OMOTNICI koja ga je dugo privlačila i uvježbanim pokretom izvukao ju je ispod metalne pregrade. Kao i inače u takvim situacijama, ne uspijeva susagnuti uzbudjenje. Izlazak novih ploča u njemu uvijek izaziva osjećaje koje nije uspijevalo zatomiti. Znao je čitav ritual napamet, no svejedno bi ga uvijek iznova intenzivno proživljavao: prvo okreće zadnju stranicu i zuri u podatke na omotnici. Ako nisu otisnuti na poleđini, postupak je teži jer se već tu, na licu mjesta u prodavaonici ploča, mora izvlačiti unutrašnji omot, što je strašno nespretan posao. Najneugodniji je osjećaj da što dulje držiš omotnicu raste obaveza da je moraš kupiti. Rafovi su puni ploča koje je dovoljno pogledati samo jednom da bi bila shvaćena njihova suvišnost. No on prema svemu suvišnom ima respekt, privlače ga predmeti koje očigledno nikome nisu potrebni. Prodavačice velikih očiju, bezazleno ga promatraju, njih jednostavno zanima sve. Samo tako, naprsto su znatiželjne.

U njegovom životu sve je bilo drukčije od kada je gramofon postao središte njegove sobe. Glazba je tako jednostavan izvor zadovoljstva koji samo treba pronaći, što je uvijek teže nego što se čini. Tek kad bi iscrpio sve zalihe u jedinoj pravoj prodavaonici ploča u gradu, iza Supermarketa na Trgu Lava Mirskog, tek onda bi išao drugamo, u robnu kuću Nama ili prodavaonicu nasuprot katedrali, iako nerado jer te prodavaonice nisu funkcionalne kao samoposluživanje.

Subotom je odlazio na tržnicu gdje su dvojica tipova prodavali rabljene ploče u velikim kartonskim kutijama, jedan visoki, duguljasti i nekako kabast, a drugi malen i oštar s debelim okvirima. Jedva su ga primjećivali, ali to nije bilo važno. Tibor je razgledavao njihove ploče, a među njima i one Koje Je Neizostavno Želio Imati.

5.

SAMO SU PREŠLI cestu i našli se u ružnoj višekatnici. Ta zgrada bila je prvo što je gledao svakog bogovetnog jutra dok bi ustajao. Onako ružnu smatrao ju je normalnom i prepoznatljivom sve dok mu jednog dana ne sine da se toj zgradi, za razliku od ostalih u susjedstvu, nikada nije približio niti ikada video ijednog stanara. Možda bi jedino tu i tamo ugledao neku sjenku kako se pomiče iza zavjesa.

I sad su zajedno ulazili baš u tu zgradu: kamene, šarenkaste stepenice, pomiješanih bijelih, sivih i crnih mrlja. Na polukatu zastanu pored rupičastih zidova. Od tamo se sasvim jasno vidi njegov prozor. Možda, pomisli, netko drugi večeras sjedi u mraku i promatra njih koji su također sjedili u mraku. Protrne od te pomisli. Sasvim slučajno svjetlo nisu upalili, ali ipak ona je ovog puta zaista sjedila u njegovom krilu, u jednom trenutku zaista ga je i zagrlila, drveno doduše, ali ipak je to bio zagrljaj. Je li to netko iz ove zgrade mogao vidjeti?

Na polukatu mu u ušima odzvanja tirada o pobunama, hrabrosti, nepotkupljivosti i idealizmu. Kakve to ima veze i s čim? Njemu se to čini praznom pričom. No, kao da nije postojala ni jedna jedina stvar koju Bišop ne bi rekao a da Tibora ne bi iznervirala. Stoga mu je rekao: *odustajem, zaboravi, ne želim sudjelovati u svemu tome*. Bišop je bio spremjan za operetnu scenu. Tibor još samo doda da jednostavno nema bas gitaru, a ni potreban novac da ju kupi.

- Jel gitara problem? Ili nešto drugo? - viče Bišop užarenih očiju moćnika. - Pitam jel' gitara problem? Samo mi reci jel' gitara problem? Ako je problem, možeš ga smatrati riješenim.

I zaista je donio gitaru na njihovu prvu probu. Nije imala neko poznato ime, ali je bila krasna, vitka, tamnosmeđe boje. Pravo iznenađenje! Sjedili su na klupici i šutke pušili cigaretu za cigaretom, Bišop je ustao nekako neobavezno i s rukama na leđima, kao Samuel Beckett ili možda profesor Baltazar, odnekud donio gitaru. Morao je ranije doći u atomsko sklonište i sakriti gitaru. Kako mu je uostalom samo uspjelo dobiti taj prestižni prostor za probe? Volio je, očito, pripremiti scenu. Možda bi se trebao baviti teatrom?

Henrik Bilgbauer je sve to živčano promatrao. Crveni Virag je, kao i obično, želio biti neprimjetan. Klaudija je odjenula izazovno usku platnenu sukњu i široku majicu bez rukava, i nitko se nije mogao odvojiti od njenih nogu, guzice, vrata, krupnih sisu koje su slobodno lelujale. Nije ju brinulo što je neobrijana ispod pazuha, premda se činilo da ne diže ruke

prečesto. Isprobavajući gitaru – imala je zaista moćan zvuk – Tibor zabrinuto primjećuje kako ona sve pažljivije sluša Bišopova predavanja. Mora to nekako prekinuti. Pomisli da zatraži da za svaku pjesmu dobije notni ispis, da kasnije ne bi bilo zabune.

Bišop ga pita je li ikada video nekog rock basista s notnim stalkom ispred sebe, a on kaže da je to stvarno video, na koncertu Suzanne Vega.

- Ovaj razgovor nastavit ćemo kasnije – kaže Bišop.

U podrum je već ušao mršav neobrijan tip duge masne kose, i, što je još neobičnije, duge riđe brade. Izgledao je otprilike kao mladi Jerry Garcija.

- Ovo je naš novi gitarist i skladatelj Horvat Bela – kaže Bišop i pruža mu ruku rutinirano poput televizijskog voditelja.

Tip ih gleda gladeći svoju dugu bradu, a laki smiješak mu bježi s lica.

Bišop naglas iznosi kronologiju njegovih velikih sportsko-alpinističkih uspjeha, među ostalim i to da se nitko mlađi nije popeo na Kilimandžaro. Je li to istina? Jest. Promatrali su ga. Ne izgleda kao netko tko bi se zanimalo za planine. No kako uopće izgledaju ljudi koji se zanimaju za takvo što? Moraju li imati bradu? On i Bišop čavrljaju. Tibor primjećuje da Klaudija posebno pažljivo prati sve pokrete pridošlice. Smješkajući se prilazi mu. On gladi bradu ubrzanje. Razgovaraju, o komponiranju i Paco de Luciji. Bišop iz petnih žila potiče ovu konverzaciju. Slijede avangarda, himalajski pjevači i Joy Divison.

Premda sjedi na drugom kraju podruma, Tibor opet čuje stvari koje ne želi čuti. Bišop je izgleda bradatom već proslijedio neke Bilgbaureove tekstove, te će im on, evo sada, odsvirati kompozicije koje je već skladao. Tibor osjeća da stvarno sve to neće moći istrpjjeti, no Horvat Bela je već zgradio gitaru, uključio pojačalo, i ubrzo su opkoljeni lijepim i tužnim melodijama. To su prave rock pjesme, dorađene, s refrenima, dramatikom i solima. Odsvirao ih je tri ili četiri, Iznenadujuće je kako dobro zvuče, pomalo kao Beatlesi, tugaljivo i lijepo u isto vrijeme. Kao da je uspio odsvirati sve što su svaki dani viđali: stube, drveće, lišće, neku stazu pokraj kuće. Iskustvo za koje su mislili da je samo njihovo. Ustvari, svirao je što su osjećali. Povrh svega, ima i vrlo lijep glas.

Bišop ustaje. Tiboru je odmah neugodno. Očekuje da će Bišop reći da nije dovoljno revolucionarno. Gdje je tu teorija *el foco* i nekoliko minute panike? No ipak plješće onako s cigaretom ustima i okreće se prema ostalima govoreći: Jeste li vidjeli? Jeste li to samo

vidjeli?

- Imaš li još takvih pjesama? - upita Henrik Bilgbauer.

- Imam - odgovori.

Odsvirao je još nekoliko pjesama, podjednako lijepih. Sedam ili osam, gotovo čitav album.

A SADA BI SE STVARNO morao pojaviti on, istinski junak Tiborova djetinjstva, stric Leopold Farkaš! Zbog najnovijih događaja, uključujući ponajprije didinu bolest, svi su nekako i očekivali da će uistinu iskrasnuti, oprezno doduše, jer baš nitko sa sigurnošću ne može tvrditi hoće li se on stvarno pojavit na mjestu gdje ga očekuju ili ne. Njegov tajanstveni posao - tako je Tiboru bilo objašnjeno - zahtjeva strahovito mnogo putovanja. Svejedno, sada je tu s velikim žutim hokejaškim štapom u rukama, tako čudnovatim da ga je čak i mama poželjela razgledati u pauzi između ridanja. Leopold - a svi su ga naravno zvali Leo - za njega je neka vrsta supermana: skija, pliva, zna sve o automobilima, knjigama i glazbi. Po njegovoj "momačkoj" sobici ne može se - protestirala je njegova mama - ni hodati od svih tih starih novina, časopisa i stripova, čuvanih iz nekih tajanstvenih ali i sasma razumljivih razloga. Ta sobica je Tiboru bila stalno na pameti, pa bi često, dok je Leopold plovio ili letio ili što već radio, posjećivao baku - zvao ju je bakom iako je ona bila tek bakina sestra - mudro skrivajući kako se jedino želi uvući u Leovu sobu i prčkati po njegovim stvarima do mile volje. Tako je na tom mjestu začeta Tiborova strast prema novinama uopće, tamo je pronalazio one koji njegovi roditelji nisu kupovali - Studio, Start, Danas, Trag, Život, Džuboks. Nije mogao a da ne pomisli da ih nisu kupovali samo zato jer su bili tako privlačni i zabavni. Sjedio je u njegovoj sobi i dugo ih prelistavao. Čitao je satima, a baka bi zaboravljala na njega. Upadala bi tek nakon uzrujanih telefonskih poziva njegovih roditelja. Tako se raspadao čaroban svijet astronauta, golišavih žena, motociklista, ubojica i čudnovatih umjetnika, no slike koje bi tamo vidio plamtjele su još dugo nakon što bi se vratio kući: čak i u njegovom krevetu ljudi su dizali revolucije, skidali se goli i plovili do egzotičnih destinacija gdje bi susretali ljepotice koje bi ih ostavljale bez daha.

U široj obitelji nije bio previše respektiran Leopoldov odnos prema roditeljima. Jasno je i zašto. Svi su morali barem jednom čuti kako se prepire s njima, kako im sve pažljivo razlaže, kao da je on njima roditelj, kao da oni moraju paziti da ne naprave neku ludost. Tiboru je to

bilo smiješno, njegovoj majci ipak ne, premda je Lea jako voljela, i baš zbog toga bila tako ogorčena. Nije red da se s njima tako razgovara bez obzira na sve! Ni ona nije mogla poreći da su dida i baka Farkaš kruti i nefleksibilni, da se opiru svemu što je neuobičajeno, neustaljeno ili novo.

Na jednoj poznatoj obiteljskoj fotografiji dobro se vidi koliko Leo uistinu nalikuje na košarkaša Kićanovića, što on, Tibor, oduvijek tvrdi. Kad bi se osjećao uistinu usamljenim, razgledavao bi tu fotografiju: potražio bi u drugom redu drago, poznato lice – tada još gimnazijsko – kako se neuspješno pokušava ozbiljno namjestiti. To bi ga uvijek, baš uvijek, nasmijalo.

Košarka je na visokom drugom mjestu Leovih fascinacija, što je Tibora pomalo razočaravalo. Utakmice naše košarkaške reprezentacija Leo ponekad gleda sa svojim roditeljima. Kad bi se to dogodilo, baka bi u pravilu ogorčeno komentirala:

- Pa ja to ne mogu više izdržati, on samo sjedi u toj fotelji i dere se DUPLA ili KORACI, a stari ništa ne vidi i samo viče *gdje kada* – prepričavala je ne otkrivajući da u isto vrijeme na 2. programu zločinci s TV Zagreb emitiraju seriju koju ona pomno prati.

Tibor je svakom gostu pokazivao to žuto-zeleno drveno čudo s velikim štampanim slovima PZS ističući da mu je samo Leo mogao donijeti tako senzacionalan dar! Tiborov otac je kvario atmosferu neumjesno tvrdeći da PZS znači POLJSKI SPORT. Svi su se drugi dobro zabavljali gledajući kako gosti uzimaju taj štap izvodeći s njim svakojake gluposti, okrećući ga gore dolje, češkajući se po glavi, ispuštajući kojekakve zvukove, ili pak nespretno glumatajući oduševljenje.

Taj veliki drveni hokejaški štap, praktički neupotrebljiv u općinskom poimanju sportskih aktivnosti, bio je lijep, ako ništa drugo. O tome su se svi slagali. Teoretski bi u predsoblju mogao njime zamahnuti dva-tri puta, no ako bi to doista uradio, svi bi odmah urlali da će porazbijati goblene ili kristalne vase u vitrini ili već nešto od neprocjenjive vrijednosti.

Tako je njegova hokejaška karijera stagnirala već na samom početku. Sretna, koliko i nesretna okolnost bila je da ni on, kao ni bilo tko drugi, nije znao nikoga tko bi imao hokejaški štap. Bilo je neobično zamišljati da dječaci negdje na ledenu sjeveru sasvim prirodno mašu tim neobičnim predmetom. Napeto je iščekivao prijenos neke hokejaške utakmice, koje do tada nikada nije primjećivao. Jednom kad se konačno pojavila na televiziji, brzo je izgubio interes jer onako kratkovidan na crno-bijelom ekranu nije video pločicu koja

se zove "pak", osim ako se ne bi sasvim približio televizoru, a tad bi svi opet počeli urlikati da će oslijepiti.

Kako je vrijeme prolazilo, prema štapu je postajao ravnodušniji. Jednoga dana stavio ga je iza ormara. Svi su zaključili da mu je sada tamo mjesto. On ga više nije ni pomicao. Tek bi povremeno zavirio provjerivši jeli još uvijek tamo ili je nekim čudom sam pronašao put za Poljsku.

PRIDIGLA SE IZ KREVETA, shvaćajući da se nalazi u njoj posve nepoznatoj sobi. Sama je sebi bila smiješna u novoj situaciji, no i dalje je ostala sjediti u krevetu. U neprilici se zapilji u akvarel okačen na zidu. Zatim se okrenu: pogleda u tabure, pa u ormar i veliki prašnjavi stol naslonjen na zid do prozora. Svejedno, još uvijek ne shvaća gdje se nalazi! Možda ipak još spava? Ili je to možda jedna od onih školskih šala kakve se viđaju na filmu. Jednom su tako nekog dječaka premjestili u sobu u kojoj nije bio zaspao – izraz njegove prestravljenosti kad se probudio u drugoj sobi nije se dao zaboraviti.

Na stoliću pokraj kreveta ugledala je Bibliju. Možda je u nekoj hotelskoj sobi? Svejedno, uznemirenost ne isčezava, jer joj se takvo što nikada prije nije dogodilo. Četiri bijela starinska ventilatora i dalje se polako vrte, vrte, sve dok se najednom nije sjetila da ih je sinoć negdje vidjela, u nekom hotelskom baru. Primijetila ih je čim je ušla. Bar kao da je bio sastavljen iz odbačenih kulisa crno-bijelih filmova iz pedesetih. Ti ventilatori valjda ne služe ničemu, nisu raspuhavali čak ni one ustajale slatkaste mirise truleži, slične tajanstvenim mirisima zagorjelog ulja, koji su najintenzivniji za posjeta nekim vrlo starim znancima.

Sjetila se rečenica koje je izgovorio barmen tog jutra. Kao da ju je neka mašina iznutra neprestano ponavljala.

– Ako se zadržite još nekoliko trenutaka, shvatit ćete da je ovaj bar baš sjajno mjesto. Pogledajte samo ovaj šank, u Americi rijetko gdje još možete vidjeti takvo nešto. Pogledajte samo ove barske stolice, visoke i raskošne, udobne već oku, remek-djelo svoga žanra. Samo sjednite!

Izađe na terasu i ispred nje se odmah izvi sunčani dan. Zavrти joj se od vrućine i lagano zatetura. Noge joj bijahu teške, a kad se konačno uspravi, duboko dolje u dvorištu ugleda

neonsku reklama s velikim slovima, koja su još treptala. Ispod reklame netko je sjedio u prastaroj fotelji mašući nogama amo-tamo ispod stolice, poput nervoznog djeteta.

TREĆA FOTOGRAFIJA: stablo i dim ispod kojih je školsko igralište. To je njegova škola. Sjena njegova ogromnog tijela je na stropu. Njegova lopta leti u otvoreni prozor. Svjetlo se pojavljuje u zamračenim kutovima između dva srušena koša, između dva podrumska prozora, ispod zelenog stola i visoke žičane ograda. U prastaroj nepomičnosti.

NA PUTU PREMA ŠKOLI svakog je jutra morao proći pokraj prodavaonice mješovite robe koja se nalazila u lijepoj secesijskoj zgradici, točno preko puta Rome. Postoji mnogo sličnih, uglavnom neprimjetnih zgrada u toj ulici na koje se posebno ne obazire, kao što se nije obazirao ni na ovu sve dok jednog jutra na ulaznim vratima nije uočio plakat na kojem je velikim štampanim slovima pisalo: STUC Istarska 5 - SLUŠAONICA. Ispod te riječi u prazni bijeli pravokutnik neka je ruka debelim plavim flomasterom upisala VELVET UNDERGROUND. Iz daljine mu se učinilo da sanja. Ili, vjerojatnije, kao toliko puta ranije, da je riječ o optičkoj varci. Ali sasvim se približivši shvati da se ovaj put ipak nije prevario, doista je pisalo VELVET UNDERGROUND! To ime na plakatu na staklenim vratima prodavaonice! Gleda zaprepašten srameći se svoje naivnosti. Mislio je, naime, da nitko drugi u ovom gradu nije ni mogao čuti za VELVET UNDERGROUND. To naprsto zvuči kao da pripada nekom drugom svijetu i nekom drugom vremenu.

Idućeg tjedna opet se pojavio isti plakat, i drugog tjedna također. Jedino su se imena izvođača mijenjala. Nije prestajao razmišljati o tim plakatima. Pomisao da se tako nešto odigrava svakog četvrtka, negdje u gradu, ispunjavala ga je čudnovatim uzbuđenjem. Ali on se tamo nije usudio otići. Neke od tih grupa još nije ni preslušao, a žarko je želio. Koliko god pokušavao, nije mogao doći do tih ploča. Nije ni imao ideju kako da ih se domogne. Paradoksalno, o tim grupama znao je mnogo, uvijek iznova iščitavajući onu jednu jedinu knjigu o punku objavljenu na hrvatskom jeziku, već sasvim išaranu, s velikom crnom mrljom na naslovnici. U dugim popodnevima zamišljao je taj svijet, teško prihvatajući činjenicu da sve to stvarno negdje postoji. Pogotovo negdje u njegovoj blizini. To ga samo još više

razdražuje. U nekoj imaginarnoj situaciji, pomalo iskrivljenoj, spreman je čak odgovarati iz predmeta punk, ako bi ga dakako imao tko ispitivati. Koliko je puta pjevač J. R. uživo gledao nastupe Velvet Undergrounda? Pri kojem je izvođenju pjesme pjevačica P. S. zakoračila u prazno i slomila sedmi vratni pršljen?

U te je stranice već toliko puta bio zavirio da mu je sve zvonilo u glavi dok se lijeno vukao sivim secesijskim bulevarom prema zgradi grozomorne škole koju je Austro- Ugarska sagradila kao konjušnicu. Poneke dijelove te knjige znao je napamet. Zaključio je da je sve to neobično, da može nešto zapamtiti točno od riječi do riječi, on, koji u stvarnom životu ima problema i s pamćenjem pjesmica.

Onog tjedna kad je napokon skupio hrabrosti, na plakatu je ispod SEX PISTOLS pisalo još i *Razmjena i sajam ploča*. To je presudilo. Žarko se želio riješiti nekih ploča koje je bio kupio u nedostatku onih koje je stvarno želio. No da je već na prvom koraku došao do ruba katastrofe, shvatio je nakon što je ušao u STUC. Zaboga, eventualni kupci njegovih ploča – Zabludjeli Naivni Idioti Tinejdžeri! – sasvim sigurno neće doći na tu slušaonicu.

No, kad je već bio tu, ušao je. U ovećoj prostoriji na prvom katu nije bilo puno posjetitelja. Dva, tri pankera s izderanim majicama Sex Pistolsa pili su pivo, neobično visoka i mršava djevojka u crnoj pelerini pušila je cigaretu na cigaršpic gledajući odsutno kroz prozor; jedna druga bila je toliko lijepa da se nije ni usudio pažljivije je promotriti. Visoki tip s orlovskim nosom mahao je albumom Laibacha. Omaleni dečko u dugom kapetu razgledavao je prvi album Discipline kičme. Njega poželi snažno zagrliti i reći mu: *slušaj, tu ploču slušam već mjesecima*.

Odložio je vrećicu s pločama na stolicu, no, po običaju, nepažljivo. Vrećica odmah padne na pod, a iz nje isklizne baš najgluplja od svih koje je ponio. Osjetio je kako ga je nekoliko očiju strelovito odmjerilo. Što hoće ovaj mali debeljko s tom smiješnom pločom grupe Bananarama?

- Donesi te ploče da ih vidimo! - reče naposljetku golemi disk džokej, no on je već grabio vinile i, nakon nekoliko trenutaka provedenih u centru pažnje, izjurio van što je brže mogao.

Kasnije u svojoj sobi prebirao je po dojmovima. Oni pankeri bili su mu najsimpatičniji, ali bio je svjestan da se nikada, baš nikada neće odvažiti da zatraži od roditelja da mu kupe majicu s natpisom Sex Pistols. Ta vrsta odlučnosti njemu je neprispodobiva.

I da: tko je bila ona ljepotica? Kad bi se mogao barem vratiti i nekoliko minuta razgovarati s

njom? Ali kako, kako?, nakon što se propisno osramotio? Bananarama? Pa tko još uopće kupuje ili sluša Bananaramu?

Bijaše vrlo nesretan nakon tog svog prvog izleta u STUC. Činilo mu se da si je svojim nestrpljivim i nepomišljenim odlukama nanio nepopravljivu štetu i da će ga svi ti ljudi, ako ga ikada još budu vidjeli na ulici, naprsto ismijati.

6.

PREKO VISOKOG STAKLENOG ZIDA navučeni su debeli tamni zastori. Netko je očajnički pokušao oduprijeti se nadolazećim vrućinama i čudnovatoj omamljujućoj ljetnoj svjetlosti. Ti zastori, okačeni na najobičniju karnišnu, ipak su uspjevali zaustaviti glavninu sunčane fronte, koja se u brzom naletu nije uspjevala probiti kroz moćnu debelu tkaninu. Samo sasvim gore i sasvim dolje, ispod naboranih završetaka, tanke su sunčane trake mogle jedino mahati i mahati. Bilo je neizdrživo toplo. Pita se od kuda samo dolazi sva ta toplina, promatrajući kako na plafonu blješte svjetlosni krugovi, a male pahuljice u lakom ritmu padaju. Neke su, sasvim razigrane, neoprezno završavale svoj ples u tamnim tkaninama jedne očigledno prohujale civilizacije.

Čekanje ubija. Čim je zakoračila na ulicu, bila je potpuno mokra, niti jedan komadića njene kože nije bio suh, u sljepočnicama joj je tuklo unatoč sunčanim naočalama, a vrijeme je sporo prolazilo. Vani, to je već bilo sasvim nevjerljivo, iz trena u tren postajalo je sve toplije. Sasvim nisko na ploči pored izlaznih vrata vidjela je prastaru blijedu naljepnica AMERICAN EXPRESS. Pomalo se osjećala kao ta naljepnica. No svejedno, stajala je i dalje žmirkajući na ulici koju fotografi rado biraju za prospekte, hvatajući obavezno neki opipljivo prozračni, vidljivo sentimentalni ton. Drukčije ih ljudi ne bi htjeli gledati, pa valjda zbog toga i ovakvi dani izgledaju na fotografijama uvijek kristalniji i čišći. Nekoliko lica znatiželjno su je promotrla onom posebnom vrstom pogleda prepoznavanja. I njoj se činilo kako ih je nekad već negdje susrela. Neki mutan, ali zapravo shvatljiv osjećaj govorio joj je kako ih je morala susresti baš u ovom bljeskavom jutru.

ISKOČILI SU iz kamiona na kojem je pisalo SELIDBE KOVAČ. Radnici su odmah istovarivali namještaj ispred kuće u koju su se trebali useliti Bela i njegova majka. Kvart se nalazi na sjevernom rubu grada, u nizu istih, na prvi pogled sumornih radničkih dvokatnica građenih krajem pedesetih. Ali, baš u toj sumornosti Tibor pronalazi neodoljivi šarm. Može čak vidjeti kako ljudi, vraćajući se s posla, zaviruju u pokrajnje prozore soba u kojima su televizori već usijani. Ili kako ispod prozora u sparna predvečerja mirno plove prastari automobili. Valjda i snijeg ovdje pada uvijek na isti način! Ništa, baš ništa ne bi moglo promijeniti tijek života u

tim kućicama, osobito ne jedna selidba.

Donedavni stanari, invalid, žrtva nedavne prometne nesreće i njegova supruga, nisu ih ni dočekali. Po kući kruži tek blijedi, nezgrapni dečko u poznim tinejdžerskim godinama. Kruži oko Tibora i Bele, kao da su mu oni slomili oca na jedinoj zebri u Bosutskom naselju. Bela opet zamišljeno gladi svoju dužu riđu bradu podignuvši gornju usnicu sve do vrha nosa. Veliki dečko naposljetku stoji neodlučno pored ulaznih vrata.

- A plakat? - dovikne mu Bela

Na to se svi okreću prema fotografijama na plakatu. John, Paul, George i Ringo ne shvaćaju valjda da se ovo i njih tiče, što klinca, izgleda, još više razbjješnjuje, pa brzim korakom kreće prema zidu. Odlučuje se za grubu i osvetničku egzekuciju. Tibor se uživljava u prizor: već vidi kako se slika cijepa negdje na Ringovu nosu, da je Harrisonov brk posve strgan. No ovaj prizor za tinejdžera ima tajanstvenu moć. Približavajući se zidu, hod mu se sve više usporava, nekako čak i protiv njegove volje, sve dok potpuno izmožden ne stane ispred slike. Pažljivo ju skine i još pažljivije presavije. Zid ispod slike kao da je bio nabubrio.

Novogodišnji praznici bili su se već sasvim približili. Dok je Bišop na skijanju, a Bilgbauer priveden doma u Dardu, Bela, Klaudija i Tibor probijaju se svakoga dana do Valentina ulicama zatrpanim snijegom. Između zidova kafića naručuju nove i nove runde naguravajući se ispred prozora i jedinog radijatora, promatrajući bajkoviti odvojak Reljkovićeve ulice. Bela sad shvaća da ga je Tibor pozvao samo zbog kolekcija vinila, koja obuhvaća možda čak i tisuću primjeraka! Bela je očito planski kupovao sve zanimljivije što je Jugoton nudio u zadnjih petnaestak godina, uključujući klasiku i džez. Vadeći ih iz kutija, i odmah ih razgledavajući, čak i kada nailazi na ploče grupa poput Uriah Heep, shvaća da to što vidi nije puko svjedočanstvo o jednoj bezumnoj klinačkoj strasti. No, pravo iznenađenje slijedi kad mu Bela priznaje da ih namjerava sve rasprodati.

- Rasprodat ćeš čitavu kolekciju, Isuse, zašto?

- Pa jednostavno mi više ne trebaju! - odgovara glasom mudraca.

Pojavljuje se i Klaudija, odnosno najprije njen smijeh. Ona se odmah prihvata unošenja plakata s nekih prastarih mađarskih kazališnih predstava i likovnih izložbi u kojima je naivno slikarstvo udružilo snage s avangardom, zatim nešto običnijih slika, akvarela, različitih kipića i skulptura, pa longplejki zaboravljenih njemačkih pjevača i pjevačica, a kad radnici naposljetku odlaze, Bela vadi iz špareta kuhanu slaninu i ljutu crvenu papriku i veliki okrugli

kruh i karnister graševine, te im nudi izum za koji tvrdi da je samo njegov: zarolajte komadiće mesa u papriku, odlomite hljeb po izboru i sve to zalite sa što više graševine.

Slušaju džez. Milesa, i opet Milesa, sve dok se Tibor, već pripit, ne prodere.

- Kupujem! Kupujem čitavu kolekciju, ako sad budeš puštao najdivnije pjesme iz svoje predivne kolekcije na aukciji. Jedini uvjet je da nema heavy metala.

- Oke, oke - kaže on - i već stavlja ploču na gramofon.

- Slušaj ovo! Slušaj! Cincla, Cincla, Cincla...

- Pa što je to, jebo te...

- Emerson Lake Palmer! ELP!

- CINCLA! CINCLA!

- ISUSE, a ovo?

- Oh, Pardon. Satus Quo. Hard rock.

- Aaaaa...

- *I Just Called to Say I Love You*

KLAUDIJA: Samo se vi sprdajte, ovo je meni lijepa pjesma.

- I onda legendarni pjevač za sve generacije i njegov hit *In the Air Tonight*.

- Fuj!

KLAUDIJA: Meni je i ovo lijepo, ne znam što je vama dvojici.

- Ah, a di si ovu našao?

- *Nights In White Satin*!

- Isuse, perverzno.

KLAUDIJA: IDIOTI! JA I OVU PJESMU VOLIM!

I zatim *99 Luftballons*. Svi ustaju i započinju pijani pogo. Klaudija se spotiče i namjerno?

slučajno? pada Tiboru u zagrljaj. Pomisli kako bi ju trebao ispustiti na fotelju, no njena glava sasvim lako klone na njegovo rame.

- Eh eh hej - dere se Bela - nema odmora na Stars na 45!

- Ju hu hu!

Premda znaju da je odavno zatvoren, u pola tri odlučuju još jednom otići do Valentina, Tibor razmišljao o čemu bi sve mogli pričati dječaci koji slušaju Beatlese u svojim provincijskim sobama, sjede kraj gramofona i kuže što je riječ *nostalgija*, a što *lijepa djevojčica okrutnog srca*. Zbog nekog razloga hodaju jedno iza drugog, Bela prvi, Klaudija iza Tibora. Njemu se čini da ona hoda pod nekim nemogućim kutom i da će se svakog trena strovaliti u snijeg. Unatoč nemogućem kutu, primjećuje kako se njen pramen kose na posebno dražestan način izvukao ispod kape. Pogleda malo bolje i vidi da to nije sve, da ispod viri i sasvim mali djelić vrata, i odmah zna kako će taj prizor dugo pamtitи, možda čitav život.

TAMO NA RUKOMETNOM IGRALIŠTU, koje je njegova škola prisilno dijelila sa sveučilištem, studenti su ih često promatrati kako igraju nogomet. Poneki bi se toliko uživio da se na licu jasno razaznavala želja da utrči i zaigra s njima, pa makar i u tvrdim cipelama i s cigaretom u ruci. Tibor je vrijeme uglavnom provodio na lijevom krilu, nešto ga je vuklo baš na tu lijevu stranu. Nije postojalo ništa uzbudljivije nego kad bi s loptom u nogama pretrčao protivničkog igrača, ili mu gurnuo loptu kroz noge, i našao se sam pred golmanom. To je bio trenutak velikog iskušenja u kojem se čitavo njegovo biće upinje pri realizaciji! Hoće li udarac biti primjereno izveden? Hoće li lopta proći ispod uzaludno ispružene golmanove ruke ili će se u savršenoj putanji odbiti od stative pa u unutrašnjost gola? Ili nažalost odletjeti visoko iznad žičane ogradi!? Potrebno je puno vještine da bi se, nadirući iskosa, uopće izbilo pred gol. Jednom kad si pred golmanom, moraš hitro reagirati. Golman će ležerno zatvoriti svoj bliži kut, ne očekujući da ćeš se usuditi drsko uputiti loptu tu, samo nekoliko centimetara od njegove noge. Najčešće to i ne namjeravaš, no golmana moraš držati u neizvjesnosti da to možeš zaista napraviti. Sve ovisi o tvojim sposobnostima. Ipak jednom ćeš se morati odlučiti gdje ćeš pucati. Lijevo ili desno? Gore ili dolje? U nekim slučajevima, izmoren sprintom, samo raspali po lopti što jače. Nekad i zatvorи oči pa što bude. Ali ne vjeruj da je to univerzalno rješenje!

Mnoge okolnosti mogu te omesti u realizaciji plana, svašta o tome odlučuje. Ti lijepo udariš po lopti, no umjesto fine i elegantne crte koja vodi u gol, lopta divlje odleti u prozor direktora škole. Uvijek ti netko može u presudnom trenutku viknuti dodaj! Tada je tvoja koncentracija srušena. Što učiniti? Ako ne dodaš loptu, svi će pomisliti da si sebičan ili slavohlepan i dobivat ćeš sve manje i manje lopti sve dok te sasvim ne isključe iz igre. Naposljetku, čak i kad bi na tom rukometnom igralištu, u rijetkim slučajevima, postizao gol, zadovoljstvo nikada nije potpuno: golovi nažalost nisu imali mreže.

Kad bi igrao nogomet s onima iz starijih razreda, morao je uglavnom stajati na golu. Često mu se činilo da su željeli pogoditi NJEGA a ne gol! Nije mogao pobjeći jer su stariji dječaci bili snažniji i brži. Nemoćan bi zaplakao, ali njima je to bilo još zanimljivije. Lopte bi zatim pljuštale oko njega kao nikada dotad. Jednom je došao kući lud od ljutnje i poželio da svi izginu, da ih više jednostavno nema. Nedugo potom, jednog je zgazio auto i od tada se sve promijenilo. Kao da su svi pomislili da je taj događaj u nekoj vezi s njim. Iznenada je bio oslobođen. Neobično kako te nečija smrt može učiniti slobodnim, kako prestaješ biti pogodan za iživljavanje kad te povežu s nečijom smrću. Ili smrću općenito. Više nije imao nikakvih problema. Nisu ga primjećivali čak ni poslije, čak ni profesori. No i tome je također došao kraj.

NA TOJ FOTOGRAFIJI gori drveni neboder. Vjetar razvezuje žice na vrhovima kuća. Automobili tutnje za vranama u parku, jutarnji šinobus je u kuhinji. Vidiš pogrešku u istoj slici: zimzelene oranice, plavi otok rastao je na narančastoј psihi. Kruškolike lampe istrunule su iza prastarih vrata. Jedan pas laje *av av* sve dok dim ne zapliva u nebo. Liftovi su ispraznjeni, plahte krute. Vidiš samo da valovi udaraju u svoj vižljasti rep. U hotelskoj soba fotelja je natopljena morskom soli. Svjetlost svjetiljke, duguljasti ljubičasti plamičak. Na katu tkanine uvezane u marame i štafelaj ukrađen slijepcu na parobrodu. Žaluzine su spuštene, ti plešeš na ulici. Tvoja koža je kao tuđa, vrućina visi tamo odakle dolaziš, igličasti brodovi nemaju rednog broja, skoči na kauč, reći će ti nešto veliko i malo, hladnih tabana s tavanice dođi kao nešto tajnovito-lažno. Tanjur i čaša na tom stolu, otrovo je otrov s očiju tokom noći. Vitko staro stablo. Zaboravi kokošara i njegov pustinjski dah, hodaj kao u video-igrici, životi se brzo troše, a tebi su još ostali paperjasto stablo, benzinska stanica i nijema zrakoprazna građevina. Tko živi uz primorske nebodere tik uz autocestu!? Pokraj napuštene tvornice išarane grafitima!? Tamo nikada ne stoje kurve, pokraj stanice s kojih ne polaze autobusi za

predgrađe.

Imaš nula života.

7.

ZATIM JE NESTALA i više je nije mogao pronaći. U prvo vrijeme tražio ju je okolo, najčešće oko one odvratne tajanstvene zgrade u koju su zajedno bili ušli one kobne noći, ili između drugih zgrada koje su im se dopadale. Takva je, recimo, bila zgrada Doma zdravlja gdje bi uobičajeno završavala njegova potraga, koja je bila unaprijed, naravno, izgubljena. Iznuren bi sjeo na klupicu u parku ispred parkiranih bolničkih kombija, otkopčao gornji gumb na košulji i pogledao oko sebe: taj parkić, pomisli pospano, vrlo je uredan i lijep. Postoje u ovom gradu tako prelijepa mjesta koje ljudi ignoriraju. Tipično. Jedna od mnogih stvari koje bi prilično teško bilo objasniti nekom strancu, a teško da bi si i sami stanovnici mogli objasniti zašto je to tako. Zabavljalo bi ga kad bi u rijetkim situacijama čuo kako turisti, nakon dolaska u grad, entuzijastički opisuju svoje prve dojmove. Najzanimljivije je kad ljudi govore pogrešno, a zvuče pametno i uvjerljivo. Istina uvijek zvuči neuvjerljivo! Recimo, da on sad kaže da tu žive *idioti*, nitko mu ne bi povjerovao, čak i da to uspije brzo i efektno argumentirati. To svakako ne bi trebalo shvatiti doslovno, jer je sama riječ idiot istrošena od prečeste upotrebe. Već je znao da ljudi za nešto što uoče pronalaze samo približne riječi. Ovo je baš takav slučaj. Koje bi riječi opisale kako ljudi slave izmišljenu kulturu pralja i trgovackih pomoćnika kao nešto veličanstveno, premda to uopće nije bila nekakva kultura, jer nije proizvela baš ništa osim nekakvog polu-govora, u međuvremenu zaboravljenog? No svi o tome svejedno govore s udivljenjem, kao da su se dogovorili među sobom da razmjenjuju idiotarije, a najžalosnije je to što su time željeli izraziti nešto osobno i nostalgično. Zapanjilo bi ga već i to kad bi samo naslutio odsjaj sasvim neshvatljive želje nekog zalatalog turista da se preseli i ostane živjeti ovdje. Oni, jasno, nisu mogli odmah znati o čemu je riječ, no ipak nekoliko puta jednostavno nije izdržao pa je govorio da bi bio presretan da ne mora ovdje živjeti. To je jednostavno jače od njega.

Nju dakle više mogao pronaći, no i dalje je viđao snimatelje koji bi, smijući se, postavili kameru u koju bi grozničavo pričao kako tijekom onih bezbrojnih zimskih odlazaka i dolazaka u Valentino nisu ni primijetili da im netko nedostaje. A nedostajao je Crveni Virag. Nisu, zapravo, bili zaboravili na njega. Svaki su dan, uostalom, prolazili pokraj njegova malog podrumskog stana i mislili kako će svakog trena naletjeti na njega. Ali možda mu se baš te večero ne da izlaziti. Onda su shvatili da je prošlo previše vremena a da bi to bilo slučajno, pa su se odlučili spustiti u podrum. Vidjeli su ga već s ulaza kako leži na podu lica premazanog bijelom mašću, prekriven blijedom baršunastom plahtom. Soba je izgledala kao

šaljivi bordel pretvoren u svetište, prepun kojekakvih kipića, slika i predmeta, koje dotada nikada nisu nikada vidjeli, a najviše svakakvih lampi – on je od izrađivanja tih lampi i živio – no sad se oko tih svjetiljki uvijao dim zapaljenih mirišljivih svjećica. Tek tada su shvatili da u sobi nepodnošljivo smrdi. Svejedno, sve je bilo obavijeno nekom mističnošću. Na upadljivom mjestu kočila se velika, crno-bijela Klaudijina fotografija. Ona sama kao da i nije bila iznenađena što se vidi uhvaćena u jednom od onih rijetkih trenutaka iskrenog ljudskog smijeha, a da sve bude čudnije nije to bio osmijeh kakav vidite svaki dan, već smijeh života samog.

Zatim je Crveni Virag konačno otvorio oči. Nasmijao se, pa su se i oni iz pristojnosti nasmijali. Svi su se u toj sobi odjednom željeli smijati.

- Mogu sve objasniti – reče užarenih očiju. Počeo je mrmljati pjevuckajući neku melodiju.

- Ali Crveni...

- Ne čudite se, no pričekajte – odgovori i šmugne u drugu sobu. Nisu željeli ostati više ni trenutka u ovoj sobi, shvaćajući da je sve u njoj pospremljeno prije odlaska. U jednom kutu izdvojene su stajale ploče Vana Morrisona, što je već bilo sasvim dovoljno da svi shvate da se nešto promijenilo, Crveni Virag je bio najveći fan Vana Morrisona u gradu. Pojavio se s ružičastim papirima:

- Bhagwana – rekao je.

Promatrali su ga savršeno dizajniranog za takve uloge. Još donedavno divili su mu se jer se na putovanjima opirao tim sranjima, čuvajući ono intimno svoje, koliko god da bilo malo, bilo je važnije od svjetskih čudesa. Sada je bio općinjen “ljubavlju prema svemu i svakomu”, “totalnom ljubavlju”. Kada su se vrata otvorila, vidjeli su svakako neobičan prizor. U drugoj sobi su kao omađijane meditirale tri vrlo lijepе gole djevojčice, sićušnih lica i sasvim malih prsiju.

NIJE PREPORUČLJIVO dugo se zadržavati u hotelskim sobama nakon dolaska u neki grad – tu rečenicu pročitao je u nekom putničkom vodiču kupljenom na aerodromu dok je premetao putne torbe tražeći novčanik, nekoliko minuta prije odlaska iz New Orleansa. Ništa nije drukčije, nastavljao je pisac vodiča, ako je to neki grad u kojem ste već bili ili ako ga čak

dobro poznajete. Dapače! Prema mnogim iskustvima, tada može sve biti još groznije. Hotelske sobe vas mogu deprimirati čak i ako niste strastveni putnici. Najčešće ne možete ni zamisliti što vas sve obuzima u takvim, katkada čak i lijepo namještenim sobama. Čini vam se da je sve što vidite krasno, no onda se u jednom momentu nađete na podu drhtureći od nelagode. Eh, takva je ljudska psiha! Čitav problem se ipak može riješiti. Pod broj jedan: hitro se okupajte, ako već morate, i izidite van! Doduše, postoji znatna mogućnost da će nam i taj prvi korak biti deprimirajući jer možda bolujete od kakve lagane klaustrofobije, a da toga niste ni svjesni. Onda vam neće biti ugodno ni u velikoj i urednoj sobi koju kralji neka otrcana raskoš, a prije četrdeset ili pedeset godina možda je upravo bila najtraženija i najskuplja, s velikim kitnjastim ormarom, taburetom i interesantnim ogledalom iznad velikog kreveta.

Putujući autobusom između New Orleansa i aerodroma prvi je put u Americi ugledao neskrivenu bijedu. Čak je McDonalds bio smješten u nekoj masnoj, plitkoj zgradi smeđe boje. Neke su kuće izgledale su kao plastične. Inače vješti u maskiranju siromaštva Amerikanci ovdje, u prvom turističkom koraku na starome Jugu, nisu željeli zamaskirati stvarno stanje. U autobusnom sjedalu do njega sjedio je crnac i čitao novine. Povremeno je pogledavao prema njegovim cipelama. On je zauzvrat preko njegova ramena čitao novine – na prvoj stranici razmatran je slučaj onoga Roberta Foxa: za Tibora je to bio dokaz da čak i od fašista postoji užasniji ljudski soj – masovno ubijanje pasa nije naravno gori zločin od masovnog uništavanja ljudi, ali je sigurno više kukavički i bijedan. Crnac se još jednom se zabulji u njegove velike žute cipele, u kojima je i bio doputovao u Ameriku. Sada su, zaista, već bile otrcane: tako dugo su sakupljale prljavštinu na žućkastoj vanjštini da se boja na kraju bila pretopila u prljavo-smeđu, s ponekom velikom crnom flekom duž obličja. No unatoč jadnom izgledu, nisu se raspadale, a on ih nije želio odbaciti čak ni nakon što je kupio posve nove. Nikada se nije lako rješavao predmeta, za razliku od njegove majke koja bi predmete odbacivala čim bi posumnjala u njihovu elementarnu uporabnu vrijednost. Sebe je video doista kao nekoga tko ima problema s odbacivanjem starih stvari. Tužno se sjećao kako su u ime Višeg Smisla Čistoće i Urednosti bile eliminirane sve njegove slomljene igračke, bilježnice, razglednice, značke, ubrusi, singl ploče, čak i dječje enciklopedije. Ne bi mogao reći da je njegova majka prezirala njegovu privrženost predmetima, ona naprsto nije mogla prihvati takav način razmišljanja. Ipak, bez ikakvog razmišljanja je umjesto njega donosila odluke o tome koji su predmeti vremenom postajali nepotrebni. To ga je strahovito ljutilo, no unatoč svađama i preklinjanjima, eliminacije su se svejedno periodično nastavljale, promišljeno, u trenucima kad na tom poprištu nije uspijevalo intervenirati. Nikakva diskusija tu nije donosila rezultate, nju kao da bi u jednom trenutku jednostavno uhvatilo neki ludi

virus čistog uništenja.

- Tebi bi trebalo dati atomsku bombu - urlao je - baš me zanima što bi ti s njom učinila!

Birajući odjeću i obuću za put u Ameriku, pomiclao je kako će s takvim cipelama biti možda neprimjetniji, kako neće biti prihvaćen kao običan turist ili stranac. Hodajući prema njuorleanskom French Quateru, ukazala mu se prilika da na licu mjesta to provjeri. Vidio je beskućnika-žicara kako na ulici zaustavlja samo prolaznike za koje je bilo očigledno da su stranci. Dva bloka ranije bio je prošao beskućnike koji su se muvali oko telefonske govornice a da ga nisu ni pogledali. Doduše, na jednom ranijem raskršću neka debela crnkinja značajno se zabuljila. Dao bi deset dolara samo da mu kaže što je pomislila.

Ili: Isuse, kako je ružan ovaj bijelac!

Ili: ovaj bi bio laka lovina.

Ili: sigurno nije dugo ševio.

Ili: otkud toliko Rusa u zadnje vrijeme u New Orleansu?

Beskućnik se zapiljio u šaht. Tibor slavodobitno obide i ponosno krene dalje. Zaobilazeći ga ipak začu rečenicu:

Hey man do you have some coins?

ZAUSTAVILA SE NADOMAK zapuštene kolibe, na rubu poljskog puta, nesigurna je li ovo mjesto koje traži. Na auto-karti svakako ga nije bilo. Dalje na obroncima, dvije, tri kuće stajale su na pristojnoj udaljenosti, što je pomalo ostavljalo sablastan dojam. Krene prema kolibi i nakon nekoliko koraka krajčkom oka primijeti da kamion klizi stražnjim dijelom prema kanalu. Hitro se vrati i u zadnji trenutak uđe u kabinu. Kamion poslušno krene prema naprijed. Ponovno na zraku utone u tešku, vlažnu zračnu kupelj. Gore poput prljavih mokrih krpa visjeli su sparni oblaci. Nije bilo ni tračka sunca, a na travi su se topili ostaci jutarnje magle. Teškom mukom zaobiđe kamion, koji joj je izgledao nepromijenjen, jedino je zadnji blatobran pozelenio kao da je pokraj njega prošla kosilica za travu. Uz prašnjavu cestu protegnuo se red klonulog drveća. Ispred same kolibe bacakao se razdraženi džukac.

Očigledno, želio ju je progutati. Sa sigurne udaljenosti jasno je uočavala oštare zube, kapljice sline i hladan, ubojit pogled. Pas se divlje propinjao, a pri svakom skoku lanac mu se sve više zarezivao u meso. Krvava rana prijetila je da će eksplodirati, već je mogla vidjeti kako iz grkljana šiklja krv. Potoći hladnog znoja proli joj se niz leđa. Nasloni se o najbliže, napola osušeno drvo i maramicom obriše lice prekriveno tankim slojem vlažne prljavštine. Nije znala što će mu uopće reći kad ju upita čime se bavim. Vozim hladnjaču. Nije baš najbolje zvučalo. Pas je i dalje lajao u smjeru kamiona. Zar je slijep? Ili je tih dana Meksikanac prevozio pseće meso?

Sad gotovo da je njušila njegovu, Robertovu blizinu. Naravno da nije mogla biti sigurna u to, no instinkt joj je govorio da ne grieši.

- Halo, Robert! Robert! - viknu.

U prvi mah nije čula nikakav odgovor.

- Živi li ovdje Robert Fox? - povika, a umjesto odgovora između dvije žaluzine proviri vrh sačmarice.

- Halo, ja sam, Klaudija! - vikne još jednom.

Kakav doček, o Isuse!

Robert je stajao ispred vrata i Klaudija se bez razmišljanja uputi pokraj velike crne psine. Na tren ipak osjeti životinjski dah, ali pas nije bio uopće zainteresiran za njene pokrete, i dalje je lajao u istom smjeru, prema automobilu. Robert joj priđe oštrim vojničkim korakom i ispruži ruku s nekom simboličkom tetovažom na zapešću. Čitava njegova vojnička pojava tjerala ju je da se zapilji u to oštro pustinjačko lice izbratzano privlačnim muškim borama, sve do bistrih svijetlo-zelenih očiju. Izgledao je zaista kao pustinjak, bilo je nečeg vrlo romantičnog u toj pojavi. Možda je kao mladić bio mornar?

A kakva je samo bila unutrašnjost njegove kolibe! Kao da se tajanstveni močvarni val izlio, i odmah povukao, ostavivši za sobom sve ispreturno na nevjerojatne načine. Novonastali nered možda je najbliže odgovarao predodžbi ateljea nekog slavnog ali neurednog slikara: posvuda razbacani ostaci nekadašnjeg građanskog života, fotelje okrenute i razderane, kristalne vase razbijene, televizor na kojem preskače slika. Čak su i obiteljske fotografije bile nakriviljene kao da se ovdje stvarno zbio brodolom - sve joj se odmah učinilo kao dio čudnovato memljive umjetničke instalacije. Koliba ipak nije bila prljava - pogledala je na stol

i umivaonik - bili da su pažljivo očišćeni. Također, nije odavala onu prepoznatljivo smrdljivu bijedu. Robert je vjerojatno primao redovnu mirovinu. Upoznala ga je slučajno prošlog tjedna na konjičkim utrkama. Iako doista star, ostavio je sjajan dojam. Spremno je priznao da ima gotovo sedamdeset godina. Nije mogla ne primijetiti da je zadržao impresivnu figuru. Galantan i pomalo tajnovit, bio je jedan od onih staraca kome bore savršeno pristaju. Nasumice je pitala radi li u vojsci. Vojnički kratko odgovorio joj je da je bio u Vijetnamu kao dobrovoljac, ali da je čitavog života radio na osiguranju utrka.

Dok je Klaudija nervozno prekopavala po torbi, on je preslagivao nekakve knjige. Izgledalo je kao da su bile složene naopako, s licem prema podu. Zatim se bez nekog naročitog razloga okrenuo prozoru koji gleda na dvorište ili barem onom što bi bilo logično da bude dvorište. Činio se zぶnjen poput dječarca.

Prišla je prozoru - to je bila jedna od onih nesvjesnih kretnji, i zato se tako uplašila kad se začela stravična buka. Nikad prije nije čula takav silni, iznenadni, zaglušno orkestriran fortisimo. I da, preplašila se kao rijetko kad. U prvi mah pomislila je da je zalajala neka mitska mnogoglava zvijer. Možda iz zvučnika? Možda joj je Robert pripremio neku opačinu, kakve su dječaci znali činiti u djetinjstvu. Shvaćajući napokon što se vani događa, ipak ju uhvati nesvjestica. Pamtila je tu skakutajuću sliku, kao da je neka nesigurna ruka držala kameru snimajući crno-bijeli filmić. Pedesetak glava otima se s lanca. Negdje iza nje dahće pustinjak Robert. Zatim istrčava u dvorište i u razderanoj košulji smiruje pse u kavezu. Klaudija gleda kroz prozor. Vidi četiri velika kaveza, uglavnom hrtovi, ali i drugih pasa, malih, velikih, srednjih, mješanaca. Svi izgledaju izgladnjeli i zapušteni. Pokuša razmisliti. Koga briga je li Robert šinter ili ne!? Svi u Americi moraju nešto raditi da ne propadnu. On nakon svega, neutralno, zapali cigaretu. Ona o svemu ipak mora razmisliti.

- Lada! Izlazi! - uzvikne Robert oštro.

Klaudija pomisli da je pozvao sluškinju, no iz podruma izade otmjeno natapirana pudlica. Strašni zvukovi iz dvorišta polako su se utišavali. Noć samo što nije bila pala, mjesec je plovio rovovima svemira.

- Oprosti - rekao je Robert napokon - no imam neke probleme s želucem.

Ponovno ostane sama u sobi. Promatrala je fotografije i zastavica, uglavnom nogometnih i košarkaških klubova. Bilo ih je puno i nije ih mogla sve pregledati. U naglom naletu inspiracije jednu od njegovih fotografija brzo odlijepi i strpa u stražnji džep. Robert je u

klozetu bljuvao a ona je s otrgnutom fotografijom u džepu već bila na verandi. Ulazeći u kamion još je vidjela Robert istrčava iz kuće.

ONOGA DANA KAD JE DIDA UMRO Tiborova je mama crnom maramom prekrila ogledalo u predsoblu. Obilazio je oko tog ogledala oprezno, pitajući se u kakvoj bi samo vezi mogli biti nečija smrt i odraz u zrcalu. Možda da se ne pojave duhovi? Ta teza bila je istog trena odbačena jer odrasli ljudi, barem one koje je poznavao, poput njegove mame, općenito ne vjeruju u duhove. Ali opet ne želi nikoga ništa pitati o toj crnoj marami jer ne želi slušati neko blesavo, brzopletno objašnjenje koje bi tek tako uništilo ovaj misterij. Tek je siguran da ogledalo za njega više nikada neće biti bezazlena zabava. No, čak i da na to nije bio pripremljen, čak i da to nije bilo njegovo prvo iskustvo sa smrću, vjerojatno bi mu bilo jasno da će dida doista umrijeti. Ovako, već se smatrao znalcem, jer je jednog ljetnog dana u onom istarskom primorskom mjestušcu gdje su svake godine odlazili na ljetovanje, već bio shvatio da će i on, kao i svi drugi ljudi, jednog dana, naposljeku, umrijeti. Dok se motao po rivi kao i svakog drugog dana, gledao brodice i ribiče, u lučici se nije ništa spektakularno događalo, ljudi su ulazili i izlazili u jedini postojeći Supermarket, a on je pak razmišljao hoće li kupiti sladoled u novootvorenoj slastičarnici ili ne, odnosno bi li mu uspjelo taj sladoled zatajiti od roditelja, i DUM!, samo tako!, shvati da će i on umrijeti, da će postojati vrijeme kad će drugi ljudi živjeti a njega neće biti.

Ta misao mora da je odnekud doplovila. Ona sigurno nije njemu pripadala, zaključio je poslije razmišljajući o tom događaju. Shvatio je da je najčudnija bila njena iznenadnost: možda je odjednom isplivalo nešto što se taložilo i taložilo, no intenzitet mu je bio takav da je mislio da će se onesvijestiti. Kasnije se sve počelo pokazivati na drukčiji, suženi i iskrivljeniji način, opasno privremen, što se tek teško podnosilo. Sve to kao da je doživljavao netko drugi, ne on, kao da je netko drugi gledao kako dida umire brzo i patnički.

- Takav je bio i njegov život - reče Tiborova mama u kuhinji. Možda je zato sada ležao u dnevnoj sobi na kauču, ne u spavaćoj sobi, kao inače, valjda da "ne smeta", što je Tiboru odmah bilo sumnjivo. Ako bi se njegove sumnje pokazale točnim, onda bi to bila uvreda na uvredama! Zar dida ne smije jednostavno umrijeti u krevetu u kojem svake noći spava? To je nešto što stvarno može tištiti. Zar ljudima nije dopušteno umrijeti tamo gdje inače spavaju? Ali opet, ni od koga nije tražio odgovor, jer ako je bilo istina ono u što sumnja, pred njegovim

očima odigravala se nepravda čije uzroke i posljedice nikako ne uspijeva dokučiti.

Didina kuća nalazila se pod opsadom još od same naznake da bi mogao umrijeti. Po sobama se zapetljalo klupko starih ujni i ujaka, tetaka i polu-tetaka, nazovi-tetaka i polu-sestrični, lažnih baki, onih dakle koje su bile držane bakama premda to nikako nisu bile, ukratko prava vreva rođaka koji su se, zapravo između sebe slabo poznavali. Jer didin otac je imao peh, ili sreću - tako se šalio jedan od mlađih, vedrijih ujaka - morao se ženiti triput, a sve tri žene su mu umrle mlade. Jedan par se izdvajao iz te galerije, barem po njemu: to su bili Maruška i Jure. Tehnički ili zakonski - tako je tvrdio Leo koji je sve uvijek znao - oni nisu bili patuljci. Tibor je spremno prihvatio taj zakon, no u svojoj devetoj godini ipak je bio viši od oboje. Maruški su izmjerili 135 cm a Juretu tek tri centimetara više. Kakva je to čudnovata obiteljska genealogija morala biti da su njih troje, zapravo samo dvoje!, Maruška i Tibor, bili u bliskim rođačkim vezama! Oni, onako sitni i mršavi, a Tibor viši i valjda dvostruko teži od oboje. Nikome, nikad i pod nikakvim okolnostima ne bi priznao da se u njihovu društvu i on osjeća kao debeli patuljak, jer teta Maruška ga istinski voli, zapravo ona je jedna od najfinijih osoba u obitelji, i Tibor joj često odlazi u posjet. Tamo, u toj kući, sve izgleda kao u bajci: malo dvorište, sobica-kućica, kuhinja i krevetići. Jure, doduše, uvijek smrdi po alkoholu, no nažalost to nije bila njegova najstrašnija tajna! Mama je jednom, opet sasvim neoprezno, pred njim ogorčeno izjavila da Juru nekako treba spriječiti da i pod stare dane tuče Marušku te - to je bilo sljedeće što je rekla već sasvim uplakana, ona je bila baš jedna prava plačljivica - da joj nije baš draga da Tibor tako često zalazi u tu kuću. Odlučio je zasada sve to uzeti s rezervom. Mama je tih dana ionako svašta pričala, a dodatnu zbrku je pak stvarala činjenica da je u isto vrijeme umirao i drug Tito. Još dok je bio pri svijesti, dida je također bio vrlo zabrinut zbog njegove bolesti, što je bilo prilično neobično jer dotada nije baš nikada ništa govorio o njemu, Titu, ili barem ne pred Tiborom. A kako je bio vrlo strog, Tibor ga se nije usudio tek tako, u prolazu, pitati: *Slušaj dida, što ti točno misliš o drugu Titu?*

U kuhinji se danima vodila zamorna govorancija o tome kako će, eto, dida umrijeti i da mu nema spasa. Tibor je mislio da će, ako svi već o tome pričaju i ako tako misle, na kraju stvarno i umrijeti. No prevario se, odrasli izgleda tako nisu razmišljali. Kao i obično, jedno su govorili a drugo mislili, što je kod njih, poznato je, čest običaj. Shvatio je također da neće povjerovati da je umro sve dok stvarno ne umre, i to je bilo za njega žalosno. Zašto govore to što govore? Čudno na koje sve načine upotrebljavaju riječi. A kad netko stvarno umre, onda se ponašaju kao da se to nikako nije smjelo dogoditi, premda su prethodno samo o tome govorili. I dida je jednog dana doista umro. Malo prije njegove smrti, kad starijima popušta

konzentracija, kako će se nešto kasnije ispostaviti, i njega su iznenada pustili u dnevnu sobu. Napokon ga je video kako leži na kauču, bez plahte, s glavom na jastuku bez jastučnice. Taj prizor ga je još više razbjesnio. Opet se pitao zašto ga nisu pustili da umre u spavaćoj sobi, a ne tu pokraj televizora i košarice umjetnog voća. Dogodilo se da je bio u sobi baš kad je rekao da se ne boji umrijeti, ali da ne zna zašto ga sve to tako boli. O toj rečenici dugo je razmišljao. Zar nitko drugi nije slušao što govori? To da se ne boji umrijeti? Da već, zapravo, jednom želi umrijeti. Da ne bi trebali biti tako zabrinuti što će ubrzo umrijeti, nego zbog nekih drugih stvari, recimo što ga sad tako boli! Da će smrt za njega biti olakšanje. To što je bio čuo, nije ga iznenadilo. Mislio je da je smrt baš takva, no izgleda da drugi to nisu mogli prihvatići. Ljudi koji nisu bolesni uvijek misle da bolesni ljudi govore koještarije. Pravi primjer je njegova mama, koja već danima histerično plače i rida, i uopće ne sluša što joj dida govori. Za to je također vrlo zabrinut. Ako ne plače zbog didinog umiranja, zašto uopće plače?

Prije dide ipak je uspio umrijeti drug Tito. Tibor je sjedio na zelenom tabureu, obično bi oko tog sjedenja na tabureu napravili metež jer je to navodno bilo vrlo nesigurno pa bi ga od tamo tjerali da se ne bi poskliznuo i razbio glavu. No to je bila samo jedna stvari s popisa od milijun njemu zabranjenih. U očima njegovih roditelja svijet je bio velika i opasna zamka - iza svakog predmeta, ma kako se bezopasan činio, krila se strašna opasnost. Sve je bilo spremno skočiti na njega i raspaliti ga po tintari neviđenom žestinom. Stoga je njegovo kretanje uvijek moralo biti ograničeno, uključujući čak i bezvezni zeleni tabure. Sada je konačno zadovoljno sjedio na tom tabureu dok su se na televiziji redale beskrajne emisije o Titovim poduhvatima. U nekom od brojnih tv - intermezza, koje su nam pokazivali prirodne ljepote naše domovine, čuo je mamu kako u kuhinji govori da je didina fotografija u uniformi njemačkog vojnika baš lijepa, upečatljiva. To je opet bilo nešto što nije trebao čuti. Tibor je bez daha otrčao u kuhinju i sve je od tog trenutka u njegovu životu postalo drukčije. Kao da je odrastao u jednoj jedinoj sekundi. U ovoj obiteljskoj kronici ostat će zauvijek neobjasnjivo kako se moglo dogoditi da je ona to izjavila, i to baš u tom momentu. Kad bi poslije razmišljao o tome, činilo mu se da je to bio jedini trenutak kad je to stvarno mogla reći.

- Molim, molim, o, što si to rekla, molim te ponovi što si to rekla!? - urlao je još iz dnevne sobe.

Nitko od susjeda koji su se slučajno našli za stolom nije izgledao posebno potresen njenom rečenicom, čak se nitko nije uznemirio, nitko osim njega i to ga je uzrujalo. Postoji li još na ovom svijetu itko tko bi se u istoj situaciji uzrujao? Svi se možda već bili naslušali kojekakvih

sličnih a prepoznatljivih događaja, no on, on je gorio. Mama, očigledno uhvaćena u neprilici, samo se nespretno smješkala. Susjedi su je sažaljivo gledali. Što se može, na takvu stvar ne možeš utjecati. On bi pak najradije, kao u crtanim filmovima, protrljaо kapke i zbumjeno konstatirao: sanjali smo, počnimo ispočetka. Za svaki slučaj upitao je ponovno:

- Što si to rekla, da je naš dida bio vojnik u njemačkoj vojsci! – namjerno je ponavljao činjenice.
- Da - procijedi ona.
- Pa zašto mi to nikad prije nisi rekla?
- Ma, slučajno, valjda sam zaboravila, ni sama ne znam baš točno što se događalo.
- Ali kako se tako nešto uopće moglo dogoditi?
- Paa, otišao je u Njemačku i tražio posao. Valjda su ga tamo u nekoj tvornici unovačili kao i sve druge radnike. Poslije se, 1944., uspio prebaciti u domobrane. Na kraju rata baka ga je sakrivala u podrumu.

On je znao samo jedno: fotografija njemačkog vojnika ne može biti lijepa, nikako, pa makar na njoj bio i njegov dida glavom i bradom. Također, točno je znao koje je godine počeo Drugi svjetski rat, onom operetnom scenom na poljskoj granici, ali jednostavno nije bio u stanju pitati što je dida radio u njemačkoj vojsci do 1944. Za takvu vrstu pitanja trebalo bi smisliti nove riječi. Uvijek se pitalo tko su oni njemački vojnici u ratnim filmovima, onako bezoblični, koji izgledaju kao mašine za ubijanje ljudi u logorima. Sada je, izgleda, dobio odgovor.

8.

TOG LJETA OTPUTOVAO je sa školom na zajedničko ljetovanje na koje su svi tako dugo čekali, u primorski gradić B. Otići tamo u neki drugim okolnostima, recimo s roditeljima, ne bi bilo posebno očaravajuće jer gotovo da nije bilo osječkog poduzeća koje u B. nije imalo svoje odmaralište. Kolone djece svakog su se ljeta mukotrpno probijale kroz torturu ljetovanja, no kako je većini u razredu to prvi odlazak na more bez roditelja, sada su naprasno blijedjele slike omraženog B., smrdljivih menzi, neurednog kampa i minijaturnih, gotovo papirnatih bungalova. Autobus se još nije bio ni zaustavio, a djeca su već pobacala stvari i rastrčala se u grupicama u svim raspoloživim pravcima. Jedna oveća prema moru, još uvijek prljavom i hladnom, nekoliko manjih prema obližnjem šumarku koji je vrvio zmijama, a nekolicina najhrabrijih u sasvim nepoznatom pravcu, prema udaljenom masliniku, gdje ih je neki starac povijao grabljama. Nakon povratka i luđačke učiteljske bukvice, koju su svi skupa "popili", netko je uštekao kazetofon i do kraja ljetovanja okretala se jedna te ista kazeta s tada popularnim hard rock sastavom. Ti gitaristički riffovi pojavljivali su svakog dana i postali lajt-motiv čitavog boravka u B. Dani su prolazili i svi su se trudili da se što bolje zabavljaju, ignorirajući goleme insekte, meduze, opeketine i upale sinusa. Događali su se i dramatični prekidi pouzdanih ljubavnih veza, ukrašenih neobjašnjivim nevjerstvima. Kao i budalaste slučajnosti – Tibor je neoprezno upao u bungalow u kojem se ekscentrična Dora "talila" sa šminkerom Žecom i zaradio pljusketinu. Cijela stvar očigledno je klizila prema propasti. Voda je bila odurna, dani promjenjivi, jedan oblačan i vruć, drugi prohladan. Benzinska isparenja nadjačavala su miris mora. Svaki bi dan vozilo hitne pomoći odjurilo s jednim zaraženim djetetom. Tibor je opet počeo razmišljati o smrti svoga dide.

Pri kraju ljetovanja, već desetkovani, marširali su prema gradu mimo načičkanih kamp-prikolica, pokretnih kioska s načičkanim šarenim lampicama, i odvratnog disko kluba na rukometnom igralištu. Na rivi se video samo redove usnica kako poslušno ližu sladoled i hodaju gore-dolje, gore-dolje, gore-dolje. Kampom se proširila tajanstvena zaraza. Svet je bio strašniji i banalniji nego ikada prije. Dok bi se istom rutom vraćali u odmaralište, prošli bi pored kioska u kojem je orilo od zabavnih melodija. Negdje daleko u šipražju, na posljednjoj preponi, tiho su tinjale krijesnice.

NEKAD SU SAMO VISILI OKOLO prisjećao se nostalgično Robert Fox vežući mornarski čvor - stolicu je već bio gurnuo ispod lustera - zadovoljno primjećujući kako još uvijek s lakoćom veže čvor koji je naučio prije trideset godina u mornarici. Rukavice spremi u ladicu. O, kakvi su to samo dani bili! Svaki dan, druga cura, nevjerojatno kako se rado skakale u automobile, Billov i njegov. Drugi momci su ih gledali patnički. Za razliku od Billa, Robert je video tu nepravdu i znao da to nikako ne može biti dobro ni za njega. Već je imao iskustva sa zavišću, ali Ben je bio drukčiji, što je mogao, Ben je htio sve za sebe, u njemu je gorio silni unutrašnji entuzijazam za sve u njegovoj blizini. Taj Ben, to mu je morao priznati. Benjamin! Na sve u životu ga je nagovorio taj jebeni Benjamin! Nagovorio ga je i na taj posao s psima.

- Laka lova, buraz! - kaže Ben.

Robert nije imao ništa protiv pasa. Nisu ga se posebno ticali, ali nisu mu ni smetali. Neki su mu bili čak i simpatični. Ali, eto, ukazala se prilika pa su počeli raditi na osiguranju psećih utrka. Nešto se u životu moralo raditi nakon što su se vratili iz Vijetnama, i to brže nego što su mislili, on zbog problema s vidom, a Ben tko zna zašto. Posao je doduše bio jednostavan, a dobro plaćen: gledali su da srede stvari s murijom ili da natamburaju kakvog tipa ako poludi i zatraži novac natrag, što se događalo sve rjeđe nakon što je ukinuta prodaja alkohola na trkalištu. No postojao je problem s hrtovima: bilo ih je jednostavno previše. Čoveče, nije ih se isplatilo ni hraniti. Nitko ih nije želio kupiti, nije postojao niti jedan jedini jebeni ljubitelj pasa koji bi udomio hrta. O, molim te, koji su to tek licemjeri! Opet je tu bio Ben da ga nagovori da počnu ubijati te glupe pse. Ispalo je, naravno, da ih je on morao ubijati! Robert nije znao da će kad ubije prvog psa Ben baš njega, Roberta, držati u šaci, da ga više neće moći odbiti jer je već prekršio zakon. Zatim je otkrio da su svi umiješani u tu rabotu, čak i šerif! Stari šerif dobivao je pristojnu pinkicu da drži vodu u ustima. Tko zna koliko je Robert sebi uzimao. U prvo vrijeme bilo je lako. Uvijek je bilo dovoljno pića i cura, i stvar bi se lako zaboravljala. No, nakon nekog vremena dojadilo mu je. Nije to bio lijep posao. Zašto bi uostalom ubijao? To je rekao Benu i drugima. Znao je što piše u zakonu, ali tko ga jebe. Oni nisu znali da već godinama ne spava jer pseće sablasti luđački divljaju po voćnjaku čitave noći. Ben ga je čak počeo zajebavati – nasjeo si! – otvoreno mu se smijao. Robert je shvaćao da Ben misli da je on, Robert Fox, glavom i bradom, kreten. E pa, jebi ga, Bene! I doista je jednog dana uzviknuo *e pa, jebi ga, Bene* i bacio ga zajedno s novom turom mrtvih psećih tijela. Nitko nije posumnjaо jer ljudi u Georgiji lako nestaju. No dvadeset godina poslije bio je siguran da će ga pronaći, ako već nisu pronašli. Sigurno postoji neki mali plaćenik gore na satelitu gleda u monitor. Viđa on te balavce svaki dan po *shopping mallovima*. Neki ih crv tjera da guraju nos tamo gdje ne treba sve dok nešto ne iskopaju,

umjesto da ušute i mirno odrade svoju smjenu za istu plaću. Zbog jebenih pasa su mu jedva odobrili kauciju. Njemu, vijetnamskom dragovoljcu, uvijek spremnom branit domovinu gdje god bi to bilo potrebno. Sada više nije bilo sasvim jasno koga bi trebao braniti. U očima čuvara i policajaca vidio je kako jedva čekaju da ga strpaju na električnu stolicu. Nešto zlo je bilo u tome, nešto što ga je tjeralo da razmisli kako sve oko njega nije baš onako kako izgleda Kad je stari šerif umro, Robert je odmah bio pomislio da bi moglo biti sranja. Nadao se ipak da će se stvar srediti na stari dobri američki način. U trideset godina nije imao nikakvih problema, tu i tamo se pobunio neki susjed zbog pucnjave, no policija bi mu odmah objasnila u čemu je stvar, i točka! A sada je neki mladi šerif pajac želio šou program u svom okrugu. E pa i imat će ga!

ELVIS JE ŽIV! Novinari su se raspisali o zatajenom izvještaju s obdukcije iz kojeg je bilo vidljivo da se DNK leša pokopanog u Gracelandu ne poklapa s Elvisovim. Zaključak je bio nedvojben: Elvis je živ! To je otvorilo staro fantastično klupko pitanja. Gdje se On skriva? Tko još zna da je živ? Tko je s njim u vezi? O tome se nije prestajalo razgovarati. Amerikanci su očito već bili navikli da im se s vremena na vrijeme podgrije ova priča. Nagađalo se čak da onaj tko leži u Gracelandu umjesto Elvisa, uopće nije Amerikanac. Čak i Tibora su povremeno pitali je li čuo da je Elvis živ! Nevješto se pravio iznenađen, no zapravo im je htio uzvratiti protupitanjem: *što ako je Elvis u međuvremenu umro?*

U *Elvis Presley's Memphis Restaurant* su mu rekli da baš tu staje autobus koji besplatno vodi u Graceland. Zaista je došao odmah, u njemu nije bilo nikoga osim dvije tinejdžerice koje su mirno sjedile na zadnjim sjedištima. Tibor se smjesti odmah iza vozačice. Napravili su veliki krug oko Memprhisa, *Elvis Presley's Memphis Restaurant* očito je bila zadnja postaja u ruti. Vozačica, mala bucmaста crnkinja, bila je stroj za pričanje. Uopće nije prestajala govoriti. Bio je to veličanstveni monolog u koji je s lakoćom uključivala odgovore na pitanja koja nisu postavljana. To nije bilo nimalo komično: kao da se zbog nekog tajanstvenog razloga bojala prestatи govoriti.

Nakon mnogo kratkih i vjerojatno nepotrebnih zaustavljanja, na primjer pred Elvisovim hotelom, napokon stigoše. U Gracelandu kao i na drugim sličnim, važnim mjestima u Americi, odigravala se ceremonijalna predstava. Amerikanci, čini se, nigdje ne žele iznevjeriti predodžbe iz filmova, pa su se i ovi uniformiranih ljudi, u biti valjda obični čuvari,

muvali naokolo poput tajnih agenata sa slušalicama i mobitelima.

Kad je napisljeku ušao u Graceland, htio je biti zadivljen žećeći da njegova impresija bude dostaona događaja, ili bar ne razočaravajuća. Prođe kroz nekoliko soba. Nije bilo sumnje da je u takvoj kući mogao živjeti samo netko tko se osjećao grozno. Nije mnogo znao o tim bolestima: manična depresija? Ili nešto drugo. Svejedno, Graceland je istinski bila kuća strave i užasa. Od svih tih nevjerljivih, halucinantnih pretjeranosti izišao je iscrpljen. Začudo nitko drugi nije pokazivao ni najmanju začuđenost onim što je vidoio. Svidjela mu se jedino JUNGLE ROOM, u kojoj je svaki dio pokućstva maštovito imitirao neki dio prirode. Obišao je niz dućana u prstenu oko kuće koji su prodavali odvratniju bižuteriju nego na slavonskim kirvajima. Kupio je samo dva magneta, predviđena da se zalijepe na hladnjak. Na jednom je pisalo ELVIS PRESLEY EP 25 LEGENDARY. Na drugom pak FROM ELVIS KITCHEN - HOMEMADE BISCUITS (Sift 4 cups self-rising flour, 2 Tbsp. baking powder and 1Tbsp. sugar in mixing bowl, add 1/4 cups buttermilk and mix until right. Roll dough thin and cut out, bake about 5 min, Makes about 1 dozen.)

Jedva je dočekao onaj isti besplatni autobus. Ovaj put bio je krcat. Izašao je na sljedećoj postaji, SUN STUDIO. Zastade začuđen: pa Jim Jarmusch u filmu *Mystery Train* nije onu čuvenu scenu s dvoje mladih Japanaca snimio u pravom Sun Studiju. Doduše, zašto i bi? Unutra je bilo ljudi, a on sjedne za šank pored nekog latino tipa koji je živčano pijuckao pivo. Atmosfera Sun studija, gotovo kućna, ustvari mu je prijala. Odluči obići studio. Zdepastija voditeljica, koju je latino tip pokušavao zagrliti, govorila je da se prava povijest početka rocka zbilja kao niz slučajnosti. Inženjer Philips, odrastao u Alabami, sasvim se slučajno doselio u Memphis krajem četrdesetih. Sve je već tada postojalo: blues, gospel, soul, folk, bluegrass. Zadivljen, Philips je želio sve to posnimati. Na početku - godine 1950. - otvorio je studio Memphis Recording Service, pod sloganom *We Record Anything-Anywhere-Anytime*. I stvarno je snimao sve, uključujući sahrane i vjenčanja. Ubrzo je osnovao i diskografsku kuću. bluz etiketu jer je u biti bio bluz fan. Odmah je doveo B. B. Kinga i Howlin Wolfa koji su tu snimili svoje prve snimke. Junior Parker je snimio orginalnu verziju pjesme *Mystery Train*. Ike Turner je bio "skaut", ali je sudjelovao u snimanju prvog rock singla uopće, Rocket 88. Elvis je došao kasnije. Na prvoj probi pokušao je na gitari odsvirati pjesmu koja se zvala HOUND DOG.

U POLICIJSKOJ STANICI sjedila je u čudnovato dubokoj kožnoj fotelji. Svjetlost na stropu premašivala je sva njena očekivanja sve žeće napadajući strop, kao da se, onako bjeličasta, odlučila probiti kroz vješto napravljenu zamku i uništiti rashlađujuće naslage mraka i prašine. Povremeno bi pogledavala prema šalteru. Veliki debeli policajac nepomično je sjedio; kad bi se konačno pomaknuo, izgledalo je kao da su mu pokreti iznimno stilizirani. Nije vidjela ništa slično: kretao se pažljivo, dugo unaprijed razmišljajući o svom sljedećem pokretu, premda je možda samo trebao prihvatići olovku. Sad joj se činilo da to lice nije tako budalasto kao što je pomislila kad je ušla, sad joj se činio da sliči nekom zen mudracu; okruglo lice bez kose i bora - gledala ga je još uvijek vadeći iz frižidera dekofeinski Sprite. Poželjela mu je mahnuti. Možda bi odmahnuo, možda bi njegovi mudri, stilizirani pokret izražavali duboko zadovoljstvo što će baš sada ona ispiti bocu gaziranog pića. Tko zna ima li današnje novine. Zatim joj je prišao drugi policajac upirući prstom u sliku iz novina.

- Poznajete li ovu osobu? - upita je šerif Heuy Mack jr, barem je tako pisalo na ploćici.
- Da - rekla je.
- Kad ste ga upoznali?
- Prošli vikend.
- Molim vas da podlete sa mnom.
- Što se dogodilo?
- Vidjet ćete.
- Nije valjda nekog ubio?
- Hm.
- U ovom tekstu piše o nekakvima psima.
- Da, otkrili su da je ubio četiri tisuće pasa. Morat ćete pronaći odvjetnika, pokojnik vam je u oporuci ostavio sve što je imao.

NA PETOJ FOTOGRAFIJI vježbaonice su zapaljene, svi kopaju zlatnike iz šibalja i šikara. Još jedan njezin drhtaj u tirkiznoj haljini iza stadiona, na obilaznici za Đakovo i Vinkovce, i dalje prema pijesku i močvari. I ona je jednom na tom zidu bila *marlene on the wall* i vidjela spaljenu iguanu kako se mrvi u pepeljari.

9.

DO ĐAKOVAČKOG GROBLJA moguće je doći na različite načine, no priklonite li se ovom ili onom putu, kao debeli duhovi pratit će vas kupole Strossmayerove katedrale. Tiboru je najmiliji put koji vodi iz parka niz padinu Lujzijana, koja zimi vrvi od uspuhаниh sanjkača, jer koliko god se lagano spuštali, krošnje prastarog drveća uvijek iznova neočekivano nestanu; na čistini ljudi zastaju okrećući se u neprilici natrag prema parku.

Na groblju baka i mama uvijek Peru grobove. Taj posao je stvarno neobičan: ribaju ružne betonske ploče iznad grobova njihovih rođaka, tetaka, stričeva, braće i sestara, te drugih njemu nepoznatih rođaka, kao što bi ribale bilo što drugo, recimo kuhinjske podove, možda ipak za nijansu užurbanije, oponašajući same sebe, samo što, kao i inače, ne mogu podnijeti da se on mota besposlen naokolo. Uvijek se pita zašto je to tako, zašto ga barem malo ne ostave na miru, nego da taj problem rješavaju uvijek na isti način, uručivanjem stare limene kante i otpravljanjem prema smiješnoj maloj pipi iza kapelice. Poznato je da će najveći problem iskrasnuti ako sjedne na betonsku ploču iznad nekog groba, jer je baš privlačno s tog mjesa promatrati park i katedralu u daljini. Grobovi uostalom uopće ne djeluju opasno i zastrašujuće, a i poticajno je razmišljati o rođacima iznad kojih sjediš a koje nisi upoznati. Nije baš posve jasno kako bi to moglo smetati onome koji je tu jednom pokopan, a ako jednoj od njih dvije postavite to pitanje gotovo je sigurno da ćete se suočiti s dlanom na svom obrazu. Jedina grobnica na koju bi još donedavno, dakle prije didine smrti, teoretski smio sjesti, bila je njihova, obiteljska grobnica, naprsto stoga što je bila prazna, no ta betonska ploča uvijek bi ostajala neoprana, pa mu ni tamo nije bilo dopušteno sjediti, jer, kao što je poznato, prljavština je najveći grijeh u ovoj obitelji.

Od dana kad je dida umro na groblje se ide gotovo svaki dan, najčešće zajedno s mamom i bakom koje brzo po dolasku utonu u svoj žalosni posao, pa treba biti strpljiv i čekati da se sve to okonča. Odmah do novog didinog prebivališta nalazi se grobnica nekog djeteta. Na spomeniku piše MARTA PERIĆIĆ (1971-1877). U ravnini sa slovima je malena okrugla fotografija s koje vas gleda kockasto, gotovo staračko lice s potorganim "socijalnim" naočalama, i njemu se sve čini kako može vidjeti i komadić ljepljive trake na onom najkrhkijem dijelu okvira koji spaja lijevo i desno staklo. Neobično je zamišljati da jedna tako mala djevojčica već može biti mrtva - rodila se, uostalom, poslije njega a već je dugo mrtva: kao da nekom čarolijom naprsto nestala. No tko je bio taj tko ju je začarao?

O čitavom slučaju svjedoči još samo pogreška u brojčanom natpisu (1971-1877), i čini se da nikome ne smeta stršanje tih brojki jer je to valjda jedino što uvjerljivo svjedoči da je to dijete još donedavno bilo sasvim živo. Tiborova majka nesretna je zbog tragične sudbine te djevojčice, i ne propušta napomenuti kako ne želi ni pomicati kako se osjećaju njeni roditelji. To zvuči kao nekakav morbidni kompliment, no zanimljivije je da nikad, ali baš nikad, iako su sada počeli često odlaziti na groblje, ne uočava da baš nikoga nikada nema oko grobnice: nema ni cvijeća, ni lišća, samo prašina, pa Tibor kad svi krenu prema izlazu, potajno premjesti nekoliko cvjetova s didinog groba na grob djevojčice.

Na groblju je u pravilu strašno dosadno. Ljudi se muvaju usporeno kao u lutkarskom kazalištu, tratina iza visokih borova, na kojem je nogometno igralište, nalazi se predaleko da bi itko mogao napucati loptu tako da doleti među križeve i betonske table. A gledati sićušne likove kako igraju nogomet iz ove perspektive je inspirativno, jer ta daljina između njih je nekako vremenska. Na samom izlazu, dok se vraćaju, mama jednim ipak neobičnim pokretom prsta mahne negdje daleko od sebe i veli: *Eto, tamo je židovsko groblje*. I doista u daljinu se stvarno vide grobovi, s druge strane ceste, ograđeni i izdvojeni. Ona se već navikla na takva njegova pitanja, recimo zašto židovsko groblje nije zajedno sa svim drugim grobljima, kao što se navikla da na takva pitanja ne daje odgovore. Tibora to muči: zašto su židovska groblja uvijek odvojena, u Osijeku je čak njihovo groblje na drugom mjestu, ali zanimljivo opet ne predaleko od groblja sv. Ane. On, recimo, ne poznaje niti jednog Židova, a i vrlo je nesiguran o tome što su to uopće Židovi. Mama na ovo pitanje reagira kao na prijenose nogometnih utakmica, jednostavno se pravi da ne postoji. No u ovoj obitelji sve važne stvari događaju se slučajno.

DOK BI IZ KAZETOFOONA tutnjili gitaristički riffovi a u njemu bi nešto eksplodiralo. Nikad mu neće postati sasvim jasno što se to dešava negdje oko pola osam navečer. Na brzinu odijeva hlače, majicu i jaknu dok iz njega panično kulja neizdrživa potreba da izade u sparno ljetro predvečerje i krene prema Romi, gdje je ranije, u šezdesetima i sedamdesetima, bio početak rute korza: ispred panoi s kino-plakatima i prodavaonica IPK. Zimi je sve drukčije. U prozorskim staklima titraju lampice s novogodišnjih jelki, a na granama vise krpe teške magle. Rano u nedjelju ujutro grad pustih ulica leži u kori nepomućene hladnoće. Dah koji kovitla iz usta tako je gust da bi se mogao rezati škarama. Navlače se vunene rukavice, šal i kape, i hitaju prema Studenskom centru gdje su u atomskom skloništu održavalii probe, dok

im blijede grane na osušenom drveću tužno mašu. Manjakalno vježbanje i opsesivno proučavanje diskografije velikana, kakvi su na primjer David Bowie ili Bryan Ferry, nikada nije dovoljno za uspjeh rock grupe, kao što nije dovoljna ni muzička izobrazba. Nije dovoljna čak ni izvođačka umješnost! Najčudnije s muzikom, ako želite i sami svirati, jest da je sve to uglavnom nedovoljno. Za uspjeh je potreban neki intrigantni stilski štos. Tibor je znao da Bišop misli da je on baš za to nadaren, no sve se moglo promotriti i iz drugog ugla: nitko od njih nije, dakako, virtuoz, a Bela ipak stvara vlastitu glazbu koja uopće nije loša, što je, ako se malo bolje pogleda, stvarno neobičan fenomen, premda, istina, nije to neka posebno složena glazba, u melodijskom je smislu dapače sasvim jednostavna, i nije ju preteško svirati čak ni muzičaru sasvim običnih kvaliteta, no osjećali su da tu glazbu sviraju kao da je doista njihova i da je sviraju uspjevajući pronaći neki zajednički ton i odsvirati ga na onaj pravi, jedinstveni način. Bišop očigledno nije znao što bi sa sobom dok je trajala proba, njegovo vrijeme je dolazilo poslije, želio je da svi vide kako sebe zamišlja iznad muzike, kao nešto mnogo više od pukog svirača. Često je naglašavao kako će grupi donijeti ono što oni sami ne bi mogli i zato je uporno ostajao pri odluci da se bavi muzikom. U početku se, zapravo, zanosio da će postati neka vrsta domaćeg Malcoma McLarena, sve dok nije jednog dana shvatio da je posve nemoguće da u životu bude samo glupi menadžer. Rock glazba je u osnovi precijenjena, mislio je, sve je to manipulacija! Tu je video svoju šansu. Doduše, ni sebi ni drugima nije priznavao da ne zna ni pjevati, ni svirati, ni skladati, da ne zna note niti je ikada učio ikakav instrument. Ovo s trubom je bio takoder čisti štos. No, imao je lijep ugodni bariton koji bi lijepo funkcionirao na radiju. Ali, opet, nije imao sluha. Tiboru se činilo da je on već pomalo psihijatrijski slučaj jer zapravo živi u svom izmaštanom svijetu u kojem je već rock zvijezda. Kako samo to mora izgledati kad si u njegovoj koži. Svakog dana se budi i mučno sastavlja taj svijet. Najprije mora izmislići samog sebe da bi uopće funkcionirao. Svijet dijeli na neprijatelje koji ne vjeruju, prijatelje koji vjeruju i na sumnjičavce, vječno nepovjerljive i nesigurne, s kojima mora svakog dana početi iz početka. Njih je najviše mrzio, za svakog mora naći izraz razumijevanja ili kakav uspjeli štos. Vremenom je uočio kako je lako manipulirati ljudima, kako je lako shvatiti što ljudi žele čuti a što ne. O svakom je počeo voditi opširan dnevnik. Često je pregledavao bilješke iznova se čudeći koliko se ljudi, čak i oni najtalentiraniji ili najpametniji, logično ponašaju.

NA DRUGOM BESPLATNOM KONCERTU tog tjedna, a to je zapravo bio početak velikog

džez festivala, crnci su rastvorili prijenosne roštilje. Meso je veselo cvrčalo. Nikada nije bio takve nakupine ljudskih tijela nabacane naokolo poput hrastovih trupova. Neki su se muvali ispred štandova, neki naprsto kružili velikim, lijepim parkom. Stigao je dovoljno rano da vidi nastup jednog od najpoznatijih mlađih saksofonista, čiju je muziku dobro poznavao. I on se izvalio na travu, odmah do grupe crnaca i Kineskinja. Kao i oni, uživio se u prizor blistavih nebodera u predvečerje. Sparina je popuštala, s vrha tornjeva bljeskale su male crvene lampice. Ako biste dulje gledali kako se pale i gase, sve bi vam se činilo prisnije i melankoličnije.

No to je bio samo privid. Zarazni pipci panike već su se nezaustavljivo širili. Baš je tog dana Dick Cheney na televiziji izjavio da uopće nije pitanje hoće li teroristi ponovno napasti, nego samo kada. Vjerojatno su mnogi u tom parku razmišljali što bi se dogodilo da bomba padne među njih. Koliko bi ljudi poginulo na licu mjesta? Stotinu? Dvije stotine? Kakva je moć najobičnije bombice, koja se može svugdje kupiti? Taj dan kao da je bio izabran za loše vijesti. Po prvi put je objavljeno kako je nezaposlenost porasla na čak 7 posto, a čak 70 posto su muslimani. Nije znao što bi o tome mislio, kao što i inače nije znao što bi mislio o očiglednoj vjerskoj nesnošljivosti. To što potječe iz muslimanske obitelji nije dobivalo na posebnom značenju jer gotovo ništa iz tog svijeta nije uspio preuzeti, premda bi povremeno znao nešto osjetiti, ponekad čak promatraljući sasvim stereotipne znakove Orijenta.

Naravno, ništa o tomu ovdje nitko nije mogao znati, nitko osim Klaudije, a nju je, zapravo, jedva viđao. Prvih dana njegovog boravka u Americi susretao ju je tako rijetko da mu je izmicao njen lik, njena prerano ostarjela, posivjela koža i tijelo u crnim suknjama i puloverima, kao u slavonskih baba, s bradavicama koje bi im iskakale po licu. Iako sasvim američki, stan joj je bio samostanski čist, jedino što se posvuda osjećao miris benzina, i što se posvuda sudarao s riječju *sedevakanistički*. Viđao je sedevakanističke prospekte, sedevakanističke brošure, sedevakanističke knjige, sedevakanističke naljepnice. Nije imao pojma što to znači. I stvarno mu je teško bilo povjerovati da je to doista ona ista osoba. Zapravo i nije povjerovao, ispred njega se nalazio netko sasvim drugi. Riječi koje bi mu upućivala bile su one najšturije, neophodne tek za osnovnu komunikaciju. Stalno je nekamo odlazila, a da se vratila znao bi jedino po tutnjavi televizora. Iz sobe u kojoj je spavao ta tutnjava podsjećala je na zvukove mučenja: urlici i deranje u sukobu s divljačkom muzikom. I prije nego što je shvatio da ga sve to stvarno plaši, shvaćao je da je ideja da odsjedne kod nje bila potpuno pogrešna. Čim mu se ukaže prilika pobjeći će iz ove jazbine.

Klaudija, naravno, nije se osvrtala na ono što se zbivalo oko nje, čak ni na riječ *terorizam*, od

koje se njemu strahovito grčio želudac, kao i Amerikancima koliko je mogao vidjeti. Nakon dugih obmanjujućih godina zamotanih u lijepе sličice, ludi svijet u kojem se ubija i pali i vrši kojekakve opačine, a koji je donedavno bio udaljen dovoljno daleko, sada se zajedno sa svojim bombama, prikrao i uselio no lijepo i bogato američko tlo. Samo u jednom danu nepovratno je nestao onaj brižljivo njegovani osjećaj sigurnosti, od kojeg je preostala samo dirljiva spremnost da se unaprijed odbija shvatiti što se zapravo događa. Ali, kamo god bi se okrenuli, morali su vidjeti kako je bijedno zaštićen njihov svijet. Podzemna željeznica recimo, o Isuse, pa ima li išta jednostavnije nego staviti bombu bilo gdje u podzemnoj željeznicu. U njihovom svijetu su preko noći izniknule gnojne i prljave crne točke. Nikakve informacije nije više bilo moguće prikriti. Policija je pak otvoreno pozivala građane da prijavljuju sve što im se učini neobičnim ili sumnjivim.

U automobilu je tog dana video gomilu kuća s kojih se vijorila američka zastava. Na benzinskoj pumpi čuo je kako neki Meksikanac tvrdi da najmanje bjelačkih kuća ima zastave i da bi se rado okladio da na svim kućama gdje nema zastava stanuju bijelci. Ako ih bijelci stavljuju, govorio je Meksikanac, znači da su ili luđaci ili budale.

Na Dan zahvalnosti odvijao se isti scenarij: veteranske udruge preklinjale su da se ukine obilježavanje tog datuma jer se najveći broj samoubojstava zbivao baš na taj, po njima posve besmisleni praznik. Unatoč prosvjedima i peticijama opet su se s radija i televizije orile snažne i patetične poruke koje je ovog puta dubokim glasom izgovarao George W. Bush. Psihijatri su savjetovali veteranima da tog dana ne uključuju ni radio ni televiziju - najbolje bi im bilo da uopće ne izlaze iz kuće.

Svakako, vožnja automobilom na taj dan nije neka posebna zabava. Nakon stotine sablasnih krugova, Klaudija suhim glasom predloži da, valjda u ime starih navika, popiju kavu. Parkirali su ispred neke slastičarnice, s druge strane ceste nalazio se STARBUCK'S. Odlučio je pretrčati cestu po dvije velike zelene čaše s vodenastom tekućinom. U zadnjem momentu primijeti kako iz velikog starog Mercedesa izlazi poprilično debela žena i samouvjereno korača prema slastičarnici. Svaki njen korak je iz automobila napeto pratio neki brkati tip, strašeći se, valjda, da će se ona saplesti hodajući u dugim crnim haljama. Njih dvoje, brkonja u automobilu i žena u crnom, ipak otkrivenog lica, sa sladoledima u rukama, nisu se uopće razlikovali od Turaka koje je u djetinjstvu viđao po restoranima uz auto cestu Zagreb-Beograd. Jedino što mu se činilo da ovi, ako je to uopće moguće, gledaju ravno ispred sebe ignorirajući sve što se oko njih zbiva.

SVI SU VEĆ ZNALI ZA ROBERTOVE ISPADE. Postojao je čak i određeni scenarij. No sve bi započinjalo bezazleno. On bi, primjerice, zgrabio nečiji predmet i više ga ne bi vraćao. Zabavlja se gledajući kako žrtva iščekuje da će na kraju dobiti svoj mobitel, da je to zapravo šala, iako joj on otuđeni predmet ne namjerava vratiti, tražeći samo onaj efektni trenutak kad će ga baciti na pod ispred indijskog restorana brze hrane da se veličanstveno razbijje ispred tisuća očiju, ili možda u šaht ili jureći kombi koji će potom zavijugati i zabiti se u banderu. Njegovo ponašanje nije bilo nelogično. Dapače, on je i trijezan govorio da ovdje, u ovom gradu, poštovanje možeš steći samo ako se ponašaš kao kriminalac ili ako doista jesи kriminalac, mafijaš, bezobzirna stoka. Govorio je da svijet dijeli na one kojima vjeruje i kojima ne te da je instinkt početak svega, kao i pažljivo promatranje: vidiš tipa kako trzne okom dok priča i to zapamtiš jer je oko povezano s instinktom, ono te vodi do detalja, do sitnice koja mora biti uočena, klasificirana i zapamćena. Nije važno jesи li zatakao pištolj za pojasa ili ne, nego zašto si ga zatakao ili nisi. Iz straha ili ne. Uvijek se pitajte držite li se svojih teorija, uklapa li se, recimo, ceh od 3000 dolara kojeg si napravio zajedno s nekom bezveznom ženskom u tvoj sustav ili ne.

IZ POLICIJSKE STANICE se zaputila u prvi motel. Rečeno joj je da ne smije napuštati grad. Na recepciji se susrela vrtlozima rečenica koje je izgovaralo bradato lice. Izašla je ispred motela, i odmah se vratila. Velika okrugla glava začuđeno se okrenula polako svijajući lijevu obrvu. Mrzila je takve poglede.

- Želite valjda reći da su sve sobe zauzete?

Okruglasti podiže i drugu obrvu i veli iznenadujuće strpljivim glasom:

- Dobro, imam jednu jednokrevetu, mezanin 212 A. Ili možda trebate dvokrevetu?

Okrugla dlakava glava je nepomično zurila.

Motel je imao više katova. Sobe su bile načićkane kao u kaznionici. Ona u koju je ušla bila je neobično prljava, nije bila čišćena danima. Masivni namještaj, kuhinja i blagovaonica držali su se dobro, no nešto nevidljivo ju je tjeralo da pomisli da se nalazi u heroinskom utočištu. Vrućina je već napala grad i u toj sobi stalno je nešto kapalo sa zidova i stropova. Osjećala

se prljavo pa je skinula sve sa sebe. U ogledalu osvane njeni tijelo, bilo je to neprijateljsko tijelo koje joj je na svakom koraku pravilo probleme, vodeći neki svoj samostalni život, ne obazirući se na to što ga zapašta ili ne voli. A nije se moglo ni sakriti – uvijek bi na njenoj guzici ili sisama počivale neke ispitivačke oči. Čitavog života kao pod prismotrom.

Odmaknula je zavjesu. Jedan kauč, koji je očigledno brojao svoje posljedne dane, bio je izvučen na hodnik. Dvoje mršavih, izblajhanih mladih ljudi ležalo je na krevetu držeći se za ruke i zurilo ispred sebe. Klaudija ih je pažljivo promatrala. Crte lica mršave plavušice bile su iznenađujuće pravilne, s uskim okvirima na korijenu nosa. Nije shvaćala na čemu bi im ikada mogla zavidjeti.

NA ŠESTOJ FOTOGRAFIJI vidimo kazino, samo se nekoliko plesačica se kurva, druge su nedostižne poput potpurira vječnih evergrina. *Obećaj da ćemo ih još večeras odvesti tamo, ispričaj im sve, i to da jedino K. ima čvrste sise, i dlaku s konjskog vrata, koju brije ujutro u Ribarskom domu.* Kovitlaci magle izvezeni su na teškim zelenkastim volanima, pijanistu se katkada pridruži razroka violinistica i tada se stvarno svi zabavljaju. S zida visi oblak-sofa trule višnje, dim je izmiješan sa kremastim mirisima, kurve žele slušati o ratu i trepću ljubičastim očima dok u njihovim krilima zamišljaju da su opet na školskoj klupi ili u parku. Sat u prirodi.

10.

DIDINA SMRT ZNAČILA je mnogo stvari. Primjerice da se više nikad neće nespretno ljudjati i kroz prozorsko staklo automobila mahati dok otac nervozno pritišće papučicu a mašina, ranjena, urla, i da se on, Tibor, u tih nekoliko sekundi neće morati uvijek iznova boriti s činjenicom da se nedjeljna zabava topi u zamjenu za niz istih, baš istih, nijemih slika i krajolika: Kuševac, Široko polje, Vuka, Čepin, i na kraju putovanja, nakon što iščezne i onaj mali sportski aerodrom s kojeg se za prvih toplijih dana puštaju zmajevi, Osijek. On je, dakako, kao po kazni, uvijek sjedio na zadnjem sjedištu, što je sa sobom nosilo gomila mučnih problema: nekad je, recimo, sunce tako nemilosrdno tuklo o njegov potiljak da mu se glava napuhavala poput cepelina, a jedini spas bio je zabititi nos duboko u prljavi i smrđljivi sic. Svi su se još živo sjećali dana kada je kupljen njihov novi automobil, Renault 12 TL, 28.lipnja 1976. godine (stari fiat 1300, "tristać", prodan je nekom konobaru Joci zajedno s skupocjenim radio kazetofonom, i tako izbrisani iz ove obiteljske priče) dovedena ravno iz Novog Mesta. On, Tibor, kao da je tog jutra osjetio nadrealni automobilski poziv te se probudio sam, bez ičije pomoći, i još u pidžami istrčao na prohладnu, čak pomalo vlažnu ulicu, te video kako otac brižljivo parkira automobil ispred zgrade. Prve sunčane zrake stidljivo su obasjavale predivnu, sada njihovu oker limuzinu. Bio je to doista fantastičan auto. Nije imao nijedan nedostatak, baš nijedan, ako ne računamo autokazetofon, premda se to nije moglo računati kao mana samog automobila, premda je radio, taj radio, bio problem. Strahovito je krčao! Motor je preblizu, možda je radio-aparat nedovoljno zaštićen, aparat sam po sebi loš, unutra se nešto ozbiljno pokidalo, tvornička greška! I antena: ona je izvor problema, ili ne valja ili je loše spojena. U svakom slučaju, neki drugi vlasnik odavno bi ga popravio ili posve sluđen kupio novi, no Tiborov otac sve je to prihvaćao na drukčiji, manje očekivan način. I baš svaki put kad bi putovali, a to se odvijalo svake nedjelje ujutro (a taj auto u budućnosti neće ni za što drugo služiti nego za nedjeljna putovanja u Đakovo i jednom godišnje za ljetnu odiseju prema moru) on je beskrajno strpljivo, uvijek iznova, započinjao bitku tražeći "stanicu" svojom desnom rukom. Netko bi u tome možda video igru veličanstvene ljudske vještine i živaca jer je otac, onako nespretan, jednom rukom držeći volan, a drugom strpljivo okrećući gumb, svoju obitelj gurao u prometnu pogibelj. Samo nekakvim neprirodnim i neshvatljivim čudom izbjegli sve moguće prometne zamke u koje je upadao najobičnijom logikom prometne zbilje. Čak i ona jedna jedina nezgoda, koja sa ipak dogodila, a koja će ostati zapamćena kao nestvarna, po toj logici nije mogla završiti tragično. Jednom, dakle, negdje u srcu bosanskih brda novim automobilom bili su se otputili na more.

Negdje na polovici puta otac je napokon počeo pokazivati znakove nervoze jer tamo nije uspijeval uhvatiti baš nikakav radio signal. Možda je između vožnje i radio signala postojala neka veza u koju je inače vjerovao? U svakom slučaju okretao je nervozno gumb sve do se nije zabio ravno u brdo. Francusko-slovenska karoserija je više nego dobro podnijela suočavanje s bosanskim kamenom, no nakon kobnog događaja, automobil se otklizao natrag, do sredine ceste, i riskantno ispriječio automobilima iz oba smjera. U nevjerojatnom raspletu, u nekoliko narednih minuta, tom inače prometnom cestom nije naišao baš nitko tko bi se iz sve snage zabio u njihov auto. Otac je usporenim pokretima okrenuo ključ - jednom, dvaput - i mašina se zaista veselo oglasila, a on nastavio voziti pretvarajući se kako se baš ništa neobično nije dogodilo. Od tog, ipak priličnog žestokog udara ostalo je vidljivo udubljenje, valjda kao podsjetnik da taj događaj nisu svi troje odsanjali.

Taj radio uređaj zapravo nikada nije funkcionirao. Čak i na sasvim običnim mjestima moralo bi se posrećiti da uhvati neku stanicu, bilo kakvu, no kada bi se to i dogodilo trajalo bi obično tek nekoliko sekundi: nakon nekoliko taktova kristalne muzike, negdje iz utrobe, kao opaka i nezaobilazna bolest, vraćalo se poznato staro zavijanje, zujanje i urlanje. Tibor se protiv toga pokušavao boriti studirajući te zvukove, no tu nije bilo ničeg, nikakve naznake ritma i melodije, ništa osim sirovog bolesnog svrđlanja koje para mozak. Otac se držao kao da se ništa neobično ne zbiva, činilo se kako ne primjećuje da svi koji bi se slučajno našli u automobilu u neprilici vrte glavom, ili čak otvoreno prislanjaju dlanove na uši, što je dakako bio i više nego dovoljan znak da nešto nije uredno, i da po tom pitanju konačno treba nešto učiniti, no njega, oca, u principu nije bilo briga što drugi ljudi misle ili osjećaju, zapravo, sama obazrivost u njegovom opskurnom sustavu razmišljanja bila je sasvim nepoznat pojam. Opet, malo je ljudi znalo za njegovu opsjednutost radio-aparatima, drugi ljudi nisu imali pojma da on posjeduje desetak različitih "tranzistora", mahom nabavljenih kod poljskih švercera na osječkoj pijaci. Otac nije vjerovao da radio aparat sam po sebi može biti loš, premda sigurno to ne bi tako formulirao, i vremenom je u stanu izrasla respektabilna zbirka najčudnovatijih, nespretno izrađeni, tromih, kabastih radio aparata proizvedenih isključivo na Istoku, u Čehoslovačkoj, Poljskoj i DDR-u. Tibor im se čudio jer su bili simpatični iako lišeni i najmanjih natruha elegancije. Izgledali su kao udomljena siročad, i majka naprsto nije znala što bi s njima: trpala bi ih u velike kutije i iznosila na balkon, ili u podrum, premda je znala da će ih otac vratiti u stan iznova im pronalazeći mjesto. Raspoređivao bi ih poput vojnika na stražarskim mjestima, a oni bi običnom oku ostajali nevidljivi nalazeći se na sigurnom razmaku jedan od drugoga, u kuhinji pored štednjaka, u spavaćoj sobi uz krevet, i čak dva u dnevnoj sobi, ispod niskog drvenog stola, te na ormaru među knjigama. Koliko god njegova zbirka velika bila, otac, za razliku od drugih umirovljenika, nikad nije s njima

krenuo na dravsku Promenadu. Tibor je pomicao na posesivnost. Običnim danom bi, kao i u drugim kućama, bio uključen samo radio u kuhinji, ali Tibor, ukoliko mu se muzika nije dopadala, nije samovoljno smio ugasiti niti promijeniti stanicu. No tek bi u nedjeljnim popodnevnima započinjao pravi festival: u svakoj sobi bili bi uključivani svi radio aparati jer je on morao paralelno slušati prijenose s nogometnih utakmica na Radio Beogradu, Radio Zagrebu i Radio Osijeku (koji se uvijek ograničavao samo na prijenos utakmice na kojoj je igrao NK Osijek). Krećući se između soba želio je da ga u svakoj sobi u koju uđe vođen nekim trenutnim instinktom dočeka uključen radio aparat, strahujući da bi mogao izgubiti tok događaja na terenima, nešto što bi moglo srušiti mozaik koji je strpljivo gradio čitavo poslije podne. Tibor je iz svoje sobe osluškivao tu ludu, nevjerojatnu, naivnu orkestraciju, upotpunjenu glasovima Vladimira Levaka i Saše Zalepugina iz TV-kutije, te čekao trenutak kad će se naposljetku majka probuditi uvijek podjednako zaprepaštena i uspaničena, pa u brzom, sumanutom sprintu isključivati radio aparate jednog po jednog, trčeći zapravo prema žuđenom cilju – tišini.

ZA FENOMEN KRATKIH radio valova Jeff Tweedy zainteresirao se još 1999. na turneji nakon albuma *Summerteeth*, kupivši gotovo slučajno četverostruki box set na kojem su bili arhivirani audio zapisi svjetskih špijunskih službi. Te diskove preslušavao je noću dok je s grupom krstario Amerikom, unatoč očiglednoj nelagodi ostalih članova grupe. Na album *Yankee Hotel Foxtrot* Tweedy preuzeo je subverzivnost kratkih radio valova kao metaforu koja transcendentira jezik međuljudskih odnosa. Kratki radio valovi dopuštaju ljudima da govore izvan psihičkih kanona, ali dakako bez garancija da će kodirane poruke biti uspješno prihvачene. Čitava situacija je pomalo i ironična jer su ljudi gotovo svakodnevno involvirani u zbumujuće i kompleksne komunikacijske odnose, nespojive s savršenom jednostavnošću radijskog diskursa. Napokon, jezik sam po sebi zamršen i nerazumljiv, dodatno zakompliciran kojekakvim interferencijama, distorzijama i distrakcijama, pa je uistinu pravo čudo da ljudi uspijevaju komunicirati. Ideja da je jezik zbrka šifriranih nerazumljivih poruka u biti je puno bliža svakodnevnim govornim situacijama u kojima se ljudi najčešće uopće ne razumiju.

ZAJEDNIČKO ŠKOLSKO LJETOVANJE pokazalo se strašnjim iskustvom nego što je uopće mogao i pretpostaviti. Tibor je, doduše, već postao oprezna osoba, no ponekad bi mu se još zbili ovakvi propusti. Sasvim sigurno bilo je kasno kad je napisljetu shvatio da je zaveden, kad je sebi priznao da ovoga puta nije, kao obično, unaprijed razmišljao o stvarima koje bi se mogle dogoditi, te da je lakovjerno nasjeo, i eto što mu se dogodilo. Doveden u situaciju u kojoj se osjećao izgubljenim, jedino što je mogao bilo je razdražljivo brojati sate do povratka žaleći ujedno što se uopće oputio na more, ne znajući pritom istinske uzroke propasti, naprsto stoga, otkrio je to tek kasnije, jer neke vrste uvida još nije ni mogao posjedovati, primjerice da je ideja ovakvog ljetovanja idiotska sama po sebi, i da i ne može drukčije završavati. Svejedno, čak i u ovakvim prilikama se s nekim se može sprijateljiti, njega je privukao neki dečko iz paralelnog razreda, koji je bio još povučeniji, a kojeg su zbog nekog misterioznog razloga zvali Crveni, Tiboru se činilo sasvim nepriličnim tako ga zvati, pa ga je oslovjavao njegovim pravim imenom. Darko je imao nesvakidašnji talent da lako pronađe sitnice koje bi vas odmah zaokupile, a na koje uopće niste obraćali pažnju, poput sivkastih mirišljavih, borovih iglica, ispuhnutih prezervativa, ili rupe kroz koju se moglo ušuljati u nudistički kamp. Jednog dana - dugo nakon povratka u Osijek - dotrčao uspuhan u njegovu sobu, Tibor ga je prvi put takvog vidio. Inače je bio miran i staložen. Rekao je *žuri, žuri moraš nešto važno vidjeti*. Tibor se već mnogo puta pentrao po uskim stubama do Darkova stana. Kao i obično, otvorio je vrata ukipivši se komično, kao pionir na smotri. Tibora je uvijek iznova fascinirao onaj isti, veličanstveni nered: hrpe ploča i kazeta, časopisa i stripova koji ratuju s posteljinom, zgužvanim čarapama i, činilo se, ostacima pidžame. Nikakva omražena roditeljska noga nije tu zakoračila, barem ne dugo vremena, plakati su se njihali napola odlijepjeni, ormari i ladice visili poluotvoreni, no sve je to skupa imalo nekakvog smisla, dakle nešto što je i njemu, velikom aljkavcu, bilo novo i nepoznato. Ali Darkov prst nervozno je mahao prema dugom kutu sobe, morao se odmah okrenuti. Vidio je malo pojačalo i pravu, pravu pravcatu! električnu gitaru. Primio ju je pažljivo, kao da je porculanska, onako malu, majušnu, tamno-smeđu, a iz nje je plovio dugi frčkavi kabel prema utičnici. Nije znao što bi s njom pa ju je odložio na krevet pretvarajući se da razgledava pojačalo. Na pojačalu se nije imalo što razgledavati, i to je tako trajalo dok vršak njegovog kažiprsta nije podignuo sklopku i nešto je, istog trena, opasno zazujalo. Već sljedećeg časa Darko mu je prebacivao remen gitare preko ramena. Gitara se tvrdo odbila o njegovo trbuš proizvodeći kratke, energične zvukove. Nakon kraćeg oklijevanja prstima je uhvatio akord i raspalio gore-dolje po žicama. Tko to nije probao, ne zna kakvu energiju krije naizgled sasvim običan pokret. Raspalio je još jednom i iz pojačala je potekao onaj magični žestoki zvuk. Pa je još jednom. Akordi su suvislo zazvučali jedan za drugim. Iz pojačala je potekla

čista energija.

- NIŠTA NE VALJA, prekini, briši, sve treba zvučati eksperimentalno, hrabrije, uvest ćemo i kakofoniju zvukova ako bude potrebno. Stalno zaboravljate da se mi ovdje bavimo umjetnošću, da moramo biti kreativni, spremni na sve vrste iskušenja. Ako u neku pjesmu treba uvesti motive dark rocka, pa uvedimo ih! Ako nekome moramo prodati našu glazbu, a morat ćemo, pa razmislimo i o tome!

Na njihovo iskreno zaprepaštenje, Bišop je urlao. Pogledavali su se potajno između sebe. Crveni Virag kao da se smijuckao za bubnjevima, Bilgbauer nije ni došao, Klaudija je prekrižila noge na turski način i pravila se da čita novine. Horvat Bela vježba hватове ne dodirujući žice. Pretpostavlјali su da ih očekuju sasvim drukčije okolnosti, bolje rečeno zabavnije – naučit će svirati pjesme, uvježbati ih i potom, možda, razmisliti o nekom koncertu. Još donedavno činilo se da je biti član rock grupe zabavno, no Bišop opet izmišlja predstavu, i dalje naređuje, uzrujava se, čak i psuje, što je u stvari njegova ideja kreativnog rada. Tip je očigledno psihopat. Ili je možda samo vidio labilnost svog položaja pa sad nariče, petlja, mulja i nešto izvodi? U nekim drugim okolnostima i to bi se moglo činiti zabavnim, mogao bi postati – razmišljaо je Tibor – performer, najavlјivačica ili čak komičar. Možda radijska zvijezda.

No on je i dalje urlao.

- Vibra Junkers nikako neće biti običan rock band – počinjao bi – jer je institucija klasičnog rock banda naprsto prevladana. Mi moramo preuzeti novu metodologiju rada. Predlažem hegelovsku teza-antiteza-sinteza. Melodiju valja srušiti, rascjepkati na bilo koji zamisliv način, sintisajzerima ili puhačima. Ispitati granice i zatim je obnoviti iskonskim ritmovima i melodijama.

Tibor je zapanjen tek kad vidi reakciju ostatka pastve. Bela mu patetično pada u zagrljaj. Klaudija prilazi i smješkajući se nešto mu šapće. Čak ni Crveni nije ravnodušan. Demagogija je uvijek najbolja hrana.

NI SAD NE ZNA što bi ispričao o Klaudiji. Sve što se dogodilo prepričao je stotinu puta, ali nikada isto. Primjerice činjenica da je baš on posljednji saznavao golu faktografiju. Naime, neki zlobnik mu je dobacio pred Valentinom *zaljubljen si u nju a ona se ševi s drugima*, što je bilo posve točno, ali tada on to nije znao i potukao se prvi put od djetinjstva zaradivši krvave batine. Nikome nije mogao reći da je postojalo još nekoliko detalja u cijeloj stvari, nije se moglo ispričati da je ona željela da se on zaljubi u nju i da se on dugo opirao toj ideji koliko god da se ona trudila. Naravno tim teže i mučnije bilo je pitanje zašto, kad je naposljetku izgubio bitku, nije željela spavati s njim. A opet nije se smio žaliti, bila je s njim nježna, vrlo nježna, vjerojatno zadovoljna svojim uspjehom, no on se, dakako, uvijek iznova pitao zašto ne želi u krevet s njim.

Gadi li joj se njegovo tijelo? Jednom je morao doći i do tog pitanja.

Da bi sve bilo još gore, uvijek bi video onaj trenutak kada bi otišla s nekim u noć. Nisu postojale riječi kojima bi se opisalo što je tada osjećao: kao u video spotu ili bljutavom ljubiću, uvijek je video trenutak kad bi na sasvim drugom, mračnom kraju ulice sjela na nečiji motor. Naravno, njemu je to izgledalo kao da je uopće nije briga, da je može pokupiti svatko s imalo smisla za diskreciju. Svi su vidjeli da on pati i svakom je bilo jasno da se sa svim tim nije mogao nositi. Možda je time dokazivala nešto pred svijetom ili pred samom sobom? Ili je možda – bila je to posljednja utješna misao – na taj način pravila razliku između njega i drugih? Da je tako i bilo, to mu nije nimalo olakšavalo položaj u toj mučnoj i ispremiješanoj prići. Od svega toga ništa nije htio vidjeti, najmanje ju je želio špijunirati, ali kao da je jednom zaljubivši se dobio specijalni dar da vidi onaj posebni trenutak kad odlazi ili se sastaje s nekim, ili da je susretne na mjestu na kojem ni on ni ona nisu očekivali da će se susresti.

Sve to nije bilo netipično jer je njezina ljepota slično djelovala na sve muškarce koje je poznavao. Već je bio uvježbao i jedan sasvim poseban tip istraživanja, kad bi zajedno hodali gradom: uhvatio bi neko sasvim nezainteresirano lice i pažljivo ga promatrao izdaleka, prateći njegovu mimiku sve do trena dok ne bi ugledalo njeno lice. I doista, pokraj takvog lica niste mogli proći olako. To je ujedno bila ideja za njegov prvi, i to eksperimentalni film. On bi, dakako, bio osoba koja bi držala kameru u ruci i snimala preobrazbe lica s kojima bi se susretali. Možda bi mogao smisliti neku fragmentarnu strukturu? Ili parodirati tv reklame? Evo kako njihova lica izgledaju prije nego što su je ugledali a kako poslije. U njegovu filmu mjesto bi našla samo ona lica koja prvi put vide, jer su tada dojmovi vidljiviji. To bi bio kao neki test, iako je rezultate znao već napamet. Prvo: najčešće bi iznenađeno

zastali zbumjeno piljeći u nju. Neki bi je dugo fiksirali, nekima su se širile zjenice. Drugo: čitav spektar grimasa koji bi odmah očitao kao najobičniju požudu, a tek kasnije bi shvaćao da bi neki od tih pogleda mogli biti prijeteći ili bolesni. Našlo bi se tu i pokoji humorni, a sasvim rijetko i neki iskreno razveseljeni pogled onoga koji bi ju vidoio. Ove potonje trudio bi se zapamtitи.

UNATOČ USPJESIMA, Phillips je izgleda jedva čekao da se riješi Elvisa. Prvom prilikom ga je otjerao, što će ući u analne poslovnih promašaja. Za Elvisov ugovor dobio je pukih 35.000 dolara. No nije baš sve tako kako se čini - rekla je zdepasta voditeljica, a Latino joj se neugodno približio. Voditeljica ga je ignorirala. Prvo - nastavila je - to je tada bio veći novac nego danas. Drugo i još važnije, Phillips je na to bio prisiljen jer je bio pred bankrotom, a na vratima je sve vrvjelo od talenata. Jerry Lee Lewis bio je Philipsov miljenik. Carl Perkins već je bio napisao *Blue Suede Shoes*, pa Johnny Cash, Charlie Rich, Roy Orbison, momci koje će Sun Studio pretvoriti u carstvo rockabillyja, svi su čekali svoju šansu.

Unatoč tome Elvis je i u Sun studiju zauzimao povlašteno mjesto, no o rađanju veličanstvenog mita ovdje su imali drukčije informacije. Ženska je otvoreno rekla da Elvis nikada nije snimio ploču za svoju mamu, a tu je tezu potkrijepila očitom razlikom između datuma snimanja i rođendana njegove mame. Tako je to u povjesnicama. Zatim je ohrabrena šokiranom publikom rekla da početak Elvisove karijere nije bio lagodan. Sam Phillips nije, recimo, uopće bio impresioniran njegovim prvim snimcima, za razliku od Phillipsove pomoćnice Marion Keisker, kojoj se Elvis odmah svudio. Da nije bilo te gospodice, gospodice Marion Keisker, Elvis možda nikada ne bi postao ono što je postao. Malo ljudi zna da se između prvog i drugog termina u studiju protegnula čitava godina, a kad je naposljetku Elvis i dobio novu priliku, Sam je opet bio razočaran. Tenzija je rasla, a Sam je smisljao kako da otjera tog dosadnog probisvjeta i luzera Elvisa Presleyja, no sasvim slučajno u pauzi je čuo kako svira pjesmu *That's All Right Mama*. Sam nije bio tip čovjeka koji bi bježao od onoga što bi čuo i video. Okej, taj mladić mu je išao na živce, samo se imbecilno smješkao. Bio je šarmantan poput nilskog konja. Muzika definitivno nije za njega, za muziku treba čovjek biti drukčiji. Muziku ne može svirati netko tko liči na sportaša. S tim osmijehom mogao bi biti dobar prodavač automobila. Ili političar. Zašto se toliko trudio oko glazbe, vrag bi ga znao. Sam ga je u sebi već otpisao kao antitalenta, dok ga nije čuo kako pjeva pjesmu *That's All Right Mama*. Zapravo uopće nije video tko pjeva, samo je čuo iz sobe, Roy, Johnny ili možda

čak Charlie, to je sigurno bio Charlie, znao je da to Charlie, Charlie će postati velika zvijezda, znao je. Uputio je još kratak pogled prema sobi. Imao je što vidjeti. Bio je to Elvis.

DOK JE OPISIVALA DOGAĐAJE, gledajući njegovo tužno, crvenkasto lice kako ju netremice gleda, kaznionicom su plovili novi i novi valovi smrada. Naposljetku mu je priznala da u crkvi živi još jedino domar i njegova žena, i da smrde po znoju, prljavštini i kolomazu. On je govorio o cirkusima.

- Kad izađem - rekao joj je - želio bih ponovno vidjeti slonove i majmune. I klaunove, gutače noževa i žonglere. Jednom sam video žene kako se sunčaju u plastičnim stolicama, one su bile, znaš, prave ljepotice, u širokim bijelim potkošuljama, princeze koje su na galijama doplovile u naš park nekom briljantnom pogreškom. Rekao joj je da se nekada strastveno bavio fotografiranjem, amaterskim doduše, a ta riječ, "amaterskim", uvijek mu je puno značila. Mogao je raditi što je htio i pružao joj nejasne fotografije nekih dvorišta, polumračnih hodnika, haustora, visokih zidova, okućnica, opet zidova u dvorištima, posteljine kako se suši na štriku polumrvih pasa i mačaka između razbacanih dasaka u travi. Zatim mnogo fotografija njega samoga, njegovih leđa, sve do trbuha.

NA FOTOGRAFIJI se vidjelo rascvalo žbunje, i kap je putovala oko njenih slabunjavih mišica. Dim nad vodom. Ona trči kroz uske ulice prema garaži punoj lišaja i pali telefonsku govornicu, dok u dvorištu iz plastičnih koliba pucketa histerični, vrući lim. Čekao je još samo da se krv ohladi i nokti joj prestanu rasti. More je gorka voda. Na autobusnoj stanici, ispod platana, njiše se vapnena prašina u ritmu ljetnog popodneva, u izmjeni lakih brzih oblaka.

11.

NOVOGODIŠNJE PRAZNIKE smijenilo je ono turobno zatišje otegnuto poput žvakače gume, kad baš nitko ne zna kud bi sa sobom i svi po čitave dane samo leže čekajući, vjerojatno, da maratonska skijaška turneja Četiri skakaonice jednom, sama od sebe, iščezne. Ako baš nije proždirao zadnje ostatke torte, Tibor je promatrao ono jedino bolesno drvo ispod svoga prozora razmišljajući o svemu, pogotovo o onome što se to događa s njim i Klaudijom. Tad se napokon izvukao iz kreveta razmišljajući o albumu Milesa Davisa, koji se mogao kupiti samo u robnoj kući na Sjenjaku, no čim bi izašao, bilo mu je jasno da je snijeg pravi razlog njegove iznenadne pokretljivosti. Trebalo je najmanje pola sata da bi došao do Sjenjaka i provjerio može li se ta ploča Milesa Davisa stvarno tamo kupiti.

Ispred robne kuće susreće Bilgbauera, mrzovoljnog, s rukama u džepovima, i što je najčudnije – šutljivog. Skakutao je na smrznutom snijegu koji se neuspješno borio s blještavim suncem. Naposljetu je rekao da se njegova sestra, posve iznenadno, vratila iz Amsterdama i da je ponijela svoje ploče sa sobom. On bi povremeno spominjao tu svoju sestru, uglavnom kad su razgovarali o muzici koja ih je privlačila – Sonic Youth, Swans, Husker Du, Minutmen, Big Black, ENB, Black Flag, Nick Cave – ta imena su već dulje bili ponavljali kao mantru, no gotovo nisu ništa od toga imali prilike preslušati. Za nekoliko minuta bili su u njenom stanu i prebirali po tom blagu. Sve ploče su bile tu, na jednom mjestu. Jedva da je mogao povjerovati u sve to. Stvarno su imali sve te ploče, čak i neke koje nije očekivao, poput Laurie Anderson, čak i Lydie Lunch.

Iako je podne već prošlo, Bilgbauerova sestra i njezin suprug su spavali, pa je praktički bilo neizvedivo bilo što staviti na gramofon. Tibor je otrčao do robne kuće i kupio dvije audio kazete umjesto planiranog Milesa Davisa. Vratio se mokar od uzbuđenja. Oni su konačno bili na nogama: njen muž vatrene narančaste kose, odjeven u crno, mirnih sporih pokreta. Ona, visoka i mršava, neobično iskošenih očiju, ispijenija i mršava poput Kim Gordon basistice Sonic Youth. Šutljivi, pučkali su tanušne smećkaste cigarete za stolom. Sve na njima i oko njih govorilo je da vode neki sasvim drugčiji život, alternativno, uzbudljiv i tajnovit. U Amsterdamu su se bavili izradom nakita i taj posao im je – ako Bilgabeur nije lagao – išao jako dobro. Još je malo razgledavao, izabrao par ploča koje su ga najviše zanimale i uspio snimiti tek prvi album Nicka Cavea jer su čak i njih čekali rodbinske posjete. No taj kratak posjet ostavio je na Tibora dalekosežne posljedice. Poželio je želio da njegova kolekcija ploča baš tako izgleda, tako i nikako drugčije, baš kao kolekcija Bilgbauerove sestre i njezina

muža. To je bio cilj kome se trebalo predati: bio je spremjan rasprodati sve svoje ploče i početi ispočetka. Nekoliko dana kasnije sestra i njezin muž vratili su se u Amsterdam podjednako misteriozno kao su se i pojavili, oteglivši svoje ploče sa sobom. Čudno je bilo da su ih uopće ponijeli sa sobom, i Tiboru se još dugo činilo da su tada došli iz Amsterdama samo da bi mu pokazali albume koji će postati tako važni u njegovu životu.

PRVA Pjesma na albumu *Yankee Hotel Foxtrot* se zove *I Am Trying to Break Your Heart* i traje gotovo sedam minuta. Započinje šumovima, iz kojih izviru sintisajzeri, udarac bubnja i alarm, a naposljetu i kratka tema odsvirana na klaviru i gitari. Na kraju uvoda dolaze zvona i nekoliko tonova bas gitare. Sasvim je jasno da tu nije riječ o tipičnom pop albumu. Tako prepoznatljivo za ovaj album, prvo je pojavljivanje posve iscrpljenog Tweedyjeva glasa, izgubljenog i opkoljenog u melodičnim tonovima. Njegova pak lirika je nadrealistična i potpuno neispegvana, što je samo dodatak utišanoj kaotičnoj atmosferi ploči:

*I am an American aquarium drinker
I assassin down the avenue
I'm hiding out in the big city blinking
What was I thinking when I let go of you?*

Riječi su samo dodatni zvukovi u konačnoj zvučnoj slici albuma *Yankee Hotel Foxtrot*. Pjesma pokušava dočarati konfuzni naratorov izraz nesigurnost u trenutku dok dijeli sa svojom ljubavnicom priznanja o samo-uništavanju: *I am trying to break your heart/But still I'd be lying if I said it wasn't easy.*

Lirska i muzička tenzija savršeno su uklopljene. Kasnije, gotovo na kraju pjesme, dolaze stihovi: *Loves you/I'm the man who loves you*. To je izjava koja dokraja zaoštrava konfuziju odnosa ujedno i naslov pjesme koja se pojavljuje poslije, pri samom kraju ploče:

*If I could you know I would
Just hold your hand
And you'd understand
I'm the man who loves you*

Lirska tenzija podržana je distinkтивnom produkcijom, premda je ploča snimana kao pop

album. Wilco ispituju uznemirujuće zvukove izbacujući ih na površinu, tako da zvučna slika izgleda sve manje i manje stabilno. Efekt je da se u živom emitiranju, nerazgovjetno i nerazumijevajućem, još više produbi rascjep između slušatelja i primatelja. Čak štoviše, zvuk i tekstovi kao da na neki način "vise" zajedno. Producija je smještena dijalektički između bučne, distorzične instrumentalne glazbe i harmoničnog subteksta, gdje se Tweedyev glas gubi u finalnom miksu albuma. Naziv albuma je gotovo sakriven u pjesmi *Poor Places* u kojoj se narator želi odalečiti o od obitelji i ljubavnika. U sljedećim stihovima objašnjava: *my heart is wrapped in ice*, prije nego što ponovno izrazi svoje želju da susretne svoju ljubavnicu:

And it's hot in the poor places tonight/ I'm not going outside. U međuvremenu, ženski kompjuterizirani glas počinje s ponavljanjem *Yankee Hotel Foxtrot*. Dok Tweedy pjeva, buka raste. Na kraju pjesme nasnimljeni ženski glas nestaje dok distrozija prekriva njenu poruku kojoj narator želi vjerovati i mora vjerovati. Jer, ako ne vjeruje, buka će ga jednom zauvijek preplaviti.

POLICIJA JE OPKOLILA Foxov ranč. Desetak automobila dojurilo je mučno zavijajući. Zatim podjednako brzo automobili s žarkim natpisima tv postaja ABC News, FOX News, CNN. Od hapšenja u Americi baš uvijek rade spektakl. No nije bilo nikakvog otpora, Robert Fox se mirno predao. Nije ništa govorio sve dok snimatelji nisu uključili kamere. A zatim je rekao

- Obratite se jer se bliži Sudnji dan! Krist će vam sve oprostiti!

Te su njegove rečenice snimljene i gledatelji su ih čuli nekoliko puta toga dana diljem Amerike, kao i komentare televizijskih izvjestitelja koji su ponavljali da je Robert Fox sedevakanist, pripadnik malo poznate crkve nereformiranih katolika koja ne priznaje Drugi vatikanski koncil, niti ijednog papu nakon završetka koncila. Sedevakanisti se fanatično bore protiv pobačaja i spolnih odnosa prije braka, a nerijetko su pripadnici revizionističkih pokreta koji uglavnom osporavaju postojanje nacističkih logora. Kamere su uključene, i u jednom trenutku kuća, kao zapaljena kutija šibica, počinje gorjeti.

SVAKE NEDJELJE u Đakovu sjeli bi za stol i ručak je mogao početi. Pileća juha s dugim

domaćim rezancima u koju bi diskretno bili dodani mrkva i peršin. Zatim bi bilo izneseno kuhano meso; na tom stupnju postojale su varijacije – zavisno kakva je bila juha, na stolu su se pojavljivali jetra, želudac i srce, odnosno u drugoj, zapravo boljoj varijanti, kuhanu govedinu. Uz kuhano meso i mrkvu, nuđeni su diskretno zaslađen sos od paradajza, krumpir-pire, celer, koleraba i čitav splet misterioznog povrća koje je baka nabavljala tko zna gdje i kako. Dida je glasom iskusnog gurmana djeci savjetovao da kuhanu govedinu nikako ne prelijevaju sosom niti miješaju s krumpirom – to bi tek bila pogreška – jer je najslasnija tek lako posoljena, bez ikakvih dodataka. Također im je savjetovao da ne uzimaju previše mesa, koliko god im ukusno bilo, jer ih tek čekaju prave poslastice, filani pečeni pilići, pečeni krumpir, ili, u drugoj varijanti, pečena svinjetina. Tibor se uvijek nadao pečenoj svinjetini, jer za njega nije bilo slasnijeg zalogaja od vruće krhke kožice. Posebna priča bila je salata, a baka je bila prava kraljica u pripremanju salate, premda vrlo konzervativna, pa su salate bile svedene na klasične figure, svaki put podjednako savršeno izvedene. No u desertima nije bilo pravila, bili su prepusteni slobodnoj igri mašte – pa su se pojavljivale uvijek nove verzije torti, preljeva, sladoleda i suhih kolača. Neke vrste kolača su naravno morale biti iste, poput gužvare, uvijek tri vrste gužvara – mak, orah i Tiborova najmilija vrsta, sir pomiješan s grožđicama. Nakon završetka ručka otac bi se dosadićao i dosadićao, pa bi nakon nekog vremena pokušavao zametnuti neku kavgu, prvo između Tibora i dide ili Tibora i mame. Jedina osoba koje se bojalo bila je baka, njoj se nikada nije usudio ništa dobaciti. Tibor je već primijetio da je njegov čudnovat respekt prema starijim ženama pravilo a ne iznimka.

Ustvari, nije se mogao prisjetiti da je ikada ikoj joj starici, za razliku od staraca, išta podsmješljivo dobacio. Tibor je bio siguran da je tome uzrok najobičniji strah, vjerojatno nešto što se zbilo davno, onda dok je još, davno, živio u dalekoj i misterioznoj Hercegovini. Baka je to osjećala i ponekad, kad bi bio posebno nesnosan, znala je na njega podviknuti kršeći pritom sve svoje kodekse. On bi se samo skutrio poput mišića. Ako ništa drugo ne bi uspjelo, koncentrirao bi se na Tibora dobacujući mu lukavo i precizno one riječi koje bi ga trenutačno iživcirale. Na stanovit način Tibor bi mu se divio kako uspijeva izabrati prave riječi, s nekakvim nenadmašnim osjećajem i intonacijom. Tibor nije imao puno izbora.

Mogao se praviti da ih ne čuje, iako ih je čuo, što je bio slab sustav obrane jer bi otac uvijek našao način da se uvjeri da je Tibor čuo riječi koje mu je uputio. Moguća korist bila je odugovlačenje, no često bi se pokazalo da to baš nije tako. Otac je Tibora želio osramotiti, i kada bi mu to napokon uspjelo, dugo bi se sitničavo hihotao ili smijuljio, uživajući ga promatrati kako očajava i kako ga njegov smijeh čini još očajnijim. Pritom bi udarao svojom velikom kvrgavom rukom o koljeno, toliko ga je to zabavljalo. Iz nekog idiotskog razloga najviše se zabavljao kad bi njegovu sinu bilo silno neugodno. Ako bi on, otac, pak rastvorio

novine na krilu, dobro je znao da su otvorene na stranici sa slikom gole žene. Ponižavajuće je bilo to što se nije ni trudio pronaći neku novu metodu, nego je koristio uvijek istu, ali efikasnu. Dakle, otvorio bi novine dozivajući ga. Tibor bi se isprva pravio da ga ne čuje. Tad bi mu glas postajao stroži, očinski, objedinjujući nešto ozbiljnije – prijetnju. Tibor je shvaćao zašto ga zove. Želio se naslađivati kako on s mukom mora gledati u sliku gole žene, i zato je ponavljaо tu scenu, i baš zato će mu Tibor jednog dana reći sve što misli o njemu.

U to vrijeme Tibor je često poboljevalo, no ne tako ozbiljno da bi ga strpali u bolnicu. Ipak, svako malo je odlazio do Doma zdravlja, a sve se pogoršalo nakon otkrića slučaja s njemačkim logorom. Roditelji su ga na sve načine pokušali spriječiti da razmišlja, uklonili su svaku sitnicu koja bi ga mogla podsjetiti na pokojnika i logore, a to je baš bila pogreška jer ga je baš odsutnost pokojnikovih stvari uznemirivala. No logor je bio logičan kraj i jedne druge priče. Ranije se često zamišljao kao skojevac, kojeg agenti neuspješno pokušavaju uhapsiti. Bježao im je lukavo preskačući preko krovova zgrada koje oni nisu poznavali. Bila je to igra koju je mogao igrati sam sa sobom. Izašao bi na terasu i promatrao kako su zgrade spojene. U slučaju da ga netko proganja pronašao bi najmanje desetak solucija kojima bi zavarao neprijatelja i našao se u nekoj sasvim dalekoj ulici. Sada je sve češće ta epizoda završavala na drukčiji, neželjeniji način: agenti bi ga uhapsili, strpali u kombi i nakon nekoliko sati već bi se nalazio u logoru u kojem bi ga preuzimao nitko drugi nego njegov dida. Uzaludno ga je bilo podsjećati na njihovu sasvim jednostavnu rodbinsku vezu, jer se dida pravio kao da ga nikada nije video. U međuvremenu je njegova bolest uznapredovala, pa su mu odlasci na terasu bili najstrože zabranjeni. No još uvijek je morao ići do Doma zdravlja. Tada je otkrio zadovoljstvo čitanja na ulici: hodao je s knjigom u ruci. To je bila njegova nova igra: zapravo, knjigu nije mogao čitati jer je postojalo mnoštvo stvari na ulici koje su mu odvlačile pažnju, ali bila je to drukčija percepcija i sve je izgledao novo i dramatično iskidano, kao da hodate cestom među automobilima. Prema knjigama u školskoj knjižnici bio je demokratski raspoložen, i baš svakoj bi davao šansu, ali većina ga je razočaravala. Njegov je bratić Farkaš s naročitim zadovoljstvom čitao romane o odrastanju – da je kojim slučajem pisac, često je ponavljaо, i on bi zasigurno nešto tako napisao. Čak je zasebno posložio na policu takve romane, njemu omiljene, da mu uvijek budu u blizini, no žalio se da sam nikako ne uspijeva dozvati prošlost u svojoj punini, na prustovski način, iako je to strastveno htio. Pitao se zašto se to baš njemu događa. Događa li se slično svakome kad napuni njegove godine (u to vrijeme imao je negdje oko četrdeset)? Treba li još malo ostarjeti pa da uspomene počnu same od sebe navirati? Stalno je ponavljaо da zaboravlja mesta i događaje, da ga tišti to što gubi jasnu vezu s djetinjstvom: događaji blijede, a sve češće sam razmišlja o onom nesretnom Proustov kolačiću. Što li će biti njegov čarobni

slatkiš? Pez bombon? Jaffa keksi?

Jednom je na hodočašću prema Domu zdravlja čitao školsko izdanje Ilijade, u izdanju *Dobre knjige*, koje je uzeo isključivo zbog Farkaševe opaske da "unutra ima dobre makljaže". Na ulici, dakako, nije uspio shvatiti što se događa. Negdje na pola puta netko mu je prišao i rekao *tako mali a čita Homera ma bravo tako se počinje*. Brzo se pokazalo da je tip uporan, i da ga se baš nikako ne može riješiti. Predlagao mu je svašta, među ostalim da posjeti njegovu privatnu knjižnicu prepunu veličanstvenih knjiga, takvih kakve nikada neće vidjeti. Tibora je već oblio znoj kad je ovaj vadio čokoladice. Trčao je shvaćajući da ga je zaustavio tajni agent. Posljednje što je želio da ga strpa u kombi i da u logoru padne u didine ruke. Starac je za njim vikao *ma stani i stani*, možda je i on potrčao, no Tibor je sprintao najjače što je mogao sve do Doma zdravlja. Zaustavio se tek na prvom katu. Od tada mu je Dom iznenada postao utočište. Počeo ga je gledati posve drugim očima.

Analizirajući kasnije čitav događaj, shvaćao je da se već ispred samog Doma zdravlja osjećao sigurnim, da se šepurio slobodno među šarenih parkiranih automobilima domahujući kipiću koji se izležavao na travnatom otočiću. Zamišljao je kako bi izgledalo kad bi svi ti automobili išli samo u krug, ili da se, recimo, neki slabiji vozač zabuni i počne jurcati ukrug, i potpunosti se izgubi, i više ne može stati. Iz automobila istrčavaju ljudi i djeca i gledaju što se događa - nezgodno je ako pada kiša i ako u rukama držiš malo dijete - dolaze i oni posivjeli od rendgenskih zraka, trudnice, ljudi s boćicama, s pretrage krvi, neki šepaju jer su se poskliznuli na skliskim crvenim pločicama, već se iznose i one naročite bijele klupe, prošarane kojekakvim urezanim imenima i prostotama od kojih ti se obrazi rumene, tu je čak i ona odurna pljuvačnica, a ti si svoj debeli trbuh prislonio na hladnu metalnu ogradu i sve to radosno promatraš.

JOŠ UVIJEK, izgleda, u zgradu CNN-a može ući baš svatko. To ga začudi, no svejedno se popne stepenicama i uđe. Načini dva, tri koraka i stupi na velebni unutrašnji trg iznad kojeg su se pedantno, po katovima, protegnuli novinarski uredi (i da se kojim slučajem ovdje našao prije koju godinu možda bi još osjetio zavist; sad, zanimljivo, više ne). Na trgu, ispunjenom stolicama i stolovima, okruženi nizom najrazličitijih restorana brze hrane, sjedilo je mnoštvo ljudi. Vrvilo je, dapače, unutra kao da se ništa nije dogodilo. Davno, još u osamdesetima, bio je pročitao neki Baudrillardov esej u kojem je filozof, razmišljajući o američkoj kulturi, pisao

o histerezi moći. Ako se dobro sjećao, filozof je tvrdio da će se Amerikanci osjećati jednako moćno čak i kada budu uklonjeni uzroci njihove moći. Ta mu se teza onda učinila olako izrečenom, a kasnije je shvatio da to nije neobično za tog autora, no sada se vidjelo da je bio dobar prorok. Na svakom koraku bilo je vidljivo da taj osjećaj njihove moći raste, s porastom nesigurnosti te izmicanja samih temelja nadmoćnog osjećaja moći. Čak i ako je bilo glumljeno, činilo se zanimljivim, pogotovo u redovima za brzu hranu, pa se i sam u jednom momentu poželio umiješati u te redove. U posljednjem trenu se predomisli i odluči da taj užitak ostavi za kasnije, no svejedno načini brzi krug tek da vidi što se sve nudi. U prolazu ugleda visokog tamnoputog tipa s turbanom kako tutnja, valjda, prema arapskom odjelu. Među malim restoranima shvati da mu se strašno dopalo to što ga nitko ništa nije pitao, nikakav stražar ili zaštitar nije se ispriječio i pitao što radi ili što namjerava raditi. Čak ni 11. rujna nije promijenio okolnosti. Ili možda baš zato nisu mijenjali navike, upravo zbog histereze. Uglavnom, nitko nije zatražio njegovu osobnu iskaznicu, vjerojatno su imali neke komplikirane uređaje kojima su nadgledali baš svakog posjetitelja, no to nije kvarilo užitak upravo zbog banalne činjenice da ga nitko ništa nije pitao. U komunizmu i postkomunizmu najiritantnije je bilo to da bi se na ovakvim mjestima baš uvijek našao netko tko bi se raspitivao o njegovim namjerama. Što ti tu radiš? Pa prijatelju, što tebe to briga! To je bilo ono što im je htio reći. Uskoro primjećuje da su na određenim točkama u zgradu diskretno raspoređeni policajci. Pokušao je zamisliti da je vojna hunta izvela udar i da su se baš sada diskretno rasporedili uokolo. Doduše, policajci su bili raspoređeni tako da su iščezavali pred pogledom. Pogleda ih je pažljivije – stajali su ukipljeni, slično onim Titovim čuvarima, jedino što su ovi imali sasvim neupadljive uniforme. Brzo se počeo dosađivati. Obišao je knjižaru, iznenađujuće dobro opskrbljenu, čak ne i preskupu. Kupio je ulaznicu i s manjom turističkom grupom se upustio u ophodnju; tu se tek nije imalo što vidjeti – novinarske redakcije su svugdje iste. Jedino što bi ovdje posjetitelje povremeno dočekivao policajac s nekom strašnom puškom. Na jednoj od postaja opet su pokazali neki edukativni film u kojem su ponavljane općepoznate činjenice. Taj američki običaj da baš svuda prikazuju takve filmove, s najosnovnijim podacima, počelo ga je živcirati. U Americi većina očito ne zna ništa ili su idioti. U CNN trgovini suveniri su bili preskupi. To ga pak naljuti i pokuša što brže izići, ali na izlazu primijeti mapu *Vremenska kronologija 20 stoljeća*, vizualno impresivnu. Preleti i shvati da za Amerikance nije postojala 1991. u Hrvatskoj ni 1992. u BIH.

NJENA SOBA bila je starinski uređena, s mnoštvom volana i volančića, kojekakvih ukrasa na stolicama i stolovima, tako tipično za izmišljeni ukus, štreberski ali ne prekičasto. Čisto i uredno, kao u muzeju. Na trenutak je razmišljala da li da uključi mali portabl televizor. Nekada je smatrala da rock zvijezde nisu iz puke obijesti demolirale hotelske sobe, da je to bio najrafiniraniji akt pobune protiv smrti, građanstva, depresije, klaustofobije. uredne i otrcane raskoši od prije deset ili pedeset godina, kada je ta raskoš bila jeftino plaćena, a u međuvremenu postala simbolom ukusa. Više nije shvaćala zašto sve to ne bi srušili i zauvijek uništili? Ležala je i dalje u zamračenoj sobi, u velikom krevetu. Bio je to najveći krevet na kojem je ikada ležala, možda nečiji bračni, u svakom slučaju mekani krevet i jastuk mekan, vrlo mekan. Svi kao da su još ovdje, pomisli, baš ovdje, kao da ne postoji ništa izvan zidova, ovih visokih zidova, i lica, sivih i iskrivljenih, u ovom motelu. Jednom je jahala ponija, jednom ležala s lutkom-kurvom. Tijelo kao da joj je bilo utonulo u taj mekani krevet, udovi su se stapali u debelim perinama, sobom je plovio plavičasti dim, sličan duhanskem dimu, ali bez onog starog mirisa. Osluškivala je zvukove s željezničke stanice – tiha noćna zviždaljaka pozivala ju je na strmi mol, molekule se vraćale u drvene lance. Ustani iz kreveta! Ne lijepi se samo žućasta smola između prstiju. Netko sliči na vjetar. Veliki komadi stiropora plove na istok.

JEDNOM JU JE upitao *a doktoretker, sjećaš li se doktoretkera?* – oh pa, sjećam se, govorio je još dugo vremena nakon što je iščezla, sjećao se konzerve sardina, njenog bickla s četiri točka i naravno doktoretkera u Emoni. Svemu tome su se nježno smijali, prepričavajući jedno drugom kako su odrastali u Opservatoriju Emona, koji će jednom opet posjetiti, možda ponovno između dva bombardiranja u nekom novom ratu, samo ona i on. Između polica lovile su ih životinje na papiru, sanduci mineralne vode i On, doktoretker. Mlin do mlina do njihove kuhinje. I šum plastičnog lista, mesnica kao singl ploča sve do obala od aluminijiske folije.

12.

WORLD OF COCA COLA jedno je od onih mjesta u Americi koje je svakako želio posjetiti, a da nije točno znao pravi razlog. Nije bilo teško pronaći tu zgradu, veliki poznati logotip blještao je u samom centru Atlante tako žestoko da bi ga primijetio valjda i slabovidan turist. Gotovo na istom mjestu, barem je tako pročitao u Coca Colinom katalogu nekoliko minuta kasnije, prije više od sto godina apotekar John S. Pemberton pomiješao je vodu s prženim šećerom. Pukom slučajnošću u novinama je na putu prema *World of Coca Cola* pronašao tekst u kojem je stajalo da je Coca Cola samo prošle godine zakinula američke radnike na plaćama u iznosu od više od 4 milijuna dolara. Tekst je bio sasvim kratak, smješten na prilično neupadljivom mjestu u sredini novina. On je već bio pročitao nekoliko knjiga u kojima je raspravljano o korporacijskoj nemilosrdnosti prema radnicima Trećeg svijeta, no za njega je bila novost da korporacije potkradaju i američke radnike.

Očekivano, u *World of Coca Cola* sve je vrvjelo zastavicama, reklamama, kojekakvim plakatima, odjevnim predmetima, panoima, golemim stiliziranim konzervama - sve u slavu moćne korporacije. Dovoljno je malo nepažnje i već biste se zabili u kričavo crveni stup sastavljen od plastičnih neonskih svjetala unutar kojih blješti neizbjježni logotip. Učinilo mu se da su kustosi lukavo postavili izložbu tako da ste na svakom koraku imali nesiguran dojam ironije: u jednom prolazu vidio je iskrivljeno lice neodredljivog spola koje je s naporom nadušak gutalo ogromne količine ovog pića. Kao da piće ricinusovo ulje a ne Coca Colu, pomislio je. U drugoj prostoriji autori su se poigrali s tezom da je Coca Cola američki "državni" proizvod. Koliko god to izgledalo smiješno, Coca Cola se stvarno, sudeći barem po priloženim fotografijama, pojavljivala u pozadini svih važnijih povijesnih događaja 20. stoljeća. Bilo je lako na sve to prasnuti u smijeh, čitava stvar je izgledala pomalo montipajtonovski. Očekivano, raskošno je popraćen jedan od najsmješnijih događaja iz 1985., kad su izbile demonstracije nakon odluke uprave Coca Cole da promijeni originalni recept. To nije bio izmišljen događaj, stotine tisuća ljudi izašlo je na ulice zahtijevajući da se ne mijenja originalni recept! Začudi se promatrajući dvije fotografije. Ako nije bila fotomontaža, u što nije bilo lako povjerovati, vidjelo se kako Pemberton šalje velike sanduke s Coca Colom hrabrim američkim vojnicima kojih ih zaista piju nakon iskrcavanja u Normandiji. Pomisli kako bi tek svijet izgledao da postoji fotografija na kojoj američki vojnici pružaju Coca Colu upravo oslobođenim logorašima u Auschwitzu ili Dachauu.

Pred sam kraj izložbe, u minijaturnoj filmskoj dvorani, prikazivali su stare reklamne spotove

iz osamdesetih. Iz kadra u kadar svi trče nasmiješeni, grle se i ljube žuti i crveni, bijeli i crni, sretni i zadovoljni, barem dok piju Coca Colu. Čitav svijet je radostan i veseo. No u jednom sasvim neobičnom spotu neki tipizirani muslimani (Iračani? Afganistanci?) nisu ni pipnuli kašete s Coca Colama koje im je dovezao neki veseli Talijan (otkud on u Aziji, nije objašnjeno). Jednostavno ih nisu željeli ni pogledati, samo su odjahali na devama vazda gledajući negdje u nebo ili u sunce. Nije mogao a da ne pomisli da su zbog te drskosti iz reklamnog spota jednom morali biti kažnjeni.

I ONDA JE POŽELIO putovati, postajao je sve veći ljubitelj putovanja, općinjavala ga je filozofija putovanja, rezervacija, hotela i vlakova, i, pogotovo, aviona i aerodroma. Možda baš zato što nikada nikamo nije putovao, nikad se nije raspršila ta čarolija bedekera, kofera. Kad bi imao priliku, za rijetkih odlazaka na osječki aerodrom, dugo bi gledao avione kako slijeću i uzlijeću. I gledajući taj prizor, nešto debilno u njemu je mahalo i pljeskao ručicama nakon svake uspješne operacije slijetanja ili uzljetanja. U aerodromskoj umivenosti i strogoj uniformiranosti pronalazio je neku magiju. Želio je otići u Ameriku iako je znao da je Amerika u potpunosti prikazana. Sve je već viđeno na filmovima i televiziji.

U NOVOJ ŠKOLI sve je bilo još gore, lica sirovija i neprijateljskija. Njegovog najboljeg prijatelja Crvenog roditelji su upisali u sasvim drugu školu, a novi saveznik se, opet, pojavio iznenada. Vidio ga je za vrijeme odmora. Hvalio je neku nepoznatu rock grupu za koju nitko nije čuo. Bio je to strastveni solilokvij jednog dečka s nimalo običnim prezimenom Bišop. Svi su bili zabezknuti njegovim novopečenim entuzijazmom, premda nitko nije bio zainteresiran za to njegovo otkriće. Nitko, izgleda, osim Tibora. Ni njega, Bišopa, to nije pokolebalo pa je te jeseni neprestano dolazio s novim i novim imenima. Sipao ih je neviđenom lakoćom ispred visoke žičane ograde, podignute da bi štitila školske prozore od fijuka kožne lopte. Tibor ga je ispitivao gdje je čuo za sva ta imena, ali on se samo zagonetno smješkao. Možda je prisluškivao razgovore starijih dječaka iz svoga dvorišta!? Nakon kojekakvog izmotavanja, jednog sunčanog zimskog popodneva konačno se predao. Ispostavilo se da je posjedovao sve ploče o kojima je pričao jer mu je njegov otac, osječki

zastupnik IBM-a, donosio gomile ploče iz inozemstva, presretan da njegov introvertirani sin pokazuje interes za bilo što, pa makar to bila i rock muzika. Nije želio da taj zanos presahne, no svejedno bi mu tu i tamo očinski podmetnuo glazbu iz svoje prošlosti.

Uz njegov novi, super moderni gramofon posebno su bile izdvojene samo dvije ploče jedne njujorške rock skupine. Jedan naslov zvučao je stvarno otkačeno. Bišop nije puno okljevao i odmah je stavio ploču na gramofon. U prvi mah zazvučalo je nekako šuplje i melodično u isto vrijeme, i pomalo ekscentrično: čisto i zvečeće. Čitava skladba okretala se oko opskurnog plesnog ritma i neurotičnog vokala pjevača koji je povremeno podvriskivao. Neobično, no ipak zabavno. Tibor je uporno promatrao lica s omotnice ploče, i sva su izgledala prijateljska: kuštravi gitarist srdačnog lica, dobroćudni, pomalo debeljuškasti bubenjar i sitna zgodna plavuša koja je svirala bas gitaru. No, njega je ponajviše privlačilo neobično, isposničko lice pjevača.

- Ovih dvoje, basistica i bubenjar su u braku, pravom braku! - došapnuo mu je zavjerenički. Nije valjda postojala činjenica koja bi Tibora više iznenadila. Još jednom ih je promotrio: već na prvi pogled bili su posebniji i običniji od ostalih pankera, istovremeno i ekscentričniji.

- No to nije sve!

- Što, snimaju novi album!?

- Ma ne - odgovorio je bacivši se na krevet. Ruka je odnekud izvadila još jednu omotnicu. Njegovo žuto sušičavo lice razvuklo se u veliki osmijeh, koji Tibor dotad na njemu nije primjećivao.

- Samostalni projekt bračnog para - doviknuo je - još šašavije i zabavnije. Na određeni način party band, s vidljivom crtom infantilnosti. Dok je Tibor otirao kapljice znoja s čela, Bišop se uputio na zahod neoprezno ostavivši ormar otvorenim. Prišao je odmah, rastvorivši krila. Vidio gomile sakrivenih ploča, gotovo iste koje je i on sam sakrivao doma.

Iako se na kraju posjete dugo oprاشtao od Bišopa i njegovih roditelja, jedva je čekao da što prije odjuri do Jugotona. I doista: u polici je stajao njihov dvostruki koncertni album. Nije bio još rasprodan, dapače bilo je sasvim dovoljno primjeraka, no svejedno je pohitao najbrže moguće prema kući, što, s obzirom na njegovu kilažu, nije bilo pretjerano brzo. Na prepad je roditeljima oteo potrebnu količinu novca a zatim se požurio prema prodavaonici ploča. Naposljetku, već potpuno mokar, stavio je ploču na gramofon i opet začuo onaj, sad već poznati šuplji, melodični zvuk. No, intrigantan je bio i omot: razdijeljen u trećine prikazivao

je band kako svira u nekoj dnevnoj sobi, vjerojatno, dakle, na nekom tulumu. To je nadmašivalo moć njegova zamišljanja. Kakva ideja! Održati koncert u nečijoj kući! Što bi sve dao da je to mogao vidjeti! Ta ploča, očito, bila je mnogo više od obične ploče, dovoljno ju je bilo staviti pod mišku i već bi se osjećao bolje. Ponekad bi nosakao tu ploču po gradu bez ikakvog razloga. Naravno, ta ploča budila je neopisivu glad za drugim izdanjima iste grupe. Oni tipovi na tržnici imali su četvrti album grupe i uskoro ga je imao snimljenog na preskupo plaćenoj crvenoj AGFA kazeti (60 minuta). No opsesija je postajala gotovo bolnom, sve do jednog ljetnog putovanja u Trst: u izlogu jednog dućana video je sve njihove ploče, uključujući jednu posve nepoznatu. Odlučno je zahtijevao da mu se kupe barem jednu od njih, no mama je, vidjevši cijenu, još odlučnije to odbila. Kada je iduće godine grupa posjetila Zagreb, na njegov prijedlog da ih ode vidjeti uživo, njegova mama se samo nemoćno nasmiješila.

Roditeljima nikada ništa nije uspijevalo objasniti, baš ništa. Ni zašto bi strastveno želio putovati, ni koliko je u njegovu životu – kakav god bio po njihovu mišljenju – važna muzika. Da bi ispričao nešto o tome, vjerojatno bi morao dugo pričati, i to stvarno jako dugo. U njihovoj kući putovanja su bila nešto što je moglo stvoriti samo dodatnih problema. Ljudi koji putuju zbog zadovoljstva za njih kao da i nisu postojali. Kao primjeri dobre muzike navođeni su pjevač Ivo Robić i pjevačica Zdenka Vučković. Čak bi se moglo reći da je njegova majka zaista voljela njihovu muziku (otac se o muzici nikada nije izjašnjavao). Unatoč svemu, muzika u njihovoj kući imala je dekorativnu ulogu: nije bilo važno što svira, premda je, opet, bilo važno da u kući nešto uvijek svira, pa je s radija u svako doba dana treštala muzika, ponekad i s nekoliko radio - aparata, namještenih uvijek na istim frekvencijama Radio Osijeka, Radio Zagreba i Radio Beograda. Tibor je shvaćao da u principima radio programa postoji nešto drastično podmuklo, a okolina svjesno ili nesvjesno, svejedno, očekuje da se prilagodiš toj muzičkoj diktaturi koliko god strašna bila, ili da barem u svemu tome ne vidiš ništa loše.

Na četvrtastom Grundigovu radio-kazetofonu svoje je kazete mogao preslušavati samo ako roditelji nisu bili kod kuće ili, eventualno, dok su u dnevnoj sobi gledali televiziju. Maštao je o Hi-Fi liniji, isto kao što je sasvim nerealno maštao o svojem stanu u kojem bi živio sasvim sam. Tibor nije imao izlaza i dalje je vršio pritisak koji, nado se, jednom mora uroditи nekakvim plodom. I doista, posve iznenada, osvanula je mini-linija, jedna od prvih koje je uopće video, proizvedena u Americi, u izradi, navodno, čuvene tvrtke Emerson. Odmah je dobila i ime: Malo Čudovište. Tog Emersona-Malo-Čudovište prepustio mu je bratić Farkaš uvidjevši, valjda, sve njegove mane. I doista: staviti vrpcu u Malo Čudovište bilo je tipovanje

na nesreću: nikada nisi znao kakva će traka izići nakon tretmana u tom kazetofonu, sažvakana ili možda ne ili pak sasvim malo isprevrtana.

Pojavom Malog Čudovišta nisu nestali svi njegovi problemi. Nakon još jednog teškog perioda, u njegovu sobu sletio je i gramofon Tosca 25, veliki korak nakon turobnog gramofona na prastarom radio-aparatu. No i Tosca 25, ubrzo krštena kao Veliko Čudovište, impozantnih dimenzija i velikih zvučnika, dvostruko većih od zvučnika Malog Čudovišta, bila je veliko razočarenje. Zvuk je bio grozan. Ali rasplakao se tek kad je neki majstor nakon pomnog pregleda procijedio: drugačiji sistem, ne može se spojiti ovaj gramofon na ovu liniju! Sve se pretvorilo i užas, dva uređaja, četiri zvučnika, i loši zvuk.

K tome, Veliko Čudovište je voljelo ostavlјati duboke brazde u vinilu. Dug je popis ploča izgrevanih njegovim hirovima. Ako nije grebalo, Veliko Čudovište je po njima skakalo poput ruskog plesača. Najgori događaji bi se zbivale nakon što je nakon dugog premišljanja kupio neku ploču, a ona bi već na prvoj pjesmi preskakala. Otrčao je bez daha u Jugoton i već s ulaza vikao:

- Preskače!

Debeljuškasta plavuša ljutito bi stavlјala ploču na gramofon, i nije se događalo ništa, ploča bi normalno svirala, pa se pokunjeno vraćao kući znajući da će igla Velikog Čudovišta na vinilu opet plesati i plesati.

U ĐAKOVU je didu ubojicu posjećivao za vrijeme školskih praznika, uvijek iznova se prisilno prilagođujući tom čudljivom mentalitetu. Iako ih je razdvajalo jedva tridesetak kilometara, između ta dva grada, Osijeka i Đakova, kao da su se smjestile čitave planete. Baka i dida su stanovali u Dugoj ulici, koja je počinjala na rubu sjemeništa i plovila usporedo s biskupskim parkom, i zatim vijugala daleko na jug preko mnogih raskršća u smjeru nogometnog stadiona. Hodao je tom ulicom, izduljenom kao mrtvi debeli piton ili nečiji ispupčeni trbuh. Neobično bi bilo zamišljati da bi ikada hodao po ičijem trbuhu, pa makar i asfaltnom, pogotovo po pločniku koji te vodi samo ravno i ravno, i uvijek je to ista ulica i iste slike, no svaki detalj proučavaš po milijunti put, kao da postoji još nešto što nisi vidio a trebao si, iza kućica poslaganih kao kockice, jedna tamnija od druge, neke sasvim poznate jer si već boravio u tim dvorištima i sobama. U nekima pak nikada nisi bio pa te zato još više privlače.

U neke više ne bi želio ući – recimo u klesarovu, u čijem dvorištu leže razbacani nadgrobni spomenici, kipovi i anđelčići. Klesarova radionica nalazi se duboko u dvorištu, zato ga – njemu je ime gospodin Miler – gotovo nikada ga ne vidiš, jer negdje u dubini dvorišta čitav dan reže kamen nekom bučnom pilom. Djeca iz njegove kuće nekako su neprirodno živahna. Kad te gospođa Miler naponsjetku pozove unutra, gurnut će pred tebe duguljastu čašu na tanjuriću, a ti znaš da je to sok vrlo sladak i ljepljiv. Tradicionalno ćeš tetu Miler upitati je li taj sok njemački, a ona će ti odgovoriti da. Proći ćeš i ono križanje na kojem se dugo gradi starački dom za svećenike. Njih, svećenike, ne viđaš, oni kao da i ne postoje, premda osjećaš da su negdje oko tebe, mlađi i stari, tebi skriveni, kao duhovi. Možda i ne bi vjerovao da postoje da dječaci iz sjemeništa, u gluhim popodnevima, kad su već svi pozaspali nakon nedjeljnog ručka, sami protiv sebe ne igraju na igralištu rukometnog kluba Partizan.

Kad bi ukućani nekamo otišli, Tibor je imao samo jedan cilj: vrata iza plastičnog zastora. Marš u sobu s ciljem da pronađe dokumente, prave dokumente. Dokaze. Negdje moraju postojati dokazi, recimo prava ljudska lubanja, negdje sasvim zaboravljena na dnu ormara u spavaćoj sobi. Odmah do vrata nalazila se "psiha", prvi objekt istrage. U gornjoj ladici leže dvije debele, oduvijek prazne kutije za singl ploče. U onoj ispod: gaće, grudnjaci i najlonke, te lijekovi. Sve je puno smrdljivih tajnovitih pilula. Zatim pasoši i dokumenti. Premda je prebiranje najstrože zabranjena aktivnost u spavaćoj sobi, Tibor – to je bila njegova tajna – nikada se nije uspijevalo suzdržati. U sobi se činilo da je sve isto, kao da se ništa neobično ne događa. Nečija smrt znači i to da možeš razbacivati stvari umrlog, a da te nitko zbog toga neće ošamariti. Dida, ubojica ili ne, umro je, a svijet se zbog toga nije promijenio. Možda jedino sitnice: nisu više putovali nedjeljom u Đakovo, i u prvo vrijeme bi ga ponetko znao pomilovati po kosi. No njegovi prijatelji i dalje su igrali nogomet na igralištu rukometnog kluba Partizan ili na velikom travnjaku pokraj pijace s koje puca pogled na Strossmayerovu katedralu, na pijaci je vladala uobičajena vreva, a dovoljno je bilo samo pogledati niz ulicu, i vidjeti da je sve, zapravo, ostalo isto.

Sada je na groblje s njim išao Orion, njegov stari plišani drugar iz djetinjstva. Njegova koža je bila glatka dok je hodao, smijao se i plesao. Tibor je bio jači od njega i mogao bi ga s lakoćom savladati ako bi to zaista htio. Uživao je postavljajući mu delikatna pitanja.

– Orione, postoji li bog!? – upitao ga je.

Njegov odgovor je bio poput jeke: ima li boga? ima li boga?

Za Tibora je to pitanje bilo riješeno. Školska učiteljica je bila nedvosmislena: bog je nezamisliv. Ali Orion ga je podsjetio na onog zagrebačkog dječaka - upoznao ga je na moru - koji je tvrdio da bog postoji, da je čuo da je Hrvat i da se zove Vladimir. Ta teorija, iznesena sasvim staloženo, ostavila je Tibora bez argumenata. Ljudi oko njega bi, svakako, tu i tamo spominjali boga, no nikada na ovakav način. Svejedno, učinilo mu se da će posao biti lak. Ako mu se ovaj mališa bude usprotivio, zbunit će ga i zatim izmoriti nizom lukavih pitanja. Za početak se samo nasmijao, premda taj osmijeh nije zvučao uvjerljivo.

- Da pohađaš školu - uzvratio mu je - znao bi što je istina. Tamo bi ti sve fino objasnili, i kako su nastali zemlja, i biljke, i životinje, i ljudi. Sve logično jedno iz drugog. To mu je rekao za početak.

- No i tvoj je dida tvrdio da bog postoji - odvratio je Orion.

Tiborova taktika istog trena se raspala. Ušutio je. On je bio netko koga se moglo iznenaditi, on je bio taj koji nije znao što bi rekao u najvažnijim trenucima, u onih presudnih desetak sekundi. Tada bi njegov mozak zatajio, i već je unaprijed znao da neće pronaći primjereni odgovor i da će mu se napisjetku svi, olakšani, nasmijati.

Orinova izjava došla je sasvim neočekivano. I, zaista, ni ovaj put nije znao što bi rekao. Važnije je bilo nešto drugo. To naime, da je njegov dida ikada takvo što rekao. Sjeli su nasuprot katedrale, kako su to oduvijek često činili, Tibor je pogledao prema vitkoj građevini ostavši zapanjen. Kako je samo otmjena i lijepa! Tajna je u jednom kratkom pogledu, jer ono što vidiš u prvoj sekundi nikada više nećeš vidjeti. Kao ni sve drugo što je nastajalo slučajno, ili nečijom nepažnjom možda, nekako između kuća, dvorišta, zidova nasilno preobraćenih u nezgrapne četvrtaste trgove ili nezgrapna dvorišta ili prolaze koji ne vode baš nikamo, gubeći se nejasno među štrikovima s rubljem, među kojim se lijeno vuku mačke nakon kakve izgubljene bitke. Na sve svijet nije obraćao pažnju, ali Tibor jest, naročito ljeti, u sparnim popodnevnima, kad zastore ljuljuška nevidljiv vjetrić i na ulicama nema nikoga, kao da je ulicama harala epidemija. Onaj mali trg iznikao je između četiri visoke zgrade i nikad nitko nije njime prolazio. Neki novi trgovci, nove ulice i kvartovi, sjenovita dvorišta, lako osvijetljen ulaz, ponovno hodnici i dvorišta, ovaj put opasani visokim zidovima, tamo gdje nitko ne zalazi, samo oni koji se žele prisjetiti da zaista postoje.

NESTRPLJIVO SU ČEKALI posjetitelje, no oni se jednostavno nisu pojavljivali. Smucali su se po praznom klubu. Klaudija je nervozno palila cigaretu za cigaretom, Bišop čučao nad razglasom, Tibor ispijao nova i nova piva. U Novu Goricu dospjeli su vlakom piljeći u krajobraz za kakav nisu ni pretpostavljali da postoji. Neki krajolik, bilo koji, a da tako izgleda! Na željezničkoj stanici još su bili zadivljeni onim što su vidjeli stojeći posve ošamućeni. Čak im se i grad ispred njih činio idiličnim. Rock klub se nalazio u nekadašnjem atomskom skloništu, što je, odmah su se složili, bio tipični primjer slovenskog smisla za humor. U klubu su uglavnom nastupali alter-bandovi, dark, noise i hardcore punk, i za taj je tip koncerata klub izgledao savršeno. Čekali su i čekali i čekali. Kad su na kraju ipak pojavilo desetak pankera, već su bili zaboravili da je Kras ikada blistao u sunčevoj svjetlosti. Ali koncert je mogao početi.

Iako su, zahvaljujući demo-kazeti, bili na turneji. Tiboru je to više ličilo na neku školsku ekskurziju. I to onu najdosadnijeg tipa. Bišop je doveo novog bubnjara, nekog bubuljičavog pankera - tinejdžera. Bilgbauer je nakon lažnog pokušaja samoubojstva na regrutaciji, ekspresno poslan u vojsku. Tu noć u Novoj Gorici je Tibor prespavao u nekoj rasturenoj fotelji, u dijelu kluba koji se upravo renovirao. Budio se svakih nekoliko minuta, a zvijezde iznad njega uvijek bi bile drukčije. Nikad ranije se nebo nije tako spustilo blizu njega. Tokom večeri u klubu neka ga je djevojčica pogledavala tako da nije znao što bi sa sobom. Nije bio sposoban joj prići, a kamoli nešto reći. Sav očajan, sprijateljio se s DJ-em koji mu je pokazao svoju apsolutno fascinantnu kolekciju ploča. Posjedovao je apsolutno sve najbolje albume ovoga svijeta: Minutmena, Husker Dua, Black Flaga, Melvinsa...

Ujutro u šinobusu Bišop mu je rekao da mora otići u Postojnu gdje ga je nestrpljivo čekao Bilgabauer. Sinoćnji koncert je ispaо bolji nego što su se usudili nadali. Klaudija je bljesnula i sakrila sve muzičke manjkavosti. Bišopu se vratio zanos koji ga nije napustio ni sljedeće jutro. *Sve je bilo sređeno* - govorio je - *treba ga samo izvući iz kasarne i zajedno ćete doći na koncert u Rijeku*. Jedino što je to morao napraviti Tibor, a ne Bišop, koji je čitav aranžman dogovorio. To je bio njegov stil. Rado je dovodio ljude pred gotov čin. Nije mu htio reći ranije nego baš sada, ujutro, kad više nije imao nikakvog izlaza. To je bio sav njegov talent: smisljati situacije u kojima će ljudi, sasvim bespomoćni, morati raditi točno ono što je on zamislio. Vidio je da uživa u toj situaciji, vidio je kako mu smiješak bježi s rubova usnica, i kako se sam sebi divi. Oni je već rock zvijezda i želi spavati u riječkom hotelu. A ti marš u Postojnu. I zato je rekao ne. *Ne, ne i ne*. U času kad nitko ne bude izašao iz šinobusa, shvatit će da je to bila stvar principa, da jednom u životu može nepokolebljivo izabrati varijantu idealizma.

Tibor je znao da će zauvijek pamtiti kako je to bilo uvijek kad bi se sastajali: u prvi pet minuta svoj trojici bi se činilo da se nikako nije slučajno to što su svi zajedno. Kao da ih vezuje nešto neimenovano i jako, nešto za što se nadaju da ne postoji. I zatim, ne znajući što bi, jedva bi dočekivali da netko nešto pogrešno kaže, ili da se nešto krene krivo, neki ton, sretni kad bi napisjetku sve krenulo nizbrdacom. Tada bi uživali u vlastitoj sposobnosti da s lakoćom ignoriraju vlastite osjećaje, osjećaje kojih bi ih kasnije tjerali da još jednom krenu ispočetka.

No ovoga puta na postaji nitko nije izašao. Nikada više neće biti novog početka.

Tibor je odsutno promatrao pankere na podu šinobusa kako kunjaju, stisnuti kao da su u kutiji sardina. Prizor skinut s neke stilizirane fotografije. Onako ispresađivani podsjećali su na veliku šarenu tjelesinu. Kad bi se netko pomaknuo u masi, čitava bi se slika mijenjala, i već u sljedećem trenutku podsjećali bi na, recimo, alieniranog i opasnog izvanzemaljca iz znanstveno-fantastičnog filma kojeg su svi zaboravili. Ili na neku glavu egzotične kućne životinje. Netko bi iz tog tijela napisjetku nešto uskliknu – učinilo mu se da je čuo riječ *lilih!* – i tijelo nepoznate životinje bi se namreškalo i počelo histerično tresti. Tibor ih je promatrao radosno, osjećajući kako sve pulsira u njemu, kao da mu je sva krv navrla u obraze. Shvatio je iznenada da je i u njegovom životu u nekom davnom, zaboravljenom trenutku, sve već krenulo nekim potpuno pogrešnim smjerom.

U AUTOMOBILU joj se činilo kako je već bila došla do izvjesnog zen stupnja, nalik onom liku iz Beneixova filma koji, želeći doseći savršenstvo, uporno maže maslac na kruh. I ona vozi do crkve izvodeći savršene pokrete ubrzavanja, izmjenjivanja brzina, usporavanja i kočenja. Možda ju je to nagnalo da se osmjeli i na neke inovacije. Krenula je zaobilazno, prema sjevernom dijelu grada, do bloka istih malenih neuglednih dvokatnica, kakve su se već gradile u šezdesetima, ili čak možda tamo u pedesetima, kad su još možda bile sive i neupadljive, a vrijeme im je samo dodalo obrise i posebne pečate. Nisko nad obzorom dizala se para od jedne do druge lokomotive, na tračnicama odmah pokraj naselja, preko bodljikavog žbunja i nepreglednih neobrađenih komada zemlje, prema poljskom puteljku odakle su jednom, možda, dolazila plemena u nomadskom pohodu. Nije joj se žurilo. Polako je vozila kroz grad, promatrala zgrade, pročelja, parkove. Prolazila je pored dječjih vrtića, domova zdravlja, muzeja. Vozila je sasvim lagano. Nije je više ništa morilo, premda se još

mogla svačega sjećati. Svi oni događaji nisu nestali. Kao da su bili spušteni u neku otopinu, a ta otopina kao da ih je lišila opasnih sastojaka. Napravila je i krug oko tvorničke hale, zaustavila automobil i odjednom zaista kao da se nešto otkinulo i otplutalo duboko u noć. Na nebu je vidjela kako drhture vlažne figure našarane kao da su žive. Na zidu su posredovanjem automobilskih farova dolazile i odlazile u nepravilnim razmacima. Zatvorila je prozore. Dolje je plutao lim. Drvo je sivo i ukipljeno, kao kad raskrili prljavu staklenu plahtu natopljenu dimom cigareta. Upaljač još pleše na vršcima prstiju, plamen liže prste dok konačno ne uvuče taj dim, gore i dolje istodobno u oči ti sune, u mozak, u trbu, zglobove i kroz nožne prste. Što će vidjeti poslije, kad ne bude imala nikakvih uspomena ili barem onih kojih bi se željela sjećati? Nema mahovine, mah-mahovine, voda-voda. Jedino mjesto gdje je ono gdje je sama. Koža joj crveni. Nekada je željela crvenu, toplu sa zrncima crvenkaste prašnine. Mikrobi okolo svijetle. Šumarak u koji je uperila farove izgleda kao da iz mora nadire kristalni korbač. Na jednom prozoru stajali su dinja, malo nagnuta, lubenica i smokva.

Na posljednjoj fotografiji je LUNGO MARE, bačva puna vode, preskočimo mokru užad, usjeke između kamenih ploča sve do niskog neba. Ona ustaje i odčepi bocu votke ili vode, svejedno. Mašimo prema drugoj strani mola. Onda pogledavamo i odmah će zabubriti svjetlašca na prašnjavom drveću s druge strane luke, tamo gdje smo prošle noći iskrcali robu na otvorenu rivu, tamo si mogla vidjeti je li zemlja po kojoj si hodala u tom trenutku vrelog podneva, bijela ili plava.

Nenad Rizvanović

Rođen 1968. u Osijeku. Diplomirao kroatistiku 1994. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

Prozu i kritiku objavljuje od 1985. Uređivao je više novina, časopisa i tribinu Književni petak. Od 2001. radi u nakladništvu.

Objavio: *Trg Lava Mirskog* (priče, 2001, 2004); *Dan i još jedan* (roman, 2003, 2006); *Zemlja pleše : izabrane priče 1998-2006* (2006); *Sat pjevanja* (roman, 2009, 2012).

Biblioteka Online

knjiga 24

Nenad Rizvanović

DAN I JOŠ JEDAN

© 2006 Nenad Rizvanović

**© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2006, 2015, 2016**

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Aleksandra David

Urednici

Krešimir Pintarić

Dario Grgić

Fotografija

© Krešimir Pintarić

ISBN 978-953-6924-40-0 (HTML)

ISBN 978-953-345-069-8 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-345-070-4 (PDF)

ISBN 978-953-345-071-1 (MOBI)

Prvo izdanje

Hena com, Zagreb, 2003.